ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา)

ปริญญา

ปรัชญาและศาสนา	ปรัชญาและศาสนา
สาขา	**ภาควิชา**

เรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของฌ็อง – ปอล ซาร์ตร์กับเสรีภาพและความรับผิดของของสื่อมวลชน

An Analytical of Concept of Freedom and Responsibility of Jean – Paul Sartre's Philosophy with Freedom and Responsibility of Press

นามผู้วิจัย นางสาวณัฐชา วอเพ็ชร

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรัตม์ แสงแก้ว, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกเมนทร์ ชินวงศ์, อ.ม.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

.....

(รองศาสตราจารย์กัญจนา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** .....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของฌอง – ปอล ซาร์ตร์ กับเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

An Analytical of Concept of Freedom and Responsibility of Jean – Paul Sartre's Philosophy with Freedom and Responsibility of Press

โดย

นางสาวณัฐชา วอเพ็ชร

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา)
พ.ศ. 2558

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ณัฐชา วอเพ็ชร 2557: การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง - ปอล ซาร์ตร์กับเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา) สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธีรัตม์ แสงแก้ว, Ph.D. 117 หน้า

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของฌ็อง - ปอล ซาร์ตร์ 2. เพื่อศึกษาเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน 3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระหว่างแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง-ปอล ซาร์ตร์กับเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง - ปอล ซาร์ตร์ นั้น เป็นแนวคิดเชิงนามธรรม หมายถึงเสรีภาพทางความคิดที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามเจตจำนงของตนเอง โดยต้องมีความรับผิดชอบควบคู่มาเสมอ ส่วนเสรีภาพของสื่อมวลชน หมายถึงสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารให้แก่สาธารณชนรับรู้ โดยปราศจากการควบคุมจากรัฐบาล โดยเสรีภาพนี้ต้องมาควบคู่กับความรับผิดชอบเช่นกัน ซึ่งความรับผิดชอบของสื่อมวลชนมีสองประเภทคือ ความรับผิดชอบตามกฎหมายและความรับผิดชอบตามจรรยาบรรณของสื่อมวลชน หากแต่จริยธรรมในทัศนะของซาร์ตร์ เป็นจริยธรรมที่นำเสรีภาพมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินจริยธรรมของปัจเจกชน ส่วนจริยธรรมของสื่อมวลชนถูกกำหนดขึ้นโดยองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ดังนั้น ลักษณะเสรีภาพของทั้งสองแนวคิดนี้จึงมีความแตกต่างกัน เพราะเสรีภาพมีบ่อเกิดและที่มาต่างกัน สุดท้ายแล้วไม่มีแนวคิดใดที่มีเสรีภาพอย่างเต็มเปี่ยม ต่างต้องมีความรับผิดชอบและหลักจริยธรรมมาควบคุมเสรีภาพเสมอ เพียงแต่ประเภทของความรับผิดชอบของทั้งสองทัศนะนั้นมีความแตกต่างกัน

_____ _____ ___ / ___ / ___

ลายมือชื่อนิสิต ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Natthacha Worphet 2014: An Analytical of Concept of Freedom and Responsibility of Jean – Paul Sartre's Philosophy with Freedom and Responsibility of Press. Master of Arts (Philosophy and Religion), Major Field: Philosophy and Religion, Department of Philosophy and Religion.
Thesis Advisor: Assistant Professor Theerat Saengkaew, Ph.D. 117 pages.

The objectives of this research were: 1. to study the concept of freedom and responsibility of Jean – Paul Sartre's Philosophy 2. to study the concept of freedom and responsibility of press. 3. to analyze relationship between the concept of freedom and responsibility of Jean – Paul Sartre's Philosophy with freedom and responsibility of press.

The result indicated as follows; The concept of freedom and responsibility of Colbert – Paul Sartre is an abstract concept. Refers to the freedom of thought which used to decide own free will and, always accompanied by the responsibility. The freedom of the press is the right of freedom to information to public without government's control which present couple to responsibility. The responsibility of the press, there are two types. Legel responsibility and responsibility as press's code of conduct. But Sartre's ethics. Ethics is ethic which bring freedom as basis to individual decision. The ethics of the press was set up by media organizations. Thus, Both of freedom's character is different freedom that come with the different origins. Finally, there is no concept have fully freedom. Have to be always responsibily and ethical to control liberty. Only the responsibility of the two viewpoints are different.

_____ _____ ___ / ___ / ___

Student's signature Thesis Advisor's signature

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ภายใต้การดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผศ.ดร.ธีรัตม์ แสงแก้ว ที่ได้ชี้แนะแนวทางตั้งแต่การวางโครงร่างวิทยานิพนธ์ จนกระทั่งสำเร็จเป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์ และผศ.ดร.วิไลวรรณ จงวิไลเกษม อาจารย์ประจำภาควิชานิเทศศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้ให้ความรู้ความและข้อเสนอแนะทางด้านการสื่อสารมวลชน อาจารย์ดร.มล.นิพาดา เทวกุล ผู้ช่วยอธิบายปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียลลิสต์ให้ผู้วิจัยฟังอย่างกระจ่างแจ้ง อาจารย์ผศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน ผู้ให้คำแนะนำเรื่องรูปแบบการพิมพ์วิทยานิพนธ์ ตลอดจนอาจารย์ภาควิชาปรัชญาและศาสนาทุกท่านที่กระตุ้นเตือนผู้วิจัยให้พยายามทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ให้คำแนะนำและสั่งสอนตลอดจนการทำรูปเล่มจนแล้วเสร็จมา ณ ที่นี้

ขอขอบคุณเพื่อนบรรณารักษ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นางสาวเสาวนีย์ ระนา ที่คอยสนับสนุนข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์เสมอมา ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนปริญญาโทปรัชญาศาสนา นภัสสร หัศบำเรอ ที่ช่วยเสนอแนะหัวข้อวิทยานิพนธ์ที่น่าสนใจและสอดคล้องต่อความต้องการของผู้วิจัย ตลอดจนเพื่อนร่วมชั้นเรียนท่านอื่น ๆ ที่มิได้เอ่ยนาม ที่ช่วยสนับสนุนข้อมูลทบทวนความรู้ และแนะนำแหล่งเรียนรู้ให้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณวิชาชีพบรรณารักษ์ที่ช่วยให้การหาข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์เป็นไปด้วยดี

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณพ่อ และแม่ พ่อแก่ แม่แก่ที่ช่วยสนับสนุนทางด้านทุนการศึกษา ทุนกำลังใจที่ทำให้มีกำลังใจทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จบริบูรณ์ในเวลาอันควร

ณัฐชา วอเพ็ชร

ตุลาคม 2557

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
การตรวจเอกสาร	3
วิธีการวิจัย	5
นิยามศัพท์	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	6
บทที่ 2 แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของฌ็อง – ปอล ซาร์ตร์	7
เสรีภาพในแนวคิดของซาร์ตร์	10
ความรับผิดชอบในแนวคิดของซาร์ตร์	28
ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบ	34
จริยธรรมของซาร์ตร์	36
บทที่ 3 แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน	38
เสรีภาพของสื่อมวลชน	38
ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน	66
ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบ	90
จริยธรรมของสื่อมวลชน	91
บทที่ 4 การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง-ปอล ซาร์ตร์กับ เสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน	100
วิเคราะห์ความหมายของเสรีภาพและความรับผิดชอบ	100
วิเคราะห์ประเภทของเสรีภาพและความรับผิดชอบ	102
วิเคราะห์ลักษณะเสรีภาพและความรับผิดชอบ	103
วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบ	107
วิเคราะห์แนวคิดทางจริยธรรม	109

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 5 สรุป	110
สรุปผลการวิจัย	110
ข้อเสนอแนะ	113
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	114
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	117

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เสรีภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องการ เพราะเสรีภาพหมายถึงอิสรภาพที่สามารถตัดสินใจทำอะไรก็ได้ตามสิ่งที่ตนปรารถนา เช่นเสรีภาพที่จะพูดหรือไม่พูด เสรีภาพที่จะทำหรือไม่ทำ มนุษย์ทุกคนต่างมีเสรีภาพในตัวเอง แต่มนุษย์กลับหลงลืมที่จะใช้ความรับผิดชอบเพื่อควบคู่ไปกับเสรีภาพด้วย ดังนั้น จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นในการใช้เสรีภาพของมนุษย์ในสถานการณ์ปัจจุบัน

ในเรื่องการสื่อสารมวลชนในปัจจุบัน สื่อมวลชนในประเทศไทยต่างเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ ในการนำเสนอข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็น เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน ซึ่งจากสถิติขององค์กรนานาชาติสองแห่ง คือ “ฟรีดอม เฮาส์” (Freedom House) และ “องค์กรผู้สื่อข่าวไร้พรมแดน” (Reporters Without Borders) ทั้งสององค์กรนี้ได้สำรวจและจัดอันดับเสรีภาพสื่อ 8 ปีที่ผ่านมา พบว่าภาพรวมของเสรีภาพสื่อของไทยลดต่ำลง จากเคยเป็นประเทศที่ “มีเสรีภาพสื่อ” ลดลงเหลือเป็นประเทศ “กึ่งเสรีภาพสื่อ” และปัจจุบันกลายมาเป็นประเทศที่ “ไม่มีเสรีภาพสื่อ” ซึ่งเสรีภาพสื่อนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญต่อประเทศชาติมาก เพราะมันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงประชาธิปไตยภายในประเทศว่าประเทศนั้นมีประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด เพราะสื่อมวลชนมีหน้าที่ใช้เสรีภาพของตนควบคู่ไปกับความรับผิดชอบในการรักษาผลประโยชน์สาธารณะให้แก่ประชาชน หากสื่อมวลชนได้ใช้เสรีภาพอย่างเต็มที่ จะทำให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความโปร่งใสของการทำงานทั้งทางภาครัฐและเอกชน แต่ในทางกลับกันประชาชนในประเทศไทยกลับเรียกร้องหาความรับผิดชอบจากสื่อมวลชนจากการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล หรือการนำเสนอข่าวที่ไม่เหมาะสมแก่ประชาชนในประเทศ จึงเกิดคำถามว่า เสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ใครเป็นผู้รับผิดชอบ

มีนักปรัชญาคนหนึ่งที่ได้คิดหลักการว่าด้วยเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบเอาไว้ชื่อว่า ฌ็อง-ปอล ซาร์ตร์ (Jean – Paul Sartre) เขาเป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส และเป็นผู้ยกย่องเสรีภาพด้วยเสรีภาพ เขากล่าวว่า “มนุษย์คือเสรีภาพ” หมายความว่า คนทุกคนเกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ คือ เสรีภาพที่จะเลือกและเสรีภาพที่จะไม่เลือกแต่การเลือกนั้นต้องมาควบคู่กับความรับผิดชอบเสมอ ไม่ว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่ดีหรือเรื่องที่เลว ทุกคนก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง หากมนุษย์บอกว่าฉันเกิดมาไม่มีเสรีภาพ ฉันไม่เคยมีเสรีภาพในการตัดสินใจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เลย สิ่งที่ฉันทำลงไปเพราะฉันถูกสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมบังคับ สิ่งนี้ไม่ใช่ว่าเขาไม่มีเสรีภาพในการเลือก แต่ซาร์ตร์เรียกว่าการหลอกตัวเอง (Bad faith) เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ เสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์ สามารถเลือกได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมก็ตามแต่ แต่กระนั้นก็ตามความหมายของเสรีภาพในการเลือกนั้นก็ไม่ได้หมายถึงผลสัมฤทธิ์ในการเลือก แต่หมายถึงเสรีภาพในการเลือกเท่านั้น ไม่ว่าการเลือกในครั้งนั้นจะเกิดผลสัมฤทธิ์หรือไม่ แต่ถ้าหากว่าได้มีการตัดสินใจที่จะเลือกหรือไม่เลือกด้วยตนเองโดยไม่มีสถานการณ์ใดมาบีบบังคับ นั่นเรียกว่าเสรีภาพ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการหาความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิดว่ามีแนวคิด หลักการและความสัมพันธ์กันอย่างไร ระหว่างแนวคิดที่เกี่ยวกับเสรีภาพของนักปรัชญาอย่างซาร์ตร์ กับแนวคิดของสื่อมวลชนซึ่งเป็นผู้นำทฤษฎีมาปฏิบัตินั้นมีความสอดคล้อง ความเหมือน หรือความแตกต่างกันอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของฌ็อง - ปอล ซาร์ตร์
2. เพื่อศึกษาเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระหว่างแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง-ปอล ซาร์ตร์กับเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยทางเอกสาร โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยอยู่ที่ศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง - ปอล ซาร์ตร์ โดยชี้ให้เห็นถึงความหมาย ประเภท ลักษณะ และความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิด เพื่อนำมาหาความสัมพันธ์ระหว่างสองแนวคิดนี้เรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบว่ามีความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของฌ็อง - ปอล ซาร์ตร์
2. เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. เกิดความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ในแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง - ปอล ซาร์ตร์กับเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

4. สามารถนำความรู้ความเข้าใจในแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบไปคิดวิเคราะห์ในการรับรู้ข่าวสารในใช้ชีวิตประจำวันได้

การตรวจเอกสาร

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2521) ได้แสดงทัศนะเรื่องการเสรีภาพและความรับผิดชอบไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิวัฒนาการแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบในปรัชญาของซาร์ตร์” พอสรุปความได้ว่า หากเราตัดสินใจเลือกการกระทำโดยอ้างถึงสิ่งที่อยู่นอกตัวเองเช่น กฎเกณฑ์ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น เรียกว่าเป็นผู้มีศรัทธาที่เลว (Bad Faith) เพราะเป็นลักษณะของการละทิ้งเสรีภาพแห่งความเป็นมนุษย์ “เสรีภาพและความรับผิดชอบคือคุณสมบัติที่ไม่สามารถแยกออกได้จากมนุษย์ จนกระทั่งกล่าวได้ว่ามนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ เสรีภาพนี้เป็นเสรีภาพในการเลือก เพราะมนุษย์อยู่ในสภาพที่ต้องตัดสินใจ เลือกอยู่ตลอดเวลา และต้องเลือกในฐานะเป็นตัวของตัวเอง ทั้งนี้เพราะไม่มีอำนาจใด หรือระเบียบกฎเกณฑ์ใดมีอำนาจอยู่เหนือความเป็นมนุษย์ได้ มนุษย์ในทัศนะของซาร์ตร์คือมนุษย์ที่อยู่ในฐานะปัจเจกบุคคล”

พินิจ รัตนกุล (2534) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ปรัชญาชีวิตของฌอง - ปอล ซาร์ตร์” โดยได้กล่าวถึงลักษณะของเสรีภาพไว้ว่า “การที่ซาร์ตร์เลือกใช้เสรีภาพเหนือสิ่งอื่นใด มีผลให้ซาร์ตร์ละทิ้งสิ่งทั้งหลายอย่างที่สังคมยึดถือ ออกไปจากตัว สิ่งสำคัญที่ได้มาจากการเลือกชีวิตเช่นนี้คือ การที่ตนสามารถเจริญเติบโตได้เต็มทีตามศักยภาพที่มีอยู่ และเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพที่ค้ำจุนโลกมนุษย์อยู่ทุกวันนี้”

วิทยา เศรษฐวงศ์ (2536) ได้วิเคราะห์เรื่อง ความรับผิดชอบไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ” โดยสรุปความได้ว่า แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบของซาร์ตร์ หมายถึงความรับผิดชอบในผลของการกระทำ ซึ่งความรับผิดชอบ สามารถแบ่งได้เป็นเป็น 2 ประเภทคือ 1. ความรับผิดชอบเชิงปทัสถาน ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อมวลมนุษย์ 2. ความรับผิดชอบเชิงข้อเท็จจริง ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบต่อการกระทำและความรับผิดชอบต่อบุคลิกภาพ และเกณฑ์ในการตัดสินความรับผิดชอบคือ เสรีภาพ เจตนา และการไตรตรองล่วงหน้า ซึ่งซาร์ตร์ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์คือเสรีภาพ มนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ ในทางกลับกันมนุษย์ก็คือความรับผิดชอบ และมนุษย์ก็ถูกสาปให้รับผิดชอบเช่นกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทย์ วิศทเวทย์ (2536) ได้อธิบายถึงเรื่องเสรีภาพในการเลือกและความรับผิดชอบของซาร์ตร์ ไว้ในวารสารโลกหนังสือไว้ดังนี้ “เสรีภาพทำให้เกิดความรับผิดชอบ มนุษย์ในสายตาของซาร์ตร์มีเสรีภาพเต็มเปี่ยม จึงต้องมีความรับผิดชอบเต็มเปี่ยมด้วย ไม่มีสถานการณ์ใด ๆ ที่มนุษย์ไม่มีโอกาสเลือก ดังนั้นมนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อทุกสิ่งที่ตนกระทำลงไป แต่ซาร์ตร์บอกว่าคนเรามักปฏิเสธความรับผิดชอบ การปฏิเสธความรับผิดชอบทำได้โดยอ้างว่าตนมิได้ทำสิ่งนี้ แต่สถานการณ์มันบังคับให้ทำ นี่เป็นการหลอกตัวเอง เพราะไม่มีใครบังคับตนได้ ถ้าเขาไม่เลือกที่จะยอมถูกบังคับ”

สมควร กวียะ (2545) ได้ให้ความหมายเรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชนไว้ในหนังสือการสื่อสารมวลชน บทบาท หน้าที่ สิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบ ไว้ว่า “เสรีภาพของสื่อมวลชน เป็นเสรีภาพจากการไม่ถูกบีบบังคับทั้งปวง และมีสิทธิที่จะได้ข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง และไม่ถูกขัดขวางใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นจากกฎหมายของรัฐที่ไม่ชอบธรรมและเงินสนับสนุนการโฆษณาเพื่อการให้เสรีภาพอ่อนตัวลง ทั้งนี้เสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นต้องเป็นเสรีภาพตามสิทธิทางศีลธรรมที่ไม่มีใครจะพรากไปได้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสำนึกทางจริยธรรมที่ไม่มีใครจะพรากไปได้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสำนึกทางจริยธรรมอันแน่วแน่ของวิชาชีพ และความต้องการหรือสอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่สื่อไม่อาจปฏิเสธพันธกิจนั้นได้”

มาลี บุญศิริพันธ์ (2548) กล่าวถึงเสรีภาพและความรับผิดชอบไว้ใน เสรีภาพหนังสือพิมพ์ไทย สรุปความได้ว่า “ความรับผิดชอบคือการแสดงออกในงานวิชาชีพอย่างมีจริยธรรม หากหนังสือพิมพ์สามารถพัฒนาระดับจริยธรรมแห่งวิชาชีพให้ประชาชนยอมรับได้แล้ว ไม่ว่าหนังสือพิมพ์จะตกอยู่ในวิกฤติของการถูกแทรกแซงเสรีภาพด้วยกลวิธีใดๆ ผู้อ่านย่อมพร้อมเป็นแนวร่วมในการปกป้องเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ แต่หากยังเป็นไปในทางตรงกันข้ามหนังสือพิมพ์ก็คงจะต้องต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวต่อไป จึงกล่าวได้ว่า เกราะกำบังเสรีภาพที่มีอำนาจสูงสุดก็คือ พลังสนับสนุนจากประชาชนผู้บริโภคที่ขึ้นอยู่กับระดับจริยธรรมของนักหนังสือพิมพ์เองด้วย”

พิศิษย์ ชวาลาธวัช (2553) ได้ให้ความหมายเรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชนไว้ในหนังสือกฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชนไว้ว่า “เสรีภาพสื่อมวลชนมีไว้เพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ และมีอิสระเหนือตนเองที่จะทำหน้าที่ตามหลักจริยธรรมวิชาชีพ เสรีภาพจึงบ่งบอกถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและผลประโยชน์แห่งชาติ แม้ว่าบางครั้งสื่อมวลชนจะถูกบีบบังคับจากอำนาจทั้งปวงของผู้นิยมอำนาจ แต่เสรีภาพสื่อมวลชนเป็นทั้งเสรีภาพในทางศีลธรรมและกฎหมาย จิตสำนึกทางจริยธรรมของสื่อมวลชนต้องมีความมั่นคงแน่วแน่ ความเชื่อแรงเสรีภาพจึงจะมีคุณค่าให้สังคมศรัทธาเชื่อมั่นจากความเป็นสื่อมวลชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พระมหาพงศักดิ์ สิริคุตโต (พรมวงศ์) (2553) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเจตนาของพุทธปรัชญาเถรวาทกับเจตจำนงเสรีของ ฌอง-ปอล ซาร์ตร์ ได้กล่าวถึงเสรีภาพของ ซาร์ตร์ไว้ว่า บุคคลเป็นสิ่งมีเจตจำนงเสรี คือมีความว่างเปล่าจากสารัตถะ บุคคลจงจำเป็นต้องเป็นผู้กระทำคือเป็นผู้ตัดสินใจเลือกสาเหตุให้ตนเอง หรือเลือกให้ตนเองเป็นอะไรก็ได้ การเลือกเป็นอิสระจากทุกสิ่งทุกอย่าง และเป็นการเลือกที่ปราศจากสาเหตุ คือไม่อธิบายว่าทำไมจึงเลือกเช่นนั้น แต่การเลือกนั้นต้องรับผิดชอบด้วย เพราะการเลือกย่อมกินความหมายถึงการปฏิเสธสิ่งที่เป็นไปได้อื่น

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Doccumantary Research) ซึ่งเอกสารที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 และประมวลกฎหมายอาญา

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ บทความ เอกสารงานนิพนธ์ที่เกี่ยวกับเสรีภาพและความรับผิดชอบ

นิยามศัพท์

เสรีภาพ (Freedom) หมายถึง อิสรภาพของการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งใด สิ่งหนึ่งด้วยความรับผิดชอบด้วยความเป็นตัวของตัวเอง เช่นเสรีภาพในการคิดและพูด

ความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง การยอมรับผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเลือกตามการสำนึกรู้ของตน โดยปราศจากข้ออ้างหรือเงื่อนไขใด ๆ

สื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง สื่อกลางที่นำข่าวสารและเนื้อหาสาระทุกประเภทไปสู่มวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ ซึ่งสื่อมวลชนที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์คือสื่อมวลชนในความหมายของสื่อองค์กรที่เป็นสื่อวิชาชีพ ไม่ได้รวมถึงสื่อพลเมือง หรือสื่อบุคคล ที่เป็นปัจเจกบุคคล

เสรีภาพสื่อมวลชน (Press Freedom) หมายถึง เสรีภาพจากการไม่ถูกบีบบังคับ และมีสิทธิที่จะได้ข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง ทั้งทางด้านกฎหมายและศีลธรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

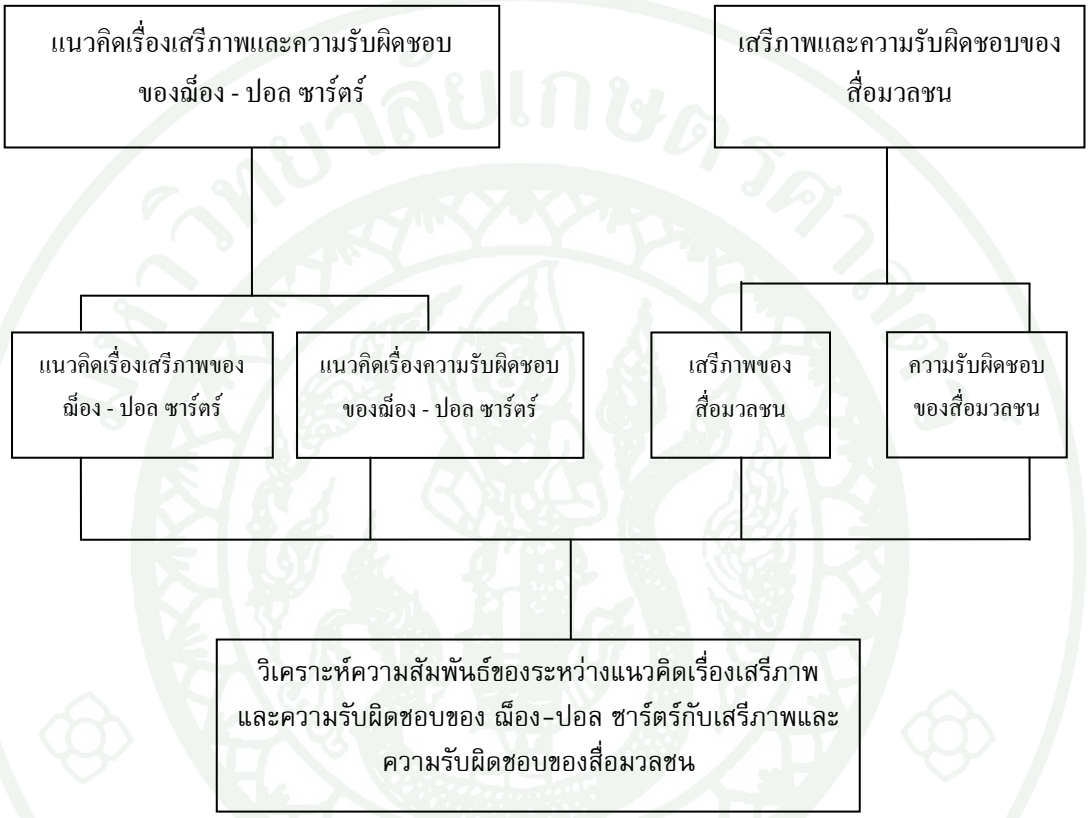

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 2

แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของฌ็อง – ปอล ซาร์ตร์

ฌ็อง ปอล ซาร์ตร์ (Jean – Paul Sartre 1905-1980) เป็นนักปรัชญาและนักวรรณกรรมชาวฝรั่งเศส ถูกจัดอยู่ในลัทธิอัตถิภาวะนิยม (Existentilist) ที่มีชีวิตอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 20 เมื่อกล่าวถึงลัทธิอัตถิภาวะนิยม ทุกคนจะนึกถึงซาร์ตร์เป็นอันดับแรก เพราะเขาเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อคนในยุคสมัยนั้นเป็นอย่างมาก ซาร์ตร์ถ่ายทอดความคิดของตนเพื่อสะท้อนสังคมในยุคนั้นผ่านวรรณกรรม และบทละครด้วยภาษาที่คนธรรมดาสามัญสามารถเข้าใจได้ ดังนั้นวรรณกรรมทางด้านปรัชญาเสรีภาพของซาร์ตร์ จึงแพร่หลายต่อคนทุกระดับชั้นในฝรั่งเศส หลังจากนั้นเขาถูกคัดเลือกให้เป็นผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม แต่ซาร์ตร์กลับปฏิเสธที่จะรับรางวัลนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าเขาไม่ต้องการให้สังคมให้คุณค่าเขาจากรางวัลนี้ ถ้าเขารับรางวัลนี้ก็เท่ากับว่าเขายอมให้รางวัลนี้มีอิทธิพลเหนือเขา (เพราะชาวอัตถิภาวะนิยมไม่ชอบอยู่ภายใต้อิทธิพลของใคร) เขาจะถูกจำกัดเสรีภาพให้อยู่ในขอบเขตของรางวัลนี้เท่านั้น ดังนั้นเขาจึงปฏิเสธการรับรางวัล เพราะเขามักจะไม่เป็นในสิ่งที่คนอื่นให้เป็น

วรรณกรรมทางปรัชญาของเขาถูกเขียนขึ้นในช่วงจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสไล่ล่าอาณานิคมและเมืองขึ้นอยู่ เขาจึงเขียนวรรณกรรมอัตถิภาวะนิยมเพื่อใช้วรรณกรรมเป็นสื่อในการแสดงในสิ่งที่เขาไม่เห็นด้วย และเพื่อให้ประชาชนที่อ่านได้มีหวังกับเสรีภาพที่มนุษย์พึงมี แต่มนุษย์กลับไม่รู้ตัว จึงไม่ได้ใช้เสรีภาพที่ตัวเองมีอยู่ เสรีภาพและความรับผิดชอบที่ซาร์ตร์ได้นำเสนอผ่านวรรณกรรม บทละคร และบทความต่าง ๆ ทางปรัชญาในสมัยนั้น มีความสำคัญต่อผู้คนในยุคนั้นมาก เพราะมันกระตุ้นให้ชาวฝรั่งเศสดึงเสรีภาพที่มีอยู่ในตัวตนของทุกคนออกมา

ซาร์ตร์ไม่ได้เป็นนักปรัชญาแต่ในนามธรรมเท่านั้น แต่เขาเป็นผู้ปฏิบัติด้วย เขากล่าวว่าความคิดที่ไม่มีการกระทำเป็นความคิดที่เป็นหมัน ไม่เป็นประโยชน์อะไร ดังนั้นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารนาซีเข้ายึดกรุงปารีส ซาร์ตร์ได้เข้าร่วมกับขบวนการกู้ชาติใต้ดิน โดยเขียนบทความเกี่ยวกับเสรีภาพ เพื่อปลุกระดมความคิดของชาวฝรั่งเศสให้ตระหนักว่าทุกคนยังมีเสรีภาพอยู่ เพื่อให้ชาวฝรั่งเศสกู้ชาติกลับคืนมา และเมื่อจบสงครามโลกครั้งที่ 2 ซาร์ตร์ก็ได้เข้าร่วมกลุ่มกับคอมมิวนิสต์ และใช้ความสามารถในการพูดและการเขียน เรียกร้องเสรีภาพให้แก่ผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคมกลับคืนมา

กีรติ บุญเจือ (2522: 125) ได้กล่าวถึงประวัติของซาร์ตร์สรุปความได้ว่า ซาร์ตร์สร้างบุคลิกภาพจากการวิเคราะห์สำรวจดูความเป็นคนในตัวเองแล้วนำทฤษฎีออกมาปฏิบัติในชีวิต

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จริง เขามีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงระบบสังคมของมนุษย์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยการศึกษาตัวเองแล้วยอมรับสภาพตามความเป็นจริง ซาร์ตร์ได้เข้าร่วมในกลุ่มหัวหน้าขบวนการใต้ดินกู้ชาติฝรั่งเศสในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อสงครามสงบลงแล้วให้เสียงสนับสนุนพรรคการเมืองฝ่ายซ้าย เพราะหวังว่าจะช่วยให้สังคมเป็นธรรมขึ้น แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์แข็งข้อของชาวฮังการีในปี ค.ศ.1956 และรุสเซียส่งทหารเข้าปราบปรามอย่างรุนแรงเขาจึงเลิกให้ความสนับสนุน แต่ยังยืนหยัดสนับสนุนลัทธิที่ส่งเสริมเสรีภาพของมนุษย์ทุกคนอย่างเสมอภาคกัน ซาร์ตร์เชื่อว่าคุณค่าของมนุษย์ไม่เป็นปรนัยตายตัว จึงพยายามจะหาหลักการอะไรสักอย่างที่สามารถจูงใจมนุษย์ให้เสียสละได้ จะได้ช่วยกันปรับปรุงสังคมให้พ้นจากสภาพเชื่องซึม ซึ่งซาร์ตร์คิดว่าเป็นผลมาจากระบบสังคมที่มีชนชั้นกลางหรือระบบทุนนิยมเป็นหลัก เขาพบว่าเพื่อการบรรลุถึงเป้าหมายนี้ ไม่มีอะไรดีไปกว่าอบรมจิตใจพลโลกให้เลื่อมใส และยึดมั่นในลัทธิอัตถิภาวะนิยมแบบที่ตนค้นพบ เขาจึงตั้งหน้าตั้งตาเขียนหนังสือประเภทต่าง ๆ ขึ้นเพื่อปลูกฝังคติดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจิตใจคนรุ่นใหม่ ถ้าจะวิจัยดูอิทธิพลที่ซาร์ตร์มีต่อความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วโลกแล้ว ก็ต้องนับว่าซาร์ตร์ทำงานได้ผลมากเลยทีเดียว

ผู้วิจัยขอเกริ่นนำความเป็นมาและวิวัฒนาการในปรัชญาเสรีภาพของซาร์ตร์พอสังเขป เพื่อให้เห็นความเป็นมาของแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบ ว่ามีทัศนะอย่างไรดังจะกล่าวถึงรายละเอียดของทฤษฎีเสรีภาพและความรับผิดชอบในทัศนะของซาร์ตร์ต่อไป แต่ก่อนอื่นผู้วิจัยอยากจะอธิบายถึงปรัชญาอัตถิภาวะนิยมของซาร์ตร์ให้พอมีพื้นฐานในการทำความเข้าใจเรื่องทฤษฎีเสรีภาพก่อน เพราะเมื่อเข้าใจอภิปรัชญาในทัศนะของซาร์ตร์แล้ว ผู้อ่านก็จะมีความเข้าใจในทฤษฎีเสรีภาพมากขึ้น ดังต่อไปนี้

เมื่อพูดถึงปรัชญาการดำรงอยู่ของซาร์ตร์ (Being or Exitance) สิ่งทั้งหลายก็คือสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติอย่างแท้จริง คนจึงแตกต่างจากสิ่งต่าง ๆ โดยสิ้นเชิง ยกเว้นแต่ความอิสรภาพของเขาเท่านั้น นับว่าเป็นเสรีภาพของเราที่จะต้องเผชิญกับความจริงที่ว่า เราแตกต่างจากสรรพสิ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้น ซาร์ตร์ได้แบ่งการมีอยู่ (Being) ไว้ 3 แบบ ดังนี้ (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, 2518: 79)

1. ความมีอยู่สำหรับตัวเอง (Being for itself) คือ สิ่งที่มีอยู่ในตัวเอง โดยแท้จริงแล้วสิ่งที่มีอยู่ในตัวเองก็คือสิ่งที่สร้างโครงการเพื่อเป็นประโยชน์แก่ตัวเองตามจุดประสงค์ เพราะฉะนั้น สิ่งที่มีอยู่ในตัวเองจึงเป็นสิ่งที่มีโครงการ และมีจุดประสงค์เป็นของตัวเอง หรือหมายถึงสิ่งที่เป็นอันเดียวกับ อัตสัมปชัญญะ คือการรู้ตัวเอง (Conscious-self) การมีสติสัมปชัญญะ รวมไปถึงขอบเขตของสติ ธรรมชาติของสติ สติเป็นธรรมชาติที่ล่องลอยไปจากตัวเอง มีลักษณะที่ควบคุมได้ยาก ความคิดของเราออกไปจากตัวเองหรือเหนือการควบคุมของเรา ดังนั้นเราจึงอยู่เหนือตัวเราเอง จากขณะหนึ่งไปอีกขณะหนึ่ง ความมีอยู่ของเรากำลังบิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ล่องลอยไปอยู่เสมอ ความรู้สึกเจ็บปวด และความรู้สึกเพลิดเพลิน สำหรับในความรู้สึกเจ็บปวด เราต้องการหลีกเลี่ยง แต่ความรู้สึกเพลิดเพลินเรากลับต้องการให้ความรู้สึกนั้นฝังแน่นอยู่นานตลอดกาล ความมีอยู่สำหรับตัวเอง (Being for itself) จึงหมายถึงช่องว่างที่อยู่ภายในสติ ลักษณะสำคัญของ ความมีอยู่สำหรับตัวเอง ก็คือการขาด หรือข้อบกพร่อง ดังนั้นจึงต้องการบางสิ่งบางอย่างเข้ามาเติมเต็มเพื่อทำให้ตนเองสมบูรณ์ สติเป็นธรรมชาติที่ว่างเปล่า อันที่จริงแล้วสติมีช่องว่างอยู่ระหว่างจิต และอารมณ์ของจิต บางขณะ สติระลึกถึงอารมณ์อันนี้เป็นลักษณะของอัตสัมปชัญญะ กล่าวโดยง่ายคือ ความมีอยู่สำหรับตัวเอง ก็คือตัวเราเอง ที่มีจิตใจ มีจิตวิญญาณ มีความรู้สึก มันคือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงตัวเองตลอดเวลา (Be comming) ตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่

ถ้าความมีอยู่มีมาก่อนเนื้อแท้แล้ว ก็ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอน อันที่จริงแล้วมนุษย์มีอิสรภาพมาแต่กำเนิด สาระสำคัญของสติก็คือ สติไม่มีเนื้อแท้ มีแต่ความว่างเปล่า คือไม่ได้สร้างอะไรขึ้นมา นอกจากมีแผนการ และโครงสร้างเป็นของตัวเอง เรามีอิสระที่จะเป็นตามที่เราเลือกว่าจะเป็น และไม่มีสิ่งใดเลยที่เราต้องเป็น เรามีอิสระเพราะว่าเราได้พิสูจน์ความมีอิสระของเราแล้ว โดยการเลือกตามแผนการและการกระทำ ตามวิธีการ เสรีภาพเป็นคุณสมบัติของคน หมายความว่า ทุกคนที่เกิดมาต้องมีเสรีภาพ เสรีภาพเปรียบเหมือนดวงวิญญาณของตน เสรีภาพคืออำนาจที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเสรีภาพเองก็เป็นส่วนหนึ่งของสติ

2. ความมีอยู่ในตัวเอง (Being in itself) หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในตัวเองของสิ่งต่าง ๆ เช่น หินคือหิน หรือหินก็เป็นหิน มันก็เป็นสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติ “A stom is a stone It is what it is” (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. 2518: 78) หรือเรียกว่า สิ่งสมบูรณ์ นั่นก็คือมีความเต็มในตัวเอง ถ้าเป็นแก้วน้ำก็เป็นน้ำเต็มแก้วที่ไม่สามารถเติมอะไรลงไปได้อีกแม้แต่อากาศ ถ้าเป็นมนุษย์ก็คือความตาย เพราะมนุษย์ที่ตายแล้วไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้แล้ว เมื่อตายแล้วมนุษย์ก็ไม่ต้องสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเองแล้ว นั่นคือสิ่งสมบูรณ์ แต่เสรีภาพของมนุษย์ก็จะหมดไปพร้อมกับความตาย

3. ความมีอยู่สำหรับคนอื่น (Being for others) เมื่อมนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับคำว่าเสรีภาพ ดังนั้นในเมื่อเรามีเสรีภาพ ผู้อื่นก็มีเสรีภาพเช่นเดียวกับเรา ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับผู้อื่นจึงเกิดการคุกคามต่อเสรีภาพทั้งของเราและของผู้อื่น เพราะในแง่หนึ่ง คนอื่นสามารถทำให้เรากลายเป็นสิ่งที่ถูกรับรู้ หรือสิ่งของสำหรับเขาได้ในทำนองเดียวกัน เราก็สามารถทำให้คนอื่นกลายเป็นสิ่งที่ถูกรับรู้หรือสิ่งของได้เช่นกัน ฉะนั้นในความสัมพันธ์ระหว่างเรากับผู้อื่นจึงมีความขัดแย้งที่ถาวรตลอดไป ถ้าเราไม่เป็นสิ่งของสำหรับคนอื่น คนอื่นก็เป็นสิ่งของสำหรับเรา นอกจากคนตายเท่านั้นที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับผู้ตายเป็นคนกับสิ่งของ เพราะคน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตายไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้ มีความคงที่ตายตัว มีความเต็มในตัวเอง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรได้

จากการศึกษาอภิปรัชญาของซาร์ตร์ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การมีอยู่ในทัศนะของซาร์ตร์มีอยู่ 3 แบบ คือ การมีอยู่สำหรับตัวเอง, การมีอยู่ในตัวเอง และการมีอยู่สำหรับคนอื่น ทั้งนี้ การมีอยู่ทั้ง 3 อย่างนี้ ต่างต้องทำหน้าที่ของตัวเองไปพร้อม ๆ กัน หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปอีกสิ่งหนึ่งก็จะไม่มีความหมาย ดังนั้นปรัชญาการดำรงอยู่ในแนวคิดของซาร์ตร์สอนให้รู้จักการมีอยู่ของตัวเอง และการมีอยู่ของผู้อื่น เพื่อทำให้รู้ว่ามนุษย์ควรที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกอย่างไร

เสรีภาพในแนวคิดของซาร์ตร์

เมื่อกล่าวถึงคำว่า เสรีภาพ คงเป็นสิ่งที่หลาย ๆ คนปรารถนาที่จะมี แต่ไม่มีมันอยู่ เนื่องจากข้อจำกัดภายนอกต่าง ๆ หากแต่ได้ศึกษาเรื่องเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์แล้วก็จะรู้ว่ามนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพในตัวเอง หากแต่มนุษย์กลับไม่ได้ใช้มัน ดังนั้นเราจึงต้องไปศึกษาความหมาย ประเภท และลักษณะของเสรีภาพในแนวคิดของซาร์ตร์ว่าเป็นอย่างไร และมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์อย่างไร

ความหมายของเสรีภาพ

คำว่า เสรีภาพ (Freedom) มีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ ดังนี้ ความหมายตามพจนานุกรมนั้นหมายถึง การรอดพ้น หรือพ้นจากการควบคุมจากบุคคลอื่นหรืออำนาจที่เป็นไปตามอำเภอใจ หรือไม่ชอบธรรมบางอย่าง ในความหมายที่สองหมายถึง เสรีภาพทางการเมืองของพลเมือง เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ความหมายที่สาม ความรอดพ้นหรือการถูกปล่อยตัวจากการเป็นผู้ต้องขัง ความหมายที่สี่ “การที่มีอิสรเสรีจากกฎ ระเบียบ แบบแผน” (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547: 75 – 76)

ส่วนเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์นั้น หมายถึงเสรีภาพในการเลือก เสรีภาพในการตัดสินใจ การเลือกในความหมายของซาร์ตร์ มีความหมายว่า มีความสามารถที่จะเลือกทำสิ่งใดก็ได้ตามเจตจำนง (Will) ของตนเอง เสรีภาพเป็นพฤติกรรมของจิตที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เพราะตามสภาพความเป็นจริง จิตซึ่งซาร์ตร์ใช้ในความหมายว่าการมีอยู่สำหรับตนเอง จะต้องอยู่ในสถานการณ์ที่จะต้องเลือกตัดสินใจอยู่เสมอ เนื่องจากสภาพของการมีอยู่สำหรับตัวเอง (being for itself) ไม่สามารถอยู่ใน 2 สถานการณ์พร้อม ๆ กันได้ ดังนั้นจึงต้องตัดสินใจเลือกเพื่อที่จะเป็น เพื่อที่จะทำ ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เมื่อการมีอยู่สำหรับตัวเองเลือกสถานการณ์ใดก็เท่ากับการมีอยู่ได้ให้สถานการณ์นั้นมีความหมายสำหรับอัตถิภาวะหรือการดำรงอยู่ของ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตนเอง ในขณะเดียวกันการมีอยู่ก็ได้ทำลายคุณค่าของสถานการณ์หรือหลาย ๆ สถานการณ์ให้หมดความหมาย สำหรับอัตถิภาวะ หรือการมีอยู่ของตนในขณะนั้น

ดังนั้นเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์จึง หมายถึง เสรีภาพที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่มีอะไรจะเป็นอุปสรรคที่แท้จริงต่อเสรีภาพของเราได้แม้แต่ความตาย เพราะความตายเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับการมีชีวิตอยู่ ดังนั้นเสรีภาพจึงไม่เกี่ยวของกับความตาย (พินิจ รัตนกุล, 2517: 66)

ในคำอธิบายของพินิจรัตนกุลข้างต้น หมายความว่า ความตายกับเสรีภาพไม่ได้มีความหมายเกี่ยวข้องกัน เพราะเสรีภาพจะมีขึ้นก็ต่อเมื่อมนุษย์มีชีวิตอยู่ และใช้เสรีภาพเพื่อการดำรงอยู่ ซึ่งการดำรงอยู่นี้ หมายถึง มนุษย์จะต้องอยู่บนโลกนี้ให้ได้ เพราะการมีชีวิตอยู่บนโลกนี้มันเป็นการอยู่บนความทุกข์ มนุษย์ควรเรียนรู้ที่จะรู้จักความทุกข์ และมนุษย์ก็จะต้องดำรงชีวิตอยู่บนความทุกข์ให้ได้ ดังนั้นเมื่อมนุษย์ตายแล้ว มนุษย์ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องดำรงอยู่บนความทุกข์นี้ให้ได้ และไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง มนุษย์จึงไม่ต้องมีเสรีภาพ หลังจากความตายเพราะความตายและการดำรงอยู่เป็นสิ่งตรงข้ามกัน

การเลือก (Choice) ในทางปรัชญา หมายถึงการเลือกได้อย่างเสรี เลือกจากหลาย ๆ ตัวเลือก หรือเลือกที่จะไม่ทำอะไรเลยสักอย่าง อาจเลือกด้วยเหตุผลของความถูกผิด ดีหรือเลว ดีกว่าหรือแย่กว่า Determinism เสนอว่าการมีเสรีภาพในการเลือกลักษณะนั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะการกระทำใดๆ ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม หรือแม้แต่จิตใต้สำนึกก็ล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น แต่พวก Indeterminists ก็มีความเห็นตรงข้าม พวกเขากล่าวว่ามนุษย์มีทางเลือกอยู่ในวงจำกัดอยู่แล้ว ก็ควรมีสิทธิ์เลือกได้อย่างเสรี และนำไปสู่การกระทำได้ การเลือก หมายถึง การที่มนุษย์เราทำการเลือกได้นั้น ทำโดยเสรี หรือถูกกำหนดโดยสิ่งเร้า ส่วนความหมายในทางตรรกวิทยาสัญลักษณ์ อธิบายด้วยสูตรไว้ว่า pvq, ~p ∴ q หรือว่า pvq, ~q ∴ p หมายความว่า ถ้าเราสามารถเลือกอย่างน้อยสักอย่างหนึ่งระหว่างสองอย่าง (pvq) แต่รู้แน่ว่าอย่างหนึ่งในสองอย่างนั้น มีอุปสรรคให้เลือกได้เพียงแค่อย่างเดียว (~p หรือว่า ~q) เรามีสิทธิจะสรุปได้ว่าต้องได้อย่างที่เหลือ (p หรือว่า q) แล้วแต่กรณี

จากการอธิบายทางตรรกวิทยาสัญลักษณ์ข้างต้นนั้น ทำให้เข้าใจได้ว่า มนุษย์สามารถเลือกที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น และเมื่อมนุษย์เลือกสิ่งหนึ่งก็เท่ากับว่ามนุษย์ปฏิเสธที่จะไม่เลือกอีกสิ่งหนึ่ง ดังนั้นทุกการตัดสินใจของมนุษย์ มนุษย์จะต้องใช้การเลือกตลอกเวลา เลือกในสิ่งที่ปรารถนา หรือเลือกที่จะปฏิเสธสิ่งที่ไม่ปรารถนา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประเภทของเสรีภาพ

ประเภทของเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1. ความหมายเชิงนิเสธ (Negative side) 2. ความหมายในเชิงปฏิฐาน (Positive side) โดยจะอธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความหมายเชิงนิเสธ (Negative side)

ความหมายในเชิงนิเสธหมายถึง การพ้นจากการขัดขวาง การแทรกแซง การบังคับหรือการใช้อำนาจทางอ้อม (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2526: 13) คือปราศจากอุปสรรคต่อการใช้เสรีภาพ เสรีภาพในการปฏิเสธสิ่งหนึ่งเพื่อเลือกอีกสิ่งหนึ่ง ถึงแม้ว่ามนุษย์จะไม่เลือกอะไรเลยนั่นแสดงว่ามนุษย์ได้เลือกแล้ว คือเลือกที่จะไม่เลือกอะไรเลย มนุษย์ไม่สามารถอ้างได้ว่าตนไม่มีสิทธิที่จะเลือก ไม่มีเสรีภาพที่จะเลือก เพราะมนุษย์มีสิทธิที่จะเลือกตลอดเวลา พอ ๆ กับสิทธิที่จะปฏิเสธตลอดเวลาได้เช่นกัน

2. ความหมายในเชิงปฏิฐาน (Positive side)

ความหมายในเชิงปฏิฐานหมายถึง กระบวนการของการเลือกอย่างเสรีและการกระทำตามความคิดริเริ่มของตนเอง ทำให้ความตั้งใจ (Intention) ของตนเองปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมและเป็นการกระทำ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2526: 13) กล่าวคือ มนุษย์สามรถใช้เสรีภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ สามารถเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ด้วยตนเอง ตัดสินใจเอง มีสติสัมปชัญญะครบถ้วนในการเลือกด้วยตนเอง

มนุษย์จึงเป็นอิสระจากอำนาจทั้งปวง โดยเป็นไปตามการเลือกอย่างเสรีในปัจจุบันเพื่อสร้างการกระทำขึ้นตามการตัดสินใจของตนเอง ดังที่จอห์น พาสเมอร์ (John Passmore) ได้อธิบายไว้ว่า ซาร์ตร์กล่าวว่า อดีตสามารถสร้างมนุษย์ได้ แต่การกระทำแต่ละครั้งของมนุษย์เป็นอิสระในแง่ที่ว่า มันตัดขาดจากสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีตแล้ว ตัดขาดโดยความว่างเปล่าธรรมชาติของมนุษย์ประกอบด้วยการเลือกอนาคตของมนุษย์เอง ไม่ใช่เป็นโครงสร้างที่ถูกสร้างขึ้นมาเรียบร้อยแล้วในอดีต แล้วมาบังคับมนุษย์ในปัจจุบัน มนุษย์เป็นอยู่ด้วยการเลือกของตนเอง ไม่มีสิ่งใดสามารถมาบังคับมนุษย์ได้ ทั้งภายในและภายนอก มนุษย์มีสิทธิ์ที่จะเลือกรับหรือปฏิเสธสิ่งต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น การเลือกจึงไม่สามารถแยกออกจากมนุษย์ได้ เสรีภาพในการเลือกของมนุษย์จึงอยู่ในสภาพที่เป็นความว่างเปล่า (Nothing) ซาร์ตร์ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ไม่สามารถเป็นทาสได้บางเวลา หรือมีเสรีภาพได้บางเวลา แต่เขาต้องมีเสรีภาพตลอดเวลา จึงเรียกได้ว่ามนุษย์มีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ถ้าหากไม่มีเสรีภาพก็ไม่มีตลอดไปโดย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมบูรณ์เช่นเดียวกัน แต่หากเป็นเช่นนั้นก็มิใช่มนุษย์เพราะมนุษย์คือเสรีภาพ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2526: 13 - 15)

ดังนั้นทั้งการเลือก (Choice) และเสรีภาพ (Freedom) จะต้องทำงานควบคู่กันเสมอ หรือแทบจะเรียกว่าเป็นสิ่งเดียวกันเลยก็ว่าได้ แต่ในทัศนะของผู้วิจัยขอให้คำนิยามของคำสองคำนี้ว่ามีความแตกต่างกันอยู่บ้าง คือ การเลือกนั้นถือว่าเป็นคำกิริยา คือเป็นคำที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อคนคนหนึ่งเลือกที่จะทำอะไร นั่นแสดงว่าเขาได้กระทำอะไรสักอย่างถึงแม้ว่าการเลือกนั้นจะเป็นแค่การตัดสินใจก็ตาม ก็เป็นการกระทำในเชิงนามธรรม ส่วนนิยามของคำว่าเสรีภาพ ผู้วิจัยขอให้ความหมายว่าเป็นคำนามเป็นคำที่แสดงให้รู้ว่าเรามีเสรีภาพ มีอิสรภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามที่ใจปรารถนา จึงสรุปได้ว่าไม่ว่าจะใช้การเลือก หรือจะใช้เสรีภาพอย่างไรก็ตามก็จะต้องใช้สองอย่างนี้ควบคู่กันไปดั่งเส้นขนาน แม้ไม่ใช่สิ่งเดียวกันแต่ไม่สารถแยกออกจากกันได้ เมื่อไหร่ก็ตามที่มนุษย์ใช้เสรีภาพ มนุษย์ก็ต้องเลือก และเมื่อไหร่ก็ตามที่มนุษย์ใช้การเลือกนั่นก็แสดงว่ามนุษย์ใช้เสรีภาพอยู่เช่นกัน

ลักษณะของเสรีภาพ

ลักษณะของเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์คือ การตัดสินใจเลือกเป็นแรงผลักดันให้เกิดการกระทำ และการกระทำก็เป็นตัวบ่งชี้คุณค่าที่เขาเลือก ดังที่ซาร์ตร์เคยกล่าวไว้ว่า

การกระทำโดยทั่วไป มักจะมีความจงใจแฝงอยู่ เป็นเสมือนแรงผลักดันในรูปของจุดหมายที่ไม่มีตัวตนปรากฏ คือตัวมันเองแอบแฝงอยู่ในการกระทำอย่างแยกไม่ออกแต่มิได้หมายถึงแรงผลักดันภายนอกที่มีอิทธิพลเหนือความจงใจภายในของมนุษย์ ซาร์ตร์จึงกล่าวยกเป็นตัวอย่างว่า ที่ข้าพเจ้ายอมรับเงินเดือน ต่ำ ๆ นั้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่าเป็นเพราะความกลัวเป็นแรงผลัก แต่มันคือความกลัวอดตาย นี่คือความกลัวที่มีความหมายเพียงภายนอก เพราะความกลัวนี้มันสร้างขึ้นเพื่อรักษาชีวิต ความกลัวนี้ สามารถเข้าใจได้ในแง่ความสัมพันธ์กับคุณค่า ซึ่งข้าพเจ้าถือว่าเป็นของชีวิตนี้โดยปริยาย มันจะเกี่ยวพันกับลำดับขั้นตอนของวัตถุในอุดมการณ์แห่งคุณค่า ดังนั้นแรง ผลักจึงทำให้ตัวเองเข้าใจได้อย่างที่มันเป็น โดยอาศัยการพิจารณาว่าเป็นสัตที่ไม่มีอยู่ โดยอาศัยอัตถิภาวะในอุดมการณ์และโดยอาศัยอนาคต (Sartre, 1971: 437)

จากข้อความข้างต้น ซาร์ตร์ต้องการจะหมายความว่า สาเหตุที่เขารับเงินเดือนต่ำๆ ก็เพราะว่ากลัวความตาย ความกลัวจึงเป็นแรงผลักให้รับเงินเดือนต่ำ หากมองโดยผิวเผินอาจเห็นว่าความกลัวเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวมนุษย์มาทำให้เกิดความจงใจที่จะต้องยอมรับมัน แต่ความจริงแล้วความกลัวที่แฝงอยู่ในความคิดที่จะรักษาชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงยอมรับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เงินเดือนต่ำๆ แทนการยอมอดตาย ในระหว่างที่มนุษย์เลือกตัดสินใจนี้ เขาไม่มีอะไรบังคับจิตใจให้เขาเลือก แต่เป็นเพราะเขาให้คุณค่าความกลัวอดตายมากกว่า มันจึงเกิดแรงผลักให้เกิดการทำงาน และการกระทำคือออกหางานทำ แม้จะได้เงินเดือนน้อยกว่าที่ควร และอาจต้องเหนื่อยยาก เขาก็ต้องยอมรับมัน ในเมื่อสิ่งที่เขาเลือกมันเกิดขึ้นจากการตัดสินใจของเขาเอง

ซาร์ตร์ได้เคยอธิบายเรื่องเกี่ยวกับเวลาไว้ว่า อนาคต ปัจจุบัน และอดีต เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องอยู่ในขอบเขตอันเดียวกัน คือ เกิดจากแรงผลัก และแรงผลักนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ให้คุณค่าเนื่องจากมนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกให้คุณค่าแก่สิ่งต่าง ๆ ที่จะมาเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้กำหนดอนาคตตนเองด้วยตนเอง และกำหนดในขณะที่อยู่ในเวลาปัจจุบัน ดังที่เคยกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

อนาคตย้อนกลับสู่ปัจจุบันและเพียงเพื่อชี้แจงปัจจุบันและอดีต จึงกลายเป็นว่าโครงการของข้าพเจ้าทั้งหมดย้อนกลับไปให้โครงสร้างแก่แรงผลัก เพื่อจะมีสภาพเป็น แรงผลักได้ มันเป็นเช่นนี้ได้ เพราะว่าข้าพเจ้าหนีสัตในตัวเองโดยการทำลายความเป็นไปได้ของข้าพเจ้า เพื่อให้สัตในตัวเองสามารถมีคุณค่าในฐานะเป็นสาเหตุ หรือแรงผลัก สาเหตุและแรงผลักมีความหมาย แต่เพียงในส่วนรวมของโครงการ อันรวมเอาสิ่งไม่มีอยู่ไว้ทั้งหมดแหละเมื่อพิจารณาให้ถึงที่สุดแล้ว ก็จะพบตัวฉันในฐานะอุตรภาวะ นั่นเอง ที่เป็นตัวฉันก็เพราะว่าฉันต้องเป็นตัวฉันนอกตัวฉัน (Sartre, 1976: 437)

จากข้อความข้างต้น ซาร์ตร์ต้องการจะอธิบายว่า อดีต ปัจจุบัน และอนาคต มีความสัมพันธ์กันอย่างมาก สิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่เคยเกิดขึ้นแล้วในอดีต และสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต แต่อย่างไรก็ตามทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคตล้วนต่างมีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกในตัวเองอย่างสมบูรณ์ โดยไม่มีปัจจัยใดๆ มาบังคับได้นี่คือสภาพของมนุษย์โดยสมบูรณ์ ยกตัวอย่างเช่น ถ้านักเรียนคนหนึ่งมีความประสงค์ที่อยากจะเป็นครูในอนาคต ภาพการเป็นครูก็จะเกิดขึ้นในมโนสำนึกของเขา และสิ่งที่เขาต้องการจะเป็นแรงผลักให้เขาเดินไปสู่จุดหมายที่สร้างไว้ แต่จุดหมายของเขายังอยู่ในอนาคต มันเป็นสิ่งที่ยังมาไม่ถึง อนาคตเป็นสิ่งที่เขาวางแผนไว้ว่าจะเลือก การเลือกจึงเป็นแรงผลักให้เกิดการกระทำ ดังนั้นจึงไม่มีการกระทำใด ที่ไม่ได้เกิดจากแรงผลัก มันจึงเป็นการกระทำที่แสดงถึงเสรีภาพในการเลือก

“เสรีภาพเป็นสิ่งที่ไม่มีสารัตถะ และมันไม่เกี่ยวกับเรื่องทางตรรกศาสตร์ เสรีภาพทำให้ตัวเองเป็นผู้กระทำ เรามีเสรีภาพได้โดยแรงผลักและจุดหมายที่แฝงอยู่ในนั้น” (Sartre, 1976: 438)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารัตถะคือกฎเกณฑ์ ระเบียบ หรือข้อบังคับที่เกิดขึ้นมาก่อนการตัดสินใจเลือกของมนุษย์ เสรีภาพจึงไม่มีสารัตถะ ถ้าการเลือกตัดสินใจขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่ง จะเรียกว่าการเลือกนั้นเป็นการเลือกอย่างมีเสรีภาพไม่ได้ นอกจากนั้นเสรีภาพไม่ใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นหรือเป็นไปตามกฎเกณฑ์การใช้เหตุผลทางด้านตรรกวิทยา เสรีภาพต้องเป็นสิ่งที่เกิดจากการตัดสินใจเลือกของสัตสำหรับตัวเอง (Being for it self) หรือสัมปชัญญะ โดยไม่มีอำนาจใด ๆ มาบังคับ

ซาร์ตร์กล่าวว่าเสรีภาพในการเลือกก็คือการทำลายคุณค่า เพราะการเลือก ต้องผ่านการตัดสินใจ การใช้สัมปชัญญะโดยแยกออกจากสารัตถะ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวมนุษย์และไม่มีอำนาจหรืออิทธิพลใด ๆ แก่ตัวมนุษย์เลย การที่มนุษย์จะเลือกกระทำสิ่งใดต้องผ่านการทำลายคุณค่าสัตในตัวเองที่ซาร์ตร์ให้คุณค่ามันเป็นแค่วัตถุเท่านั้น เสรีภาพในการเลือกจึงเป็นการดำรงอยู่ (Existence) ของเจตจำนงของเรา (Ourpassion) หรือเป็นความทะยานอยากของเรา ทั้งนี้เพื่อให้เห็นคุณค่าของการมีอยู่ของตัวเองมากขึ้น

ตัวอย่างเช่น ครอบครัวนายเก่ง อยากให้นายเก่งเรียนเป็นครู เพราะเป็นอาชีพที่มีเกียรติ แต่นายเก่งได้รับคำแนะนำจากเพื่อนให้เรียนเป็นวิศวกร เพราะเป็นอาชีพที่หางานง่าย เงินเดือนดี แต่นายเก่งเลือกที่จะเรียนศิลปะศาสตร์ เพราะนายเก่งชอบเขียนงานศิลปะ ดังนั้นนายเก่งได้ตัดสินใจเลือกให้คุณค่าในการเลือกเรียนอย่างเสรี โดยไม่ได้ยึดถือความตั้งใจของครอบครัวที่อยากให้ลูกเป็นครูมาตัดสิน และไม่ได้เอาคำพูดของเพื่อนมาช่วยในการตัดสินใจเลย เขาเลือกที่จะให้คุณค่ากับความต้องการของตนเอง

คำพูดที่ว่า “มนุษย์คือเสรีภาพ” มีความหมายว่า มนุษย์อยู่ในสภาพที่ยังไม่สมบูรณ์ มนุษย์ต้องไปสู่สิ่งที่ตนเองต้องการและปรารถนา สภาวะของมนุษย์เป็นความว่างเปล่าในตัวเอง ในแบบ “การสะท้อนกลับที่สะท้อนกลับ” (reflective-reflection) หมายความว่า ในขณะที่มนุษย์คิดย้อนกลับไปพิจารณาถึงอดีต และจากจุดนั้นมนุษย์ก็คิดพิจารณากลับมาสู่ปัจจุบันอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นมนุษย์จึงสร้างเจตจำนงไปสู่อนาคต นั่นแสดงว่า ปัจจุบันเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด โดยความจริง อดีต อนาคต ก็รวมอยู่ในปัจจุบัน ปัจจุบันสำคัญเพราะเป็นจุดที่มนุษย์ได้ใช้การตัดสินใจเลือกด้วยตัวเอง โดยอาศัยวิธีการ “การสะท้อนกลับที่สะท้อนกลับ” ทำให้เขาเข้าใจตัวเขาเองทั้งในอดีตและอนาคต ดังนั้น มนุษย์จึงมีเสรีภาพที่จะเลือก ไม่ใช่เพราะว่าเขาได้เลือกเป็นตัวของตัวเองเท่านั้น แต่เป็นปัจจุบันที่โน้มเข้าสู่ตัวเองอีกด้วย แต่หากมนุษย์เป็นเพียงสิ่งที่เป็นอยู่อย่างที่เป็นอยู่ ก็ไม่ใช่เป็นมนุษย์ที่มีเสรีภาพ เพราะเสรีภาพเป็นความว่างเปล่าที่มนุษย์ต้องสร้างขึ้นมา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดังนั้น ความว่างเปล่าจึงเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์ทำในสิ่งที่อยากจะทำ เป็นในสิ่งที่อยากจะเป็น เพราะในความเป็นจริงแล้วความเป็นมนุษย์นั้น มนุษย์เลือกในสภาพที่เป็นความว่างเปล่าทั้งภายนอกและภายในตัวเอง ความว่างเปล่าในที่นี้ก็คือ ความว่างเปล่าจากสิ่งต่าง ๆ ที่จะเข้ามามีอิทธิพลเหนือการเลือกของเรา ไม่ว่าจะเป็นสัญชาตญาณ หรือเกณฑ์การตัดสินใด ๆ ของมนุษย์ จริงแล้วความว่างเปล่านั้นเป็นบ่อเกิดของเสรีภาพของมนุษย์ มนุษย์อาจจะไม่ได้สร้างกฎธรรมชาติ แต่มนุษย์เลือกที่จะให้คุณค่าแก่ธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์จึงไม่สามารถตัดสินคุณค่าของการกระทำที่อยู่นอกตนเองได้ ถ้ามองในแง่ สัตสำหรับตัวเอง (being for itself) การมีอยู่สำหรับตัวเองคือความว่างเปล่า ในขณะที่การมีอยู่ในตัวเอง (being in itself) มีความเต็มแต่อยู่อย่างไม่มีความหมายอะไรเลย เพราะไม่มีใครไปจัดการกับมันจนกระทั่งการมีอยู่สำหรับตัวเองเป็นตัวเข้าไปจัดการให้ความหมายแก่สัตในตัวเอง

> . . .สัตสำหรับตัวเองนำเอาความว่างเปล่า คุณค่า รวมทั้งกาลเวลามาสู่โลก ในขณะที่สัตในตัวเองเป็นสัตในโลกอยู่แล้ว สมบูรณ์อย่างไม่มีอนาคตไม่มีอดีต แบ่งประเภทไม่ได้ และไม่มีความแตกต่างใด ๆ สัตสำหรับตัวเองไม่เป็นอะไรเลย เป็นแต่ตัวทำลายสัตและแสวงหาคุณค่า . . .

ซาร์ตร์ได้พูดถึงการเลือกและความว่างเปล่าไว้ว่า การเลือกที่สมบูรณ์คือการเลือกในความว่างเปล่า เขามีความเชื่อว่าปัจจุบันและอนาคตเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะมาจากความว่างเปล่าเหมือนกัน ความว่างเปล่าในที่นี้ไม่ได้มีความหมายในแบบรูปธรรม แต่หมายความว่าว่างจากกฎเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งจะผลต่อผู้เลือก อนาคตจะเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับอนาคตโดยทั้งสิ้น เขากล่าวว่า ความคิดสามารถย้อนกลับไปที่อดีตแล้วเลยไปถึงความเป็นไปได้ในอนาคต เช่น ในขณะที่มนุษย์ได้ตัดสินใจเลือกการกระทำ ก. ในปัจจุบัน เขาจะต้องรู้ตัวว่า การกระทำ ก. จะต้องส่งผลอะไร ในอนาคตเขาจะต้องรับผิดชอบต่อผลอันนั้น ดังนั้น การตัดสินใจเลือกอย่างมีเสรีภาพในปัจจุบันก็คือความรับผิดชอบอนาคตของตน ผลที่ได้จากการกระทำในปัจจุบันคือความเป็นตัวผู้กระทำซึ่งจะเกิดในอนาคต มนุษย์จึงอยู่ในขบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงก็คือตัวมนุษย์เอง

ดังนั้นจุดหมายกับการเริ่มต้นจึงเป็นสิ่งเดียวกัน การเลือกกระทำเป็นเสมือนการเริ่มต้นในขณะที่ต้องเป็นจุดหมายและก็ต้องเป็นจุดเริ่มต้นเช่นกัน ทั้งสองสิ่งนี้จะมีความว่างเปล่าเป็นพื้นฐานรองรับ ที่กล่าวเช่นนี้เพราะว่า เมื่อมีการเริ่มต้นและจุดหมาย จะทำให้เกิดการกระทำอย่างหนึ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนให้มีให้เป็นขึ้น เช่น คนที่ไม่เคยเรียนภาษาฝรั่งเศสมาก่อน ภาษาฝรั่งเศสก็เป็นความว่างเปล่าสำหรับเขา แต่เมื่อเขาตั้งจุดหมายว่าจะเรียนภาษาฝรั่งเศสแล้วลงมือปฏิบัติทันที ความว่างเปล่าในภาษาฝรั่งเศสสำหรับเขาจึงมีน้อยลง การกระทำจึงกระทำใน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความว่างเปล่า เพราะคนที่มีความรู้ภาษาฝรั่งเศสอย่างดีเยี่ยมย่อมไม่คิดกลับไปเริ่มต้นเรียนภาษานี้อีก (ศักด์ชัย นิรัญทวี, 2543)

การอธิบายความหมายของการกระทำจึงอธิบายด้วยจุดหมายของการกระทำนั้นได้ ทั้งนี้เพราะเมื่อบุคคลจงใจจะทำการอะไรสักอย่างหนึ่ง เขาต้องตั้งจุดหมายก่อน จนทำให้ดูเหมือนว่าจุดหมายนั้นเป็นสิ่งภายนอกตัวเอขาเอง และมีอำนาจเหนือการเลือกของเรา แต่โดยความเป็นจริงแล้วความจงใจที่จะกระทำนั้นคือการตั้งจุดหมายให้แก่ตนเอง

“ดังนั้นเราจึงหมายความว่าเราต้องเข้าใจว่าการเลือกของเราไม่ได้เกิดจากความจริงแท้ที่มีมาก่อน” (ศักด์ชัย นิรัญทวี, 2543: 464)

เสรีภาพของมนุษย์จะแยกออกจากความเป็นมนุษย์ไม่ได้ เสรีภาพคือ สภาพของคนมีสติ หมายความว่า “คนที่มีสติ ก็คือคนมีเสรีภาพ” เสรีภาพเป็นรากฐานแห่งกิจกรรมของมวลมนุษย์ เพราะไม่ว่ามนุษย์กำลังจะเลือกทำอะไร มนุษย์ก็จะต้องทีสติทุกการกระทำ ทุกการเลือกของตนเอง

การมีเสรีภาพหมายถึง การกระทำ การกระทำหมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปร่างของโลกศิลปะของมนุษย์โดยส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้นจากความตั้งใจ และมีจุดประสงค์อันแน่นอน เมื่อว่าในเชิงปฏิเสธแล้ว การกระทำทั้งหมดของเรายังขาดหรือยังต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาช่วยเหลือ เช่น เรามีความรู้สึกว่าทำอะไรไปแล้วยังไม่สำเร็จดี ดังนั้นการกระทำจึงหมายความว่าบางสิ่งบางอย่าง เมื่อทำไปแล้วจะได้รับความสำเร็จ

อัตตาที่ทำหน้าที่ในการตัดสินใจเรียกว่า ความเป็นตัวของตัวเอง (Authentic Self) ซึ่งเป็นอัตตาชนิดเดียวกันกับตัวตนสมบูรณ์ของค้านท์ (Kant) เป็นตัวตนที่อยู่เหนือขอบเขตจากสิ่งแวดล้อม หรือระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคม คือ (good faith) ส่วนความไม่เป็นตัวของตัวเอง (Inauthentic Self) นั่นก็คือ การหลอกตัวเอง (bad faith) หรือการไม่ซื่อสัตย์ต่อความคิดของตนเอง หรือการพยายามไม่เป็นตัวของตัวเอง

ตามทัศนะของซาร์ตร์แล้ว การได้รับอิสรภาพที่แท้จริงเป็นกำไรของมนุษย์โดยแท้จริง คนที่มีอิสรภาพเรียกว่าเป็นคนที่มีแก่นแท้ เขาเป็นบุคคลที่ต้องยอมรับและเข้าใจอิสรภาพ เขายอมรับตัวเขาเองว่าเป็นเอกภาพอันเป็นคนที่มีแก่นแท้ เขาเป็นบุคคลที่ต้องยอมรับและเข้าใจอิสรภาพ เขายอมรับตัวเองว่าเป็นเอกภาพอันเป็นจุดรวมคุณค่าทั้งหมด และเป็นการเข้าใจโลก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จุดศูนย์รวมของ Inauthentic Self คือการเอา The being in itself และ The being for itself มาปะปนกัน

ลักษณะเสรีภาพของซาร์ตร์ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ เสรีภาพกับความรับผิดชอบ, เสรีภาพกับสถานการณ์, เสรีภาพกับการเมือง, เสรีภาพกับขอบเขต, และเสรีภาพกับพระเจ้า เพื่อให้เห็นลักษณะการใช้เสรีภาพของซาร์ตร์จากในทุกสถานการณ์ โดยจะอธิบายรายละเอียดของแต่ละลักษณะดังต่อไปนี้

1. เสรีภาพกับความรับผิดชอบ

ในแนวคิดของซาร์ตร์ เสรีภาพของมนุษย์ไม่มีขอบเขตจำกัด จนน่าวิตกว่าเมื่อนำความคิดนี้ไปใช้ในสังคมจะก่อให้เกิดความยุ่งยาก หรือควบคุมไม่ได้ แต่จุดประสงค์ของซาร์ตร์ไม่ได้ต้องการให้หนุ่มสาวนำความคิดนี้ไปใช้ให้เกิดความวุ่นวายต่อสังคมแต่อย่างใด ดังนั้นปรัชญาเสรีภาพของซาร์ตร์จึงต้องมากับควบคู่กับความรับผิดชอบเสมอ

แต่ทว่าคนส่วนมากมิได้ตระหนักถึงคุณค่าของการมีเสรีภาพอย่างถูกต้อง คนส่วนมากกลัวการเผชิญปัญหา และกลัวการตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตัวเอง จึงมักหลีกเลี่ยงการรับผิดชอบโดยอ้างอุดมคติหรู ๆ หลักการที่น่าเลื่อมใส โดยเฉพาะอย่างยิ่งศรัทธาทางศาสนาเพื่อโยนความรับผิดชอบให้กับสิ่งที่ตนเองอ้างว่ายึดถือเป็นหลักดำเนินชีวิต การที่คนส่วนมากพากันหลีกเลี่ยงการรับผิดชอบเช่นนี้ เปิดโอกาสให้คนบางคนถือโอกาสหาผลประโยชน์ใส่ตัว เมื่อผลประโยชน์เกิดขัดกันขึ้นก็หาทางกำจัดกันและกัน ในการนี้ก็จะใช้พวกหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบเป็นเครื่องมืออีก ความเดือดร้อนจึงตกอยู่กับผู้ที่หลีกเลี่ยงการรับผิดชอบอย่างไม่รู้จักจบสิ้น ซาร์ตร์เห็นว่า ความเป็นไปได้ดังกล่าวนี้แหละคือที่มาของความเดือดร้อนในสังคม การเอารัดเอาเปรียบ การฉ้อราษฎร์บังหลวง และการศึกสงครามทุกประเภท สำหรับซาร์ตร์วิธีแก้มีทางเดียว คือ สอนให้รู้จักอัตถิภาวะของตนและกระตุ้นให้กล้าเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ด้วยความตระหนักในความรับผิดชอบ ทั้งต่อเสรีภาพของตนเองและของคนในโลก (กีรติ บุญเจือ, 2522: 129)

ซาร์ตร์จึงกระตุ้นแนวความคิดให้ทุกคนในโลกรู้จักความรับผิดชอบ เท่าๆ กับการที่ทำให้ทุกคนในโลกรู้จักเสรีภาพ เพราะเมื่อมนุษย์พร้อมที่จะใช้เสรีภาพอย่างเต็มเปี่ยมที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่เกิดแล้ว แต่มนุษย์กลับไม่รู้จักที่จะใช้ความรับผิดชอบร่วมด้วยแล้ว เสรีภาพที่มีนั้นก็เปล่าประโยชน์ นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดแล้ว ยังสร้างความยุ่งเหยิงในสังคมที่มีมากอยู่แล้วให้มีมากขึ้นเข้าไปอีก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อนึ่ง การเลี่ยงความรับผิดชอบหาได้เป็นผลดีแก่จิตใจของผู้เลี่ยงไม่ เพราะแก่นแท้ของมนุษย์คือเสรีภาพ จะต้องเผชิญหน้ารับผิดชอบ จิตใจจึงจะผ่องแผ้ว สดชื่น มีชีวิตชีวา เมื่อเลี่ยงการรับผิดชอบบ่อย ๆ เข้า จิตใจจะรู้สึกว่าง จนเกิดอาการหงุดหงิด นี่คือที่มาของโรคประสาทของคนในสมัยปัจจุบัน การแก้ไขโดยใช้วิธีจิตวิเคราะห์ของฟร็อยด์ช่วยได้ชั่วคราวในรายที่มีอาการเด่นชัดเท่านั้น ส่วนอาการหงุดหงิดของคนทั่วไปจนกลายเป็นโรคแห่งศตวรรษนั้นไม่อาจจะช่วยได้ วิธีที่ซาร์ตร์เห็นว่าเป็นทางออกที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงก็คือ รู้จักหันหน้าเผชิญและกล้ารับผิดชอบในการตัดสินใจของตนเอง ผู้ทำได้เช่นนี้จะมีความมั่นใจในตัวเอง จะเป็นตัวของตัวเอง จะไม่หวั่นเกรงต่อสิ่งใดอีกต่อไป ความหงุดหงิด และความกังวลใจก็จะไม่เกิดขึ้น

เมื่อมนุษย์ตั้งเป้าหมายและดำเนินไปสู่เป้าหมาย บางครั้งอาจจะต้องพบสิ่งที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง ทำให้การกระทำนั้นไม่สำเร็จตามเป้าหมาย มนุษย์จะต้องทำการแก้ไขสภาพอุปสรรคนั้น ให้กลายเป็นประโยชน์ต่อการกระทำของตน การกระทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย มนุษย์จะต้องทำการแก้ไขสภาพอุปสรรคนั้น ให้กลายเป็นประโยชน์ต่อการกระทำของตน การกระทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายแต่ละครั้ง จึงเป็นการก้าวไปตามขั้นตอนของวิภาษวิธีจากบทตั้ง (Thesis) คือสภาพที่เป็นอยู่และหรือสมรรถนะของบุคคล ต้องเผชิญกับอุปสรรคหรือบทขัดแย้ง (Antithesis) เมื่อสามารถแก้ปัญหาอุปสรรคนั้น ๆ ให้ลุล่วงไปได้จะทำให้เกิดขั้นสังเคราะห์ (Synthesis) ขั้นสังเคราะห์นี้ในแง่หนึ่งเป็นสภาพที่สืบเนื่องมาจากบทตั้งแต่ได้พัฒนาให้สมบูรณ์กว่าบทดั้งเดิม เพราะมนุษย์ได้เรียนรู้อุปสรรคจนสามารถจะแก้ปัญหาได้สำเร็จ ผลที่ได้จึงเป็นขั้นที่สมบูรณ์กว่า และมนุษย์เองก็มีประสบการณ์ที่ทำให้ฉลาด และรอบรู้ขึ้นหลังจากนั้นขั้นสังเคราะห์นี้จะกลายเป็นบทตั้งอันใหม่ และเกิดมีอุปสรรคอันใหม่มาเป็นสภาวะขัดแย้ง เมื่อมนุษย์กระทำการแก้ปัญหาสำเร็จก็จะได้ขั้นสังเคราะห์ใหม่อีกเช่นกัน ในขั้นนี้ย่อมดีกว่าขั้นเดิมอย่างแน่นอน จึงเป็นการยืนยันความคิดว่ามนุษย์เป็นผู้รับผิดชอบการเป็นไปของประวัติศาสตร์ ตามระบบวิภาษวิธี เพราะมนุษย์เป็นผู้กระทำ และในการกระทำการแก้ปัญหามนุษย์ต้องแก้ปัญหาด้วยเสรีภาพ จึงได้ชื่อว่าแก้ปัญหาด้วยตัวมนุษย์เอง (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2526: 107 - 108)

จากวิภาษวิธีข้างต้นนั้นทำให้เห็นว่า ซาร์ตร์ได้ใช้เสรีภาพในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ตั้งแต่บทขัดแย้ง (Antithesis) เมื่อสามารถแก้ปัญหาได้ก็นำเสรีภาพมาใช้ในการสังเคราะห์ (Synthesis) จนแก้ปัญหาสำเร็จ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าซาร์ตร์ใช้เสรีภาพในการแก้ปัญหาทุกปัญหาตั้งแต่ต้นจนจบ

ซาร์ตร์เชื่อว่า **เสรีภาพจะมีค่าก็ต่อเมื่อเรารู้จักรับผิดชอบ**ต่อการกระทำที่ได้ตัดสินใจเลือกไปแล้ว ถึงแม้ว่าผลแห่งการกระทำนั้นจะไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ก็ตาม ซึ่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บางครั้งเราคิดว่าเราตัดสินใจผิดเพราะผลที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ที่เป็นดังนี้เพราะการตัดสินใจนั้นเป็นไปตามเจตนาของอัตตา หรือความสำนึกของชีวิตนั่นเอง ถ้าเราต้องการที่จะเลือกให้สมประสงค์ตามที่คาดไว้นั้น เราต้องมีความรู้ที่แท้จริงอันหนึ่งมาตัดสินว่าควรจะเลือกทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้แท้จริงนั้นเป็นความรู้แจ้ง หรือหยั่งรู้ภายใน (Intuitive knowledge) ซึ่งซาร์ตร์ว่า ต้องใช้การบำเพ็ญเพียรทางใจ จึงจะเกิดความรู้ชนิดนั้นแล้ว ทำให้เราตัดสินใจได้อย่างไม่ผิดพลาด เพราะฉะนั้นไม่ว่าเราจะเลือกผิด หรือเลือกถูกตามที่เราคาดไว้หรือไม่ได้ตั้งใจเลือก ซึ่งถือว่าเป็นการเลือกอย่างหนึ่งที่ไม่ได้ตั้งใจก็ตาม ก็ถือว่า เราได้เลือกแล้วก็สมควรที่เราจะต้องรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการเลือกนั้น (เดือน คำดี, 2522: 332)

จากคำอธิบายดังกล่าว สรุปได้ว่าการเลือกแต่ละครั้งไม่ว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นไปตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ก็ตาม สุดท้ายแล้วเราก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้นอยู่ดี เพราะความรับผิดชอบเป็นการรับผิดชอบต่อการกระทำ ไม่ใช่รับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่ไม่คาดหวัง

ซาร์ตร์แสดงความคิดเห็นต่อไปอีกว่า โดยเหตุที่เสรีภาพตามความหมายของเรานี้รวมเอาความรับผิดชอบอันสมบูรณ์แบบไว้ด้วย ดังนั้นเมื่อเวลาที่มนุษย์ตัดสินใจกระทำอะไรที่สำคัญลงไป เราจึงมักจะรู้สึกพรั่นพรึงและกระวนกระวายใจไปด้วย อันนี้ซาร์ตร์กล่าวว่า เป็นเพราะ**เราต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเราตามการตัดสินใจ** ความรู้นี้ไม่ใช่เกิดขึ้นเพราะเราหวาดกลัวสิ่งภายนอกตัวเรา แต่เพราะมนุษย์ตระหนักโดยสัญชาตญาณว่า ตัวเราคือเสรีภาพที่มีการรับผิดชอบอย่างสมบูรณ์แบบติดมาด้วย

ดังนั้น ซาร์ตร์จึงกล่าวว่า เสรีภาพ ความรับผิดชอบและความประหวั่นพรั่นพรึง ความกระวนกระวายใจเป็นสิ่งแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะการรับผิดชอบอย่างสมบูรณ์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของเสรีภาพ การที่ซาร์ตร์เป็นในเรื่องเสรีภาพว่าเป็นสภาวะที่หาขอบเขตมิได้นั้นไม่ได้หมายความว่า ใครจะทำอะไรก็ได้ตามที่ตนคิดว่านั้นเป็นเสรีภาพ ซึ่งจะเป็นเหตุให้สังคมยุ่งเหยิง แต่ซาร์ตร์ย้ำให้เห็นว่า **เสรีภาพกับความรับผิดชอบจะทำสิ่งไม่มีชีวิตให้มีคุณค่าเท่ากับสิ่งที่มีชีวิต** แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า จะยกย่องการมีชีวิตอยู่แบบมีวิญญาณ แต่เป็นการคัดค้านการมีชีวิตแบบนี้อยู่ด้วยเหมือนกัน เพราะอาจจะนำไปสู่ความเชื่อแบบงมงายได้

2. เสรีภาพกับสถานการณ์

เสรีภาพกับสถานการณ์เดือน คำดี (2522: 330 - 331) ได้อธิบายไว้ในหนังสือปรัชญาตะวันตกไว้ว่า ซาร์ตร์เชื่อว่าไม่มีสิ่งใดที่จะกำหนดชีวิตเราได้ไม่ว่าจะเป็นสิ่งในตัว เช่น จิตใต้สำนึก สัญชาติญาณ หรือสิ่งนอกตัว เช่น สภาพแวดล้อม หรือแม้แต่อดีตก็ตาม ถ้าไม่ได้รับความยินยอมจากเรา เช่น การที่เราเศร้า ก็เพราะเรายอมให้อารมณ์เศร้านั้นมีอำนาจเหนือเรา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การที่เราดิ้นรนมีชีวิตอยู่ ก็เพราะเราต้องการที่จะมีวิตอยู่ นี่แสดงว่าเรามีอำนาจเหนือสัญชาติญาณ สำหรับสิ่งแวดล้อมนั้น ซาร์ตร์ยอมรับว่าบางครั้งเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพของเรา แต่สิ่งแวดล้อมก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะหากไม่มีสิ่งแวดล้อม เสรีภาพของมนุษย์ก็ไม่มีความหมายอะไร เพราะเสรีภาพจะเริ่มจากความว่างเปล่าไม่ได้ ความปรารถนาของนักโทษที่ต้องการจะหลุดพ้นจากคุกจะไม่มีความหมาย หากเขาไม่เป็นนักโทษ และหากไม่มีคุกที่เป็นเครื่องกีดกันเสรีภาพ เสรีภาพก็จะไม่มีความหมาย เราจะมีเสรีภาพจากความยากจนไม่ได้ หากเราไม่ใช่คนจน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลเหนือเรา เรามักคิดผิด ๆ ว่าสถานที่ที่เราอยู่กำหนดวิถีชีวิตให้เรา และเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพของเรา แต่หากวิเคราะห์ให้ดีแล้วจะเห็นว่า เรามีความสามารถที่จะแยกตัวเองออกจากสิ่งแวดล้อมได้ การที่สิ่งแวดล้อมเช่นที่ที่เราอยู่ หรือฐานะทางสังคมของเรามีอิทธิพลเหนือเรา ก็เพราะเราเลือกให้มันเป็นเช่นนั้น เช่น การที่เราออกจากบ้านไปไต่เขา และไปพบกับภูเขาที่สูงชัน ทำให้เกิดความลำบากที่จะไต่ข้ามไปที่เป็นเช่นนี้เพราะเราเลือกสภาพที่จะออกจากบ้าน และแน่นอนเมื่อเราเลือกสภาพเช่นนี้แล้วเราก็ต้องพบกับภูเขาที่สูงชัน ซึ่งเป็นผลที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จากการเลือกออกจากบ้านของเรา แต่เมื่อเราพบกับภูเขาที่สูงชันแล้วก็เกิดความรู้สึกว่า ยากลำบากขึ้นมา ตอนนี้ก็อยู่ที่ว่าเราจะยอมให้ความรู้สึกนั้นมามีอำนาจเหนือเราหรือไม่ ถ้าเรายอมรับความรู้สึกนั้นก็แสดงว่า เรารับว่าเราประสบกับความยากลำบากนั้น แต่ถ้าเราไม่ยอมรับความรู้สึกนั้นก็แสดงว่า ภูเขาที่สูงชันนั้นไม่เป็นอุปสรรคแก่เราแต่ประการใด

ส่วนเรื่องของอดีต ซาร์ตร์อธิบายว่าทุกคนมีอดีต แต่อดีตก็ไม่สามารถมีอำนาจเหนือการตัดสินใจของเราในปัจจุบันได้ เพราะเรามีความสามารถที่จะแยกอดีตออกจากปัจจุบันได้ ปัจจุบันเป็นเวลาที่มีค่ามากที่สุด โดยเหตุที่ปัจจุบันเป็นผู้ให้ความหมายแก่อดีต ดังนั้นเราจึงเป็นผู้เลือกอดีตว่าจะให้เป็นไปดังนั้นต่อไปหรือไม่ เพราะเราเป็นผู้เลือกอดีต

จากคำอธิบายข้างต้นเราจึงสามารถแบ่งเสรีภาพตามสถานการณ์ในทัศนะของซาร์ตร์ได้ดังนี้คือ 1. สถานที่ 2. อดีต 3. สิ่งแวดล้อม 4. เพื่อนหรือคนใกล้ชิด 5. ความตายโดยจะอธิบายรายละเอียดตามสถานการณ์ดังต่อไปนี้

2.1 สถานที่ เรื่องเสรีภาพกับสถานที่นั้น วิทยา เศรษฐวงศ์ (2536: 22) ได้อธิบายไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดไว้ว่า เหตุที่สถานที่มีความสำคัญต่อเสรีภาพ เพราะมนุษย์เมื่อเกิดมาในโลกก็ต้องปรากฏอยู่ในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งอยู่แล้ว และการที่มนุษย์อยู่ในสถานที่ใดที่หนึ่งนั้น มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่บนโลก และเรียนรู้ที่จะใช้เสรีภาพที่ตัวเองมีอยู่ไม่ให้ขัดแย้งกับสถานที่บนโลก เช่น การที่นายเก่งเป็นคนจังหวัดเชียงใหม่ แต่อยากไปเที่ยวทะเลที่พัทยา แต่นายเก่งต้องทำงานไม่มีวันหยุดเลยไม่มีโอกาสได้ไปเที่ยวพัทยา การทำงานจึงเป็นอุปสรรรคไม่ให้นายเก่งได้ไปเที่ยว แต่อุปสรรคนี้มีขึ้นเพราะนายเก่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เลือกที่จะไปเที่ยวพัทยาแทนการทำงานอยู่ที่เชียงใหม่ ถ้าหากนายเก่งไม่ได้รู้สึกอยากไปเที่ยวทะเลก็จะไม่มีอุปสรรคใด ๆ ในแง่สถานที่ ดังที่ซาร์ตร์เคยกล่าวไว้ว่า **เสรีภาพของเราสร้างอุปสรรคให้เราทุกข์**

จากตัวอย่างข้างต้นทำให้เห็นว่ามนุษย์ไม่สามารถหาข้ออ้างจากสถานที่ได้เลย เพราะทุกอย่างอยู่ที่การเลือกของเรา หากเราเลือกที่จะทำงานต่อ พัทยาก็ไม่ใช่อุปสรรคของเรา หรือถ้าเราเลือกที่จะไปเที่ยว เราก็ต้องยอมหยุดงาน เพื่อที่จะไปเที่ยว มนุษย์ยังมีทางเลือกเสมอ หากว่านายเก่งอ้างว่าต้องทำงานอย่างไม่มีวันหยุด นายเก่งจึงไม่ได้ไปเที่ยว แต่ถ้าหากว่า นายเก่งต้องการจะไปเที่ยวจริง ๆ นายเก่งก็ต้องลาออกจากงานเพื่อที่จะได้ไปเที่ยวตามที่นายเก่งต้องการ ฉะนั้นมนุษย์ไม่สามารถอ้างสถานที่ว่าเป็นอุปสรรคในเสรีภาพของเขาได้

2.2 อดีต คนทุกคนเกิดมาก็ต้องมีอดีต ไม่ว่าจะเป็นอดีตในช่วงเวลาระยะสั้น หรืออดีตที่ผ่านมาเนิ่นนานแล้ว ซาร์ตร์คิดว่าคนเราเป็นอิสระจากอดีต อดีตเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและจบลง ไม่มีบทบาทอะไรในชีวิตของเราอีกต่อไป ถ้าหากว่าอดีตมันมีบทบาทหรือผลกระทบต่อชีวิตเรา นั่นแสดงว่า เรายอมให้อดีตมันมีอิทธิพลเหนือเรา อดีตไม่ได้มีความหมายอะไรถ้าเราไม่ได้ให้ความหมายแก่มัน สมมุติว่าดาวเกิดมาในซ่องของโสเภณี มีแม่เป็นหญิงขายตัว คนอื่นก็จะมองว่า ถ้าดาวโตขึ้นมาก็คงเป็นหญิงขายตัวเหมือนแม่แน่ ๆ แต่สำหรับซาร์ตร์เขากลับไม่ได้คิดอย่างนั้น เราสามารถปฏิเสธอดีตอันเลวร้ายของเราได้ โดยไม่เลือกทำในสิ่งที่ไม่ดีอย่างนั้น เลือกกระทำแต่สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์แก่ตัวเอง เขาก็อาจจะได้เป็นครูอาจารย์ มีอาชีพที่สุจริตเลี้ยงดูทั้งตัวเองและแม่ได้ สิ่งเหล่านี้มันอยู่ที่ดาวตัดสินใจเลือกที่จะกระทำเท่านั้น ดาวสามารถให้ความหมายแก่ชีวิตตัวเอง ด้วยตัวเองได้

ดังนั้นมนุษย์จะอ้างว่าอดีตสร้างให้เราเป็นคนแบบนี้ไม่ได้ เพราะเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอดีตได้ และเราเลือกที่จะไม่เป็นในสิ่งที่อดีตเป็นได้ เพราะมนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกเสมอ ดังที่ซาร์ตร์ได้กล่าวไปแล้วว่า “ทุกคนมีอดีต แต่อดีตก็ไม่สามารถมีอำนาจเหนือการตัดสินใจของเราในปัจจุบันได้ เพราะเรามีความสามารถที่จะแยกอดีตออกจากปัจจุบันได้ ปัจจุบันเป็นเวลาที่มีค่ามากที่สุด” หากมนุษย์เลือกที่จะใช้เสรีภาพแล้ว อย่างไรก็ตามมนุษย์ไม่ควรนำอดีตมาเป็นข้ออ้างในการเลือกตัดสินใจในการทำสิ่งใด เพราะอดีตไม่ได้มีอิทธิพลต่อปัจจุบันของเรา

2.3 สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมคือข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งที่เกี่ยวของกับอัตถิภาวะของมนุษย์ เมื่อมนุษย์จะทำการใด มนุษย์ก็ต้องกระทำในสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะเกิดการกระทำขึ้นโดยไม่มีสิ่งแวดล้อม ซาร์ตร์แสดงทัศนะว่า สิ่งแวดล้อมมิได้เป็นสิ่งที่จะมาจำกัดเสรีภาพ แม้ว่าสิ่งแวดล้อมบางอย่างจะเป็นอุปสรรคต่อการกระทำของเรา อย่างเช่นเราต้องการ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จะปั่นรถจักรยานไปยังเมืองข้างหน้าให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ถ้าบังเอิญยางรถจักรยานแบนเสียก่อน แสงแดดร้อนจัด ลมพัดปะทะตัวแรงไป สิ่งที่ไม่ได้คาดการณ์ล่วงหน้าแล้วเกิดขึ้นนี่แหละ คือสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้จุดหมายไม่ประสบผลสำเร็จ โครงการแห่งจุดมุ่งหมายแต่ละโครงการจะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และเลือกใช้วิธีการอย่างเสรี เพื่อทำให้จุดมุ่งหมายสำเร็จตามเจตจำนงที่ตั้งไว้ เสรีภาพของมนุษย์จะต้องเป็นเสรีภาพที่เกิดจากความสามารถในการจัดการโลก โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ธรรมชาติสร้างไว้ ถ้าไม่มีสิ่งแวดล้อมมนุษย์ก็คงไม่รู้ว่าเสรีภาพหมายถึงอะไร ธรรมชาติที่แวดล้อมมนุษย์อยู่มีสภาพดั้งเดิม เป็นสัตในตัวเอง คือ เป็นกลาง ไม่แบ่งแยกประเภท ไม่สามารถทำนายได้ว่าเหตุการณ์อะไรจะเกิดขึ้น จนกระทั่งสัตสำหรับตัวเองใช้วิธีการทำลายคุณค่า แยกสิ่งเหล่านี้ออกจากกัน มันจะปรากฏและถูกเปิดเผยในลักษณะเป็นสัมปชัญญะ ในขณะที่สิ่งธรรมชาตินั้นมีลักษณะเป็นสสาร การทำลายคุณค่าก็คือการนำเอาความว่างเปล่าเข้าสู่ความมืดทึบ เมื่อมนุษย์พิจารณาสิ่งธรรมชาติโดยอาศัยความว่างเปล่า มนุษย์ก็สามารถแยกออกได้ระหว่างสิ่งที่มีประโยชน์กับสิ่งที่ไม่มีประโยชน์สำหรับการกระทำ เหตุที่สามารถแยกออกได้ดังนี้ เพราะมนุษย์มีอดีตเป็นเครื่องรวบรวมประสบการณ์จะบอกว่าเราควรจัดการอย่างไรดีกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เสรีภาพจึงเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์สามารถจัดการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมจากสภาพที่มีอุปสรรคให้กลับเป็นสิ่งสอดคล้องกับการกระทำของตนได้ ดังที่ซาร์ตร์กล่าวว่า

เสรีภาพของข้าพเจ้า ทำให้สิ่งต่าง ๆ แสดงตัวออกมาเป็นสิ่งที่อิสระแยกออกจากตัวข้าพเจ้า โดยอาศัยความว่างเปล่าที่ข้าพเจ้ามีหรือเป็นอยู่นั่นเอง ทั้งนี้เพราะ เสรีภาพถูกสาปให้ต้องเป็นเสรี กล่าวคือ ไม่สามารถเลือกในฐานะเสรีภาพให้ตัวเองเป็นสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังนั้น มันจึงเป็นความบังเอิญในความบังเอิญที่เต็มเปี่ยม โดยสมมุติฐานของความบังเอิญนี่เอง มันจึงสามารถมีการเลือกและมีการจัดระเบียบ สรรพสิ่งในสถานการณ์ ความบังเอิญของเสรีภาพและความบังเอิญของสัตตะในตัว นี่เองที่แสดงออกในสถานการณ์อย่างไม่สามารถทำนายได้และทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นอุปสรรค ดังนั้นข้าพเจ้าจึงมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ และต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่ สำหรับสถานการณ์ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่อาจจะมีเสรีภาพได้เลย เว้นแต่ในสถานการณ์

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปแนวคิดเรื่องเสรีภาพในสถานการณ์ของซาร์ตร์ ในด้านสิ่งแวดล้อมได้ว่า แม้ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด สิ่งแวดล้อมแบบใดก็อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงระหว่างสถานการณ์ขึ้นได้ (ดังที่ตัวอย่างเรื่องการถีบจักรยานที่ได้กล่าวไปแล้ว) แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างไรก็ยังเป็นเสรีภาพในตัวเราที่เราคิดที่จะตัดสินใจได้เสมอ แต่เสรีภาพนั้นก็ตามยังคงต้องอยู่ในสถานการณ์ที่สามารถเป็นไปได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.4 เพื่อนในทัศนะของซาร์ตร์ “เพื่อน” หมายถึงสัตที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่นอกขอบเขตของการเลือกของตัวเรา มนุษย์ไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่เพียงผู้เดียวได้ ย่อมต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นจนทำให้บังเอิญความน่าหวาดกลัวว่าเพื่อนจะเป็นอุปสรรคต่อการกระทำของเรา

ข้อความข้างต้นซาร์ตร์หมายความว่า เพื่อนหรือคนใกล้ชิด อาจจะเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพของเราก็ได้ แต่หากเราไม่ยอมให้เพื่อนหรือคนรอบข้างมาเป็นอุปสรรคแก่เรา มันก็ไม่เป็น เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์จึงต้องอยู่ในโลกร่วมกับคนอื่น เวลาเราจะทำอะไรสิ่งนั้นก็จะเป็นการรับรู้ของผู้อื่นด้วย

2.5 ความตาย อัตถิภาวะในฐานะเสรีภาพ เป็นอัตถิภาวะที่ไม่มีสารัตถะตายตัว จะเป็นอะไรก็แล้วแต่จะตัดสินใจเลือกให้แก่ตัวเอง อัตถิภาวะทั้งหมดจึงอยู่ที่การตัดสินใจเลือก จึงกล่าวได้ว่า **มนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ** มนุษย์ไม่อาจยุติการเลือกได้ตราบเท่าที่ยังมีลมหายใจ เป็นอัตถิภาวะและความสำนึก มนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพในการถาม ในการเลือก มีศรัทธา ในการรักษาขันธ์ หรือดับขันธ์ ในการยอมหรือไม่ยอมให้อดีตมีอิทธิพลต่อตนเพียงใด ในการเลือกสิ่งแวดล้อม ในการเสี่ยงละเมิดกฎหมาย (กีรติ บุญเจือ, 2522: 128)

สรุปว่า **เสรีภาพจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อนำมาใช้กับการดำรงอยู่ และเสรีภาพจะหมดคุณค่าก็ต่อเมื่อมนุษย์ตายแล้ว** เพราะการตายเป็นสิ่งตรงข้ามกับการมีชีวิตอยู่และเสรีภาพไม่จำเป็นสำหรับวัตถุสิ่งของที่มีความเต็มในตัวเอง ไม่สามารถเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงอะไรได้อีกแล้ว

ความตายเป็นจุดจบของชีวิตมนุษย์ทุกคนและเป็นการยุติเสรีภาพของมนุษย์อย่างสมบูรณ์ ความตายเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลและมนุษย์ทุกคนต้องตระหนักว่าตนเองมีเสรีภาพในการตาย (freedom-to-die) การมีอยู่ของมนุษย์เป็นข้อเท็จจริงที่มนุษย์ต้องจัดการกับมันได้ ดังนั้นการที่มนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกกระทำอะไรได้ก็มีค่าเท่ากับการที่มนุษย์สามารถที่เลือกที่จะตายได้เช่นกัน ซาร์ตร์ได้กล่าวถึงความตายไว้ว่า “มันเป็นความตายของคนหนึ่งปัจเจกบุคคล เป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถทำให้ข้าพเจ้าได้ ” (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี,2526: 62)

จากสถานการณ์ทั้ง 5 สถานการณ์นี้สรุปได้ว่า มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกก็จริงแต่ก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเราจะให้ความหมายแก่สถานการณ์นั้นอย่างไร และเราเลือกที่จะให้สถานการณ์นั้นมีอิทธิพลเหนือการเลือกของเราหรือไม่ ปัจจัยสำคัญมันอยู่ตรงนั้นเอง ไม่ว่าอุปสรรคในการเลือกของเราจะยิ่งใหญ่แค่ไหนก็ตามเราก็ยังมีเสรีภาพในการเลือกอยู่ดี แม้กระทั่งความตาย เราก็ยังมีสิทธิเลือกที่จะตาย เพียงแต่ว่าสิทธินั้น มันเป็นสิทธิของ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปัจเจกบุคคล เราสามารถเลือกให้แก่ตัวเองได้เท่านั้น เราไม่สามารถเลือกให้ผู้อื่นได้ แต่การเลือกเหล่านั้นกลับต้องมาพร้อมกับคำว่า “ความรับผิดชอบ” แต่ความรับผิดชอบนี้ไม่ใช่มีแต่กับตนเองหรือปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็นความรับผิดชอบที่ต้องมีต่อสังคมด้วย

หลักจริยธรรมที่สูงสุดตามทัศนะของซาร์ตร์ก็อยู่ที่ว่า “ที่ถือว่าเลวหรือผิดศีลธรรมก็คือ การที่คนเราเข้าใจว่าเราจะทำทุกอย่างในฐานะที่เรามีเสรีภาพ” เพราะว่ามนุษย์เราเมื่อมีเสรีภาพก็จะมีความเคลื่อนไหว หรือมีบทบาทในสังคมของคนที่มีเสรีภาพ

องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ความเป็นมนุษย์สมบูรณ์มี 3 อย่าง คือ ความรู้สึก**รับผิดชอบความมีเสรีภาพ และการเลือกหรือการตัดสินใจ** ซึ่งซาร์ตร์เน้นถึงการรับผิดชอบและภาระผูกพันธ์ที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ซาร์ตร์ต้องการที่จะขจัดหลักจริยธรรมที่เป็นข้อผูกพันให้มนุษย์อยู่ร่วมกันซึ่งเป็นสิ่งไม่มีอยู่จริง เขากล่าวว่า ข้าพเจ้าได้สอนหลักธรรมโดยอาศัยหลักความจริง ไม่ได้สอนโดยรวบรวมคำสอนจากทฤษฎีต่าง ๆ ที่สอนกันมาแล้ว ซึ่งมีแต่เพียงความหวังเท่านั้น แต่ขาดพื้นฐานที่แท้จริง เพราะมนุษย์เราเป็นผู้สร้างตัวเองขึ้นมา โครงการใหญ่ ๆ ที่สร้างกันขึ้นมาก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าอยากจะมีชีวิตอยู่ ซึ่งมีทั้งรูปและนามในขณะเดียวกัน ดังนั้นตัวแทนทางจริยศาสตร์ก็คือ ผู้ที่มีชีวิตอยู่อย่างมีค่า ความมีเสรีภาพก็เป็นที่ประจักษ์ชัด ดังนั้นมนุษย์เราจึงมีเสรีภาพที่จะเลือกและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งนั้นด้วย (เดือน คำดี, 2522: 334)

3. เสรีภาพกับการเมือง

การที่ปรัชญาของซาร์ตร์เชิดชูเสรีภาพของปัจเจกชนเหนือสิ่งใด มิได้หมายความว่าซาร์ตร์ต้องการให้ทุกคนอยู่ตามลำพัง และหมกมุ่นอยู่ในเสรีภาพของตัวเท่านั้น หรือว่าไม่สนใจสังคมที่อยู่เลย เสรีภาพของซาร์ตร์จะพยายามทำทุกอย่างที่เหมาะสมกับที่เป็นอิสรชน และเนื่องจากเสรีภาพเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ การต่อสู้เสรีภาพเพื่อผู้อื่นก็เป็นสิ่งจำเป็น เราจะมีเสรีภาพคนเดียวได้อย่างไร ในเรื่องเสรีภาพนี้ ถ้าหากคนที่อยู่ในสังคมถูกลิดรอนเสรีภาพไม่มีการออมชอมแต่อย่างใด มนุษย์จะต้องมีเสรีภาพเต็มที่ทุกเวลา หรือมิฉะนั้นก็ไม่มีเสรีภาพเสียเลย การมีเสรีภาพเพียงเล็กน้อย หรือการมีเสรีภาพบางเวลานั้นเท่ากับไม่เสรีภาพเสียเลย ด้วยเหตุนี้คนที่ยึดมั่นในเสรีภาพจึงต้องยุ่งเกี่ยวกับสถานการณ์และจะหลีกหนีจากการเมืองไม่ได้ เสรีภาพจะต้องมีอยู่ในสังคมต่อไปได้เพื่อช่วยกันปกป้องและรักษา ศัตรูร้ายกาจที่สุดคือระบบการเมืองการปกครองที่ลดทอนเสรีภาพของประชาชน

จากทัศนะที่เกี่ยวกับการเมืองของซาร์ตร์ข้างต้นนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเสรีภาพ ที่จะต้องมีอยู่ทั้งในตัวมนุษย์และในสังคม ที่อยู่ภายใต้การปกครองจากการระบบ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การเมือง เพราะระบบการเมือง มักตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อให้มนุษยชนปฏิบัติตามเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม แต่บางครั้งกฎเกณฑ์นั้นก็เป็นการจำกัดเสรีภาพของมนุษย์ไปโดยไม่รู้ตัว หากนำแนวคิดทางด้านเสรีภาพของมนุษย์มาวิเคราะห์กฎหมายบ้านเมืองแล้ว จึงทำให้อิสรชนพยายามที่จะเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของตนกลับคืนมา

4. เสรีภาพกับขอบเขต

ขอบเขตจำกัดเสรีภาพของซาร์ตร์ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีเลย เพียงแต่ซาร์ตร์มักพูดเสมอว่าเสรีภาพของมนุษย์ไม่มีขอบเขตจำกัด แม้กระทั่งสิ่งแวดล้อม เพราะหากสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพของเรานั่นแสดงว่าเราเลือกให้อุปสรรคนั้นมาจำกัดเสรีภาพของเราเอง แท้จริงแล้วสิ่งนั้นไม่ได้เป็นอุปสรรคแก่เราเลย แต่ความจริงแล้วมนุษย์ก็มีขอบเขต หรือข้อจำกัดทางเสรีภาพเช่นกัน ดังที่ พินิจ รัตนกุล (2549: 102 - 103) ได้ยกตัวอย่างเกี่ยวกับ การถูกจำกัดเสรีภาพของซาร์ตร์ไว้ในหนังสือ ปรัชญาชีวิตของฌ็อง ปอล ซาร์ตร์ว่า สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติสามารถเป็นอุปสรรคขัดขวาง และจำกัดเสรีภาพในการเลือก และตัดสินใจของเราได้ สภาวะร่างกายและสถานการณ์ชีวิตก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จำกัดเสรีภาพของเรา หากเราเป็นคนพิการ เราก็ไม่ตัดสินใจทำสิ่งที่คนมีร่างกายสมบูรณ์ทำได้ เช่น ปีนเขา หรือชกมวย สภาพต่าง ๆ ของร่างกายมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของเราอยู่ไม่น้อย เมื่อร่างกายเหนื่อยอ่อนหมดแรง เราอาจต้องตัดสินใจนั่งพักแทนที่จะเดินต่อไป ร่างกายจำกัดเสรีภาพในการเลือกของเราได้เช่นกัน

ดังนั้น จากข้อความของ พินิจ รัตนกุล ได้ยกตัวอย่างมาอธิบายนั้น ทำให้เข้าใจถึงขอบเขตเสรีภาพของซาร์ตร์ว่าความจริงแล้ว เสรีภาพก็มีขอบเขตเช่นเดียวกัน เพียงแต่ซาร์ตร์มุ่งเน้นความสำคัญไปที่การตัดสินใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นในทางนามธรรมว่ามนุษย์มีเสรีภาพทุกสถานการณ์ แต่เมื่อนำมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมแล้ว แท้จริงแล้วมนุษย์ก็มีข้อจำกัดทางเสรีภาพได้เช่นกัน เพียงแต่ซาร์ตร์มิได้มุ่งเน้นในเรื่องนี้ และเนื่องจากมนุษย์มีเสรีภาพอย่างไม่มีขอบเขตจำกัดนี่เอง ทำให้มนุษย์ขยาดต่อการใช้เสรีภาพ และกลัวความรับผิดชอบ เพราะไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นอย่างคาดไม่ถึง

กีรติ บุญเจือ (2522: 128) ได้ยกตัวอย่างไว้ว่า ที่เราไม่กล้ายืนบนชะง่อนผา เพราะไม่แน่ใจว่าตนเองจะตัดสินใจบ้า ๆ บอ ๆ อะไรขึ้นมาอย่างกะทันหัน ผู้ใดมั่นใจในการรับผิดชอบของตน ก็จะกล้าขึ้นไปยืนได้อย่างไม่สะทกสะท้าน เพราะมั่นใจว่าตนจะตัดสินใจอย่างถูกต้องและเหมาะสมเสมอ การที่มนุษย์เราขยาดต่อความรับผิดชอบนี่เอง ทำให้คนส่วนมากยอมยึดถือหลักเกณฑ์ตายตัวเพื่อโยนความรับผิดชอบให้หลักเกณฑ์แทนที่จะรับผิดชอบเสียเอง ผู้ที่ทำเช่นนี้เรียกว่ามีความสำคัญผิดที่เลว (bad faith)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. เสรีภาพกับพระเจ้า

ปรัชญาของซาร์ตร์เป็นปรัชญาอัตถิภาวะนิยมแบบอเทวะ (atheistic exstentialism) คือซาร์ตร์ถือว่ามนุษย์ทุกคนไม่จำเป็นต้องมีศาสนา เพราะเราสามารถใช้ปรัชญาในการแก้ปัญหาชีวิตได้ เพราะการนับถือศาสนาอาจจะเปิดโอกาสให้คนฉลาดเอาเปรียบคนโง่ โดยเสนออุดมคติให้หลงใหล จนทำให้ผู้นับถือใช้เป็นข้อแก้ตัว เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบที่จะต้องเชิญหน้ากับปัญหาด้วยตนเองและขบคิดหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซาร์ตร์ไม่เห็นด้วยกับอุดมคติ หลักการ หรือลัทธิที่มีความคิดตายตัวเป็นมาตรฐาน ทั้งนี้ไม่ว่าในรูปแบบใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับศาสนา หรือสถาบันด็ตาม เพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์ไม่มีเสรีภาพที่ตนพึงมี ขณะนี้เราไม่แน่ใจได้ว่าอะไรจริงอะไรเท็จ เนื่องจากวิกฤติการณ์ทางปรัชญา หลังจากทฤษฎีเรื่องโครงสร้างของมนัสของค้านท์เป็นต้นมา แต่เราก็แน่ใจได้อย่างแน่นอนที่สุดอยู่เรื่องหนึ่งว่า มนุษย์กับเสรีภาพเป็นของคู่กัน ไม่มีใครแยกมนุษย์กับเสรีภาพออกจากกันได้ ตราบเท่าที่มนุษย์ยังเป็นมนุษย์อยู่ (คือยังไม่เป็นศพ) แม้ผู้ที่ยอมเสียเสรีภาพก็ไม่อาจสูญเสียได้ เพราะการยอมเสียเสรีภาพนั้นเองเป็นการยืนยันว่าเขามีเสรีภาพ มิฉะนั้นแล้ว เขาจะยอมเสียเสรีภาพได้อย่างไร การยอมของเขานั้นแสดงว่าเขาเลือกที่จะยอมรับด้วยตัวของเขาเอง แม้ผู้ที่ถูกจับตัวไปกักขังก็ยังอาจจะเลือกได้ ระหว่างการยอมมีชีวิตในที่กักขังโดยกลั้นใจตาย จึงเห็นว่าตราบใดที่มนุษย์เป็นมนุษย์ มนุษย์จะไม่มีวันเสียเสรีภาพได้อย่างหมดสิ้นจริง ๆ เป็นมนุษย์จำเป็นต้องมีเสรีภาพ เสรีภาพจึงเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ หรือจะใช้ศัพท์เก่าว่า เสรีภาพคือสารัตถะของมนุษย์ (กีรติ บุญเจือ, 2522: 129)

ซาร์ตร์ถือว่า “พระเจ้า” เป็นเพียงข้อสมมติฐานหนึ่งเท่านั้น ความเชื่อว่าพระเจ้ามีอยู่เป็นการขัดกับความเชื่อว่ามนุษย์คือเสรีภาพ ถ้าหากเชื่อว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมา ก็ต้องเชื่อว่ามนุษย์คือผู้ที่มีผู้สร้าง (Creature) ไม่มีเสรีภาพเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ถ้าเป็นดังนั้นแล้วพระเจ้าก็ทรงสร้างมนุษย์ตาม “แบบ” ที่พระองค์ประสงค์ แต่สำหรับซาร์ตร์ถือว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า คือไม่มีแบบ หรือ “ธรรมชาติมนุษย์” ลักษณะต่าง ๆ เช่น ดีหรือชั่ว เป็นลักษณะที่สร้างขึ้นหลังจากมนุษย์เกิดมาแล้ว คนขี้ขลาด ไม่ใช่เพราะเขามีความขี้ขลาด ติดตัวมา แต่เพราะเขาตัดสินใจเลือกเป็นคนขี้ขลาด แม้ว่ามนุษย์จะมีความสามารถที่จะทำบาป แต่มนุษย์ไม่ใช่คนบาปดังที่ศาสนาบางศาสนาสอน มนุษย์มิได้มีบาปติดตัวมาตั้งแต่เกิด มนุษย์เป็นผู้ที่กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง สร้างตนเองให้เป็นไปตามที่คนตัดสินใจ ไม่ใช่เรื่องของการบังเอิญ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อชีวิตตนเองอย่างเต็มที่ (เดือน คำดี, 2522: 330)

แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงทัศนะของซาร์ตร์ในด้านศาสนา ว่าซาร์ตร์ไม่เชื่อในพระเจ้า ไม่เชื่อในศาสนาใด ๆ เขาให้เหตุผลว่าศาสนาทำให้มนุษย์ไม่มีเสรีภาพ เพราะมนุษย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มักให้คุณค่าของตนในการนับถือศาสนา นับถือพระเจ้า เมื่อเกิดอะไรขึ้นก็อ้างว่าพระเจ้าเป็นผู้กำหนด ซึ่งจริง ๆ แล้วการกระทำนั้นเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เอง ดังนั้นมนุษย์ต้องรับผิดชอบในสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ซาร์ตร์ไม่ชอบการอยู่ในอุดมคติหรือแบบแผนใด ๆ ทั้งสิ้น ดังที่เขากล่าวว่า มนุษย์ไม่จำเป็นต้องมีศาสนา มีเพียงปรัชญาในการแก้ปัญหาชีวิตก็เพียงพอแล้ว ทำให้เห็นได้ว่า ซาร์ตร์ยกย่องปรัชญาว่ามีคุณค่ามากกว่าการนับถือศาสนา หรือลัทธิต่าง ๆ

“การกระทำคือการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของโลก มันเป็นวิธีการจัดวิถีให้มุ่งไปสู่เป้าหมาย มันเป็นเครื่องมือที่ซับซ้อนที่ว่า โดยอาศัยระบบของการเกี่ยวโยงกันและติดต่อกัน เมื่อสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ และจำได้ผลตามที่คาดหมายไว้ในที่สุด” (Sartre, 1976: 433)

การใช้เสรีภาพด้วยความรับผิดชอบย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสังคม เพราะเมื่อไรก็ตามที่มนุษย์ใช้เสรีภาพอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบแล้ว ผลของการกระทำที่เกิดจากเสรีภาพนั้น มักเป็นสิ่งที่ดีทั้งต่อตนเองและสังคมด้วย ดังนั้นเราจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาความหมาย ประเภท ลักษณะของความรับผิดชอบด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความรับผิดชอบในแนวคิดของซาร์ตร์

ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ต้องมาควบคู่กับเสรีภาพ แต่กระนั้นมนุษย์ก็มักจะละเลยความรับผิดชอบ พึงตระหนักถึงแต่การใช้เสรีภาพของตัวเอง เมื่อต้องนึกถึงความรับผิดชอบที่จะต้องตามมาแล้ว มนุษย์เริ่มไม่อยากใช้เสรีภาพของตัวเองที่มีอยู่ เพราะกลัวการรับผิดชอบที่จะต้องตามมานั่นเอง

ความหมายของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ ตามพจนานุกรม หมายถึง ยอมรับผลทั้งที่ดีและไม่ดีในกิจการที่ตนได้ทำลงไปหรือที่อยู่ในความดูแลของตน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 944)

ความรับผิดชอบตามความหมายทางปรัชญา หมายถึง ความคิดที่บุคคลมีคำตอบรองรับสำหรับทุกการกระทำของตนเองรวมถึง เรื่องการสรรเสริญและการประณาม ทั้งนี้ปัจจัยหลัก 2 ประการที่จำเป็นต่อการมีความรับผิดชอบคือ 1.การกระทำ รับรู้สิ่งที่ตนกำลังกระทำในขณะนั้น 2. ความปรารถนา และเจตนารมณ์ ของการกระทำมีผลต่อการกระทำรวมถึงการงดเว้นการกระทำ ข้อยกเว้นบางประการที่น่ากระอักกระอ่วนใจที่มีต่อรูปแบบที่เป็นระเบียบ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เรียบร้อยนี้ คือ กรณีที่บุคคลถูกประณามในการกระทำโดยไม่ได้เจตนาเช่น การกระทำโดยประมาท หรือ ผลต่อเนื่องของการกระทำที่ไม่ได้เจตนาเหล่านั้น (Flew, 1979: 284)

ความหมายของ “ความรับผิดชอบ” ในทัศนะของซาร์ตร์นั้นหมายถึง “การยอมรับว่าตนเอง เป็นผู้กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปและเต็มใจรับผลของการกระทำนั้น” (พินิจ รัตนกุล, 2522: 60)

สรุปว่าความรับผิดชอบนั้น หมายถึง การยอมรับผลของการกระทำที่เกิดจากเจตนาของตนเองที่ได้เป็นผู้เลือกกระทำในการกระทำนั้น ๆ ถึงแม้ว่าผลลัพธ์ที่เกิดจากการกระทำนั้นจะเป็นผลลัพธ์ที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ผู้กระทำต้องแสดงความรับผิดชอบเสมอ

ดังนั้น เมื่อรู้ความหมายของความรับผิดชอบแล้ว ต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอประเภทของความรับผิดชอบ เพื่อให้รู้จักวิธีการและแสดงความรับผิดชอบที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

ประเภทของความรับผิดชอบ

การศึกษาเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของฌ็อง – ปอล ซาร์ตร์ นั้น เราต้องรู้จักประเภทของความรับผิดชอบของซาร์ตร์ด้วย เพื่อนำความรู้เรื่องนี้ไปวิเคราะห์ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนซึ่ง วิทยา เศรษฐวงศ์ (2536) ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ ได้แบ่งประเภทความรับผิดชอบไว้ 2 ประเภท คือ 1. ความรับผิดชอบเชิงข้อเท็จจริง (Descriptive Responsibility) 2. ความรับผิดชอบเชิงปทัสถาน (Normative Responsibility) โดยจะอธิบายถึงรายละเอียดของแต่ละประเภท ดังนี้

1. ความรับผิดชอบเชิงข้อเท็จจริง (Descriptive Responsibility)

ความรับผิดชอบเชิงข้อเท็จจริง หมายถึง ความรับผิดชอบที่ปราศจากการประณามและการสรรเสริญ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ ความรับผิดชอบต่อการกระทำ, 2 ความรับผิดชอบต่อบุคลิกภาพ 3. ความรับผิดชอบต่อสัตตะเพื่อผู้อื่น โดยอธิบายไว้ดังนี้

1.1 ความรับผิดชอบต่อการกระทำ ปรัชญาของซาร์ตร์เน้นที่การกระทำ (Praxis or Action) จากนิยามความรับผิดชอบของซาร์ตร์ที่ว่า ความรับผิดชอบคือ การเป็นผู้สร้างเหตุการณ์ที่โต้แย้งมิได้ นั่นหมายความว่า การที่มนุษย์กระทำอะไรลงไป มนุษย์ต้องยอมรับว่าตนเองเป็นผู้กระทำ เพราะมนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ เสรีภาพนี้หมายถึงเสรีภาพในการเลือกที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบทุกอย่างเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง แต่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปัญหาที่ตามมาของปรัชญานี้คือ ซาร์ตร์ได้กล่าวไว้ว่า “โดยหลักการการกระทำจะต้องประกอบด้วยเจตนา” (วิทยา เศรษฐวงศ์, 2536: 51) ดังนั้นหากการกระทำนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากเจตนา การกระทำนั้นก็ไม่ต้องรับผิดชอบเพราะไม่ขึ้นอยู่กับเจตนา ดังที่ซาร์ตร์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “มนุษย์ให้คำจำกัดความตัวเอง โดยแสดงตัวเองออกมา วัตถุธรรมนี้ข้ามพ้นเงื่อนไข ซึ่งสร้างมาสำหรับเขาอยู่ เขาเปิดเผยและกำหนดสถานการณ์ของตัวเอง โดยการอุตรวรรต เพื่อทำตัวเองให้เป็นตัวตนขึ้นมา โดยการทำงาน การกระทำ หรืออากัปกิริยา” (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2526: 106)

ปัจจุบันในทัศนะของซาร์ตร์คือ ผู้ที่ต้องลงมือกระทำการปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายของตนอย่างมีเสรีภาพ ถ้ามนุษย์คนใดมีชีวิตอยู่โดยไม่ได้ทำงานให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ก็เท่ากับคนผู้นั้นได้ลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ให้มีสภาพเป็นเพียงวัตถุอย่างหนึ่งเท่านั้น เมื่อคนคนหนึ่งกระทำการใดลงไป ก็เท่ากับเขาได้สร้างภาพตัวเขาเองขึ้น และก็ไม่มีอะไรนอกจากภาพนั้น เขาคงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่างานที่เขาสร้างขึ้นนั้นไม่ใช่สิ่งที่ออกมาจากตัวเขาเอง ถ้าหากเขาได้ทำการนั้นโดยเลือกกระทำด้วยตัวเองเขาจะต้องรับผิดชอบต่องานของเขาเป็นพิเศษ และงานที่เกิดจากการกระทำ ทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าคนเองอยู่ร่วมในสังคม เพราะเมื่อบุคคลหนึ่งตัดสินใจกระทำ ย่อมมีผลถึงสังคมโดยส่วนรวมด้วย ถึงแม้ว่าการตัดสินใจแต่งงานของบุคคลหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นเลือก ที่จะรับผิดชอบต่อความคิดทางสังคมครอบครัวในระบบสามีเดียว ภรรยาเดียวเป็นต้น

1.2 ความรับผิดชอบต่อบุคลิกภาพ หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เราเป็น เช่น หากเราเป็นคนขี้ขลาด หรือกล้าหาญ ความเป็นเหล่านั้นไม่ได้มีติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด ในอนาคตเราก็อาจจะไม่ใช่คนขี้ขลาดก็ได้ ดังที่ซาร์ตร์เคยพูดว่า “มนุษย์สร้างตัวเองใหม่อยู่เสมอ” ดังนั้น การที่เราถูกมองว่าเราเป็นคนขี้ขลาดก็เพราะการกระทำของเราทำให้คนอื่นเห็นว่าเราเป็นคนขี้ขลาด แต่มิใช่ว่าเราจะเป็นคนขี้ขลาดตลอดไป เพราะธาตุแท้ของเราไม่ใช่คนขี้ขลาด หัวใจ ตับ ไต ไส้ พุง เราไม่ได้ขี้ขลาด เพียงการกระทำเพียงครั้งเดียวเท่านั้นที่แสดงว่าเราเป็นคนขี้ขลาด (วิทยา เศรษฐวงศ์, 2536: 61)

จากการอธิบายข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า มนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อบุคลิกภาพที่ตนแสดงออกมา ต่อสิ่งตนเองเป็น แต่มนุษย์สามารถสร้างตัวเองใหม่ได้ตลอดเวลา โดยมิต้องยอมรับที่จะเป็นคนขี้ขลาดตลอดไป

1.3 ความรับผิดชอบต่อสัตตะเพื่อผู้อื่น คือมนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับเสรีภาพ ดังนั้นในเมื่อเรามีเสรีภาพแล้ว ผู้อื่นก็มีเสรีภาพได้เช่นเดียวกับเรา ดังนั้นมนุษย์ในสายตาของ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้อื่นก็จะเป็นเหมือนวัตถุสิ่งของ และผู้อื่นในสายตาของเราก็จะเหมือนกับวัตถุสิ่งของเช่นกัน ดังนั้น มนุษย์ต้องรับผิดชอบและยอมรับที่จะเป็นสิ่งของในสายตาผู้อื่น

2. ความรับผิดชอบเชิงปทัสถาน (Normative Responsibility)

ความรับผิดชอบเชิงปทัสถาน หมายถึง ความหมายในเชิงคุณค่าที่บ่งถึงลักษณะที่พึงประสงค์ หรือลักษณะที่ควรจะเป็นทางจริยธรรมคือ ผิด ถูก ดี ชั่ว

2.1 ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง สิ่งที่ควรทำที่ไม่ต้องคำนึงถึงผลจากการกระทำ มนุษย์มีอิสระเต็มที่ ซาร์ตร์ไม่มีเกณฑ์ในการตัดสินว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ เพียงแค่มนุษย์พึงมีเสรีภาพต่อทุกการกระทำของตนอย่างเต็มที่เท่านั้น

2.2 ความรับผิดชอบต่อมวลมนุษย์ หรือเรียกอีกอย่างว่า ความรับผิดชอบต่อสังคม ซาร์ตร์มิได้จำกัดขอบเขตของความรับผิดชอบไว้แต่ตัวเองเท่านั้น แต่ยังต้องรับผิดชอบต่อผู้อื่นอีกด้วย ซาร์ตร์กล่าวว่า ในการเลือกของตัวเองย่อมส่งผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติด้วย การเลือก เป็นเรื่องของปัจเจกภาพ แต่ความรับผิดชอบเป็นเรื่องของทุกคน กล่าวคือ การเลือกของคนหนึ่งคนส่งผลให้ต้องรับผิดชอบต่อมนุษย์ทุกคน

การแบ่งประเภทของความรับผิดชอบดังที่กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นได้ว่า ความรับผิดชอบต้องมีอยู่ในทุกสถานการณ์ที่มีเสรีภาพไม่ว่าจะทำอะไร ความรับผิดชอบก็จะเข้ามารองรับเสรีภาพที่มนุษย์กระทำลงไป เพื่อให้การกระทำนั้นคุณค่าต่อมนุษย์

ลักษณะของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ คือการยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป และเต็มใจรับผลของการกระทำนั้น การใช้เสรีภาพด้วยความรับผิดชอบย่อมก่อให้เกิดการสร้างสรรค์มากกว่าการทำลาย เมื่อเรามีความรับผิดชอบต่อตัวเอง เราก็ไม่ยอมให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดมาปั้นแต่งชีวิตของเรา ในทางตรงข้าม เราพยายามให้ชีวิตของเราเป็นชีวิตของเสรีภาพ ชีวิตที่ได้เลือกตัดสินใจเองทุกระยะ เป็นชีวิตที่เป็นผลจากการกระทำด้วยความตั้งใจของเรา ไม่ใช่จากอุบัติเหตุ หรือความบังเอิญใด ๆ การกล่าวอ้างว่าชีวิตมนุษย์เป็นทาสของอารมณ์ความรู้สึก สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ หรือเป็นเรื่องของพรหมลิขิต หรือดวงดาวต่าง ๆ นั้น เป็นการกล่าวแก้ตัวของคนที่ไม่มีความรับผิดชอบต่อชีวิตตนเอง และต้องการให้สิ่งอื่นมาทำหน้าที่แทน บางคนอ้างว่าจะรับผิดชอบตัวเองได้อย่างไร ในเมื่อเราไม่ได้เลือกการเกิด และอนาคตก็เป็นสิ่งที่เปิดกว้างจนเราไม่รู้จะเป็นอย่างไรแน่ ทั้งการเกิด และอนาคตดูเหมือนจะเป็นสิ่งนอกเหนือจากอำนาจการตัดสินใจของเรา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ซาร์ตร์ไม่ได้ปฏิเสธว่าการเกิดเป็นสิ่งที่แต่ละคนไม่มีส่วนเลือก และยอมรับว่าเราไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงสภาพที่เราเกิดมาได้ แม้ว่าเราจะปฏิเสธการเกิดของเราด้วยการฆ่าตัวตาย เราก็ไม่อาจหลีกหนีการยอมรับการเกิดของเราได้ เพราะว่าเราจะสามารถวางแผนฆ่าตัวตายได้ก็ต่อเมื่อเรายอมรับว่าการเกิดที่เราไม่พอใจนั้นเป็นการเกิดของเรา

โดยเหตุที่การเกิดเป็นสิ่งที่เราเลือกไม่ได้ บางคนจึงเชื่อว่าเราไม่ควรรับผิดชอบต่อการเกิดของเรา เราควรรับผิดชอบต่อสิ่งที่เราตัดสินใจเลือกและลงมือกระทำเองเท่านั้น ความคิดเช่นนี้เป็นการมองดูการเกิดในแง่หนึ่งเท่านั้นเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ เราอาจมองดูการเกิดได้อีกแง่หนึ่ง คือการเกิดเป็นความรับผิดชอบของเรา เพราะลำพังตัวของมันเองแล้ว สภาพที่เราเกิดมาไม่มีความหมายอะไร เราเป็นผู้มอบความหมาย ความสำคัญต่าง ๆ ให้ด้วยการยอมรับว่าการเกิดนั้นเป็นการเกิดของเรา พ้อมทั้งเลือกทัศนะคติต่อการเกิดนั้น สมมติว่าเราเกิดมาพร้อมด้วยร่างกายพิกลพิการ สิ่งนี้มิได้ทำให้เสรีภาพในการเกิดของเราหายไป เราเลือกทัศนะคติได้ว่าจะมองดูความพิการในแง่ไหน แต่เราจะทำเช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อเรายอมรับว่าความพิการนั้นเป็นความพิการของเรา ไม่ใช่ของผู้อื่น หากเราไม่ต้องการให้ความพิการนั้นเป็นความพิการของเรา เราก็มีทางเลือกอื่น เช่น เลือกฆ่าตัวตาย แม้การฆ่าตัวตายจะไม่ใช่ทางเลือกแต่ก็เป็นทางเลือกทางหนึ่ง ดังนั้นการที่เวลานี้เรามีความพิการนั้นเป็นความพิการของเรา เราก็มีทางเลือกทางอื่น เช่น เลือกฆ่าตัวตาย แม้การฆ่าตัวตายจะไม่ใช่ทางเลือกของคนทั่วไป แต่ก็เป็นทางเลือกทางหนึ่ง ดังนั้นการที่เวลานี้เรามีความพิการติดตัวอยู่แสดงว่าเราเลือกที่จะเป็นคนพิการ ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่อาจนำความพิการนั้นมาเป็นข้อแก้ตัวใด ๆ ได้ ในทางตรงข้าม เราต้องพยายามดิ้นรนต่อสู้ สร้างสรรค์ชีวิตของเราโดยไม่ท้อถอย หรือบ่นว่าตำหนิสภาวะเช่นนี้ที่ติดตัวมาแต่เกิด ถึงแม้ว่ามีใครจะเลือกเกิดตามใจชอบ แต่เมื่อเกิดมาแล้ว เรามีเสรีภาพที่จะเลือกทัศนคติที่มีต่อการเกิดนั้น และใช้การเกิดให้เป็นประโยชน์ได้ ชีวิตจะเป็นไปในลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับการตัดสินใจ และการกระทำของเราในปัจจุบันมากกว่าสิ่งอื่นใด

ในเรื่องเกี่ยวกับอนาคตนั้น ถึงแม้ว่าอนาคตจะมีลักษณะเปิดกว้างให้ตายตัวแน่นอนไม่ได้ แต่อนาคตก็เป็นศักยภาพของเราที่จะปั้นแต่งชีวิตให้มีความหมาย การตัดสินใจหรือการกระทำแต่ละครั้งของเราในปัจจุบัน มีส่วนกำหนดทิศทาง และลักษณะของชีวิตที่เราจะมีต่อไปในภายภาคหน้า ดังนั้นเราจึงต้องรับผิดชอบต่ออนาคตของเราอย่างเต็มที่

ด้วยเหตุนี้การมีชีวิตอยู่ในโลก จึงไม่ใช่สิ่งที่ทำได้ง่ายปล่อยตัวเองให้ล่องลอยไปตามกระแสเวลาเช่นเดียวกับผักตบชวาในแม่น้ำ ผักตบชวาจะมีลักษณะอย่างไร หรือเน่าเปื่อยเมื่อไหร่นั้นก็แล้วแต่ธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์ที่มีความว่างเปล่า และเสรีภาพเป็นพื้นฐานนั้น เป็นชีวิตที่ประกอบไปด้วยการตัดสินใจเลือกการกระทำ และความรับผิดชอบอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชีวิตที่เป็นไปตามโชคชะตากรรม นอกจากเราจะต้องรับผิดชอบต่ออดีต ปัจจุบันและอนาคตของตัวเองอย่างเต็มที่แล้ว ในฐานะที่เราอยู่ในสังคมและโลก เรายังต้องรับผิดชอบต่อส่วนรวมและโลกที่อยู่อีกด้วย การตัดสินใจและการกระทำแต่ละครั้งของเราไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวเพียงใด เช่นการตัดสินใจแต่งงาน หรือตัดสินใจสูบบุหรี่ ย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อผู้อื่นและโลกไม่มากก็น้อย การที่เราต้องรับผิดชอบต่อส่วนรวมด้วยก็เพราะการมีชีวิตอยู่ในโลกนั้น เราไม่ได้อยู่คนเดียว เราต้องอยู่ในโลกร่วมกับผู้อื่น ถึงแม้ว่าการอยู่ร่วมกับผู้อื่นจะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย แต่เราก็ยอมรับว่าผู้อื่นก็เป็นมนุษย์และอยู่ในโลกเดียวกับเรา

ดังนั้นเราจึงต้องรับผิดชอบต่อผลการกระทำของเราที่มีต่อผู้อื่นด้วย เราต้องรับผิดชอบต่อโลก เพราะโดยลำพังตัวเองโลกไม่มีความสำคัญหรือความหมายอะไร เป็นเพียงสถานที่อยู่ของมนุษย์ สัตว์ และสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น โลกจะดีหรือเลว หรือจะเป็นอย่างไรนั้น แล้วแต่ว่ามนุษย์จะตัดสินใจ และทำอะไรลงไปบ้าง เราทุกคนแบกโลกที่อยู่ไว้บนบ่า ไม่มีใครสามารถปลดเปลื้องความรับผิดชอบนี้ไปจากตัวมนุษย์ได้ ดังนั้นถ้าหากโลกที่เราอยู่ อยู่ในภาวะสงคราม ไม่ว่าสงครามนั้นจะเกิดขึ้นในส่วนใดของโลกก็ตาม เราทุกคนมีส่วนรับผิดชอบในสงครามนั้นทั้งนั้น ในสงครามไม่มีผู้ใดบริสุทธิ์ ทหารที่ปฏิเสธความรับผิดชอบโดยอ้างว่าไปรบเพราะถูกเกณฑ์นั้นเป็นข้อแก้ตัวที่ฟังไม่ขึ้น การที่ทหารผู้นั้นอยู่ในสนามรบแสดงให้เห็นว่า เขาตัดสินใจทำสงคราม เขาเลือกชีวิตแบบนั้น เขามีทางเลือกอื่นอีกหลายทาง เช่นหนีทหาร หรือฆ่าตัวตาย

โดยเหตุที่เสรีภาพหมายถึงความรับผิดชอบอย่างใหญ่หลวง การรังสรรค์ปั้นแต่งชีวิตของตนเอง และการแบกสังคมและโลกอยู่บนบ่า ดังนั้นในบางครั้งเราจึงรู้สึกกระวนกระวายใจและประหวั่นพรั่นพรึง ความรู้สึกนี้ไม่ใช่เกิดจากความหวาดกลัว เช่นเสือ หรือเรื่องราวที่น่าหวาดกลัวทั้งหลาย แต่เกิดขึ้นจากการที่เรารู้ตัวดีว่า เราคือเสรีภาพ เราสามารถเลือกและทำอะไรที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อนได้ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะสมเหตุสมผลหรือไม่ก็ตาม ด้วยเหตุนี้เวลาที่ต้องตัดสินใจทำอะไรสักอย่างหนึ่ง หรือเวลาอยู่คนเดียว เราจึงมักพูดกันว่า “กลัวตัวเอง” ตัวเอง ที่พูดถึงนี้คือดวงจิตที่เปี่ยมไปด้วยเสรีภาพ เวลาเรายืนอยู่บนชะง่อนผาคนเดียว และมองลงไปข้างล่าง เราจะรู้สึกกระวนกระวายใจเพราะเรารู้ดีว่าเราอาจตัดสินใจทำสิ่งที่ไม่สมควรทำได้ เช่น พุ่งตัวเองลงไปข้างล่าง ในทำนองเดียวกัน เจ้าสาวที่กำลังรอคอยเจ้าบ่าวในพิธีแต่งงานก็อาจรู้สึกกระวนกระวายใจได้ เพราะรู้ดีว่าเจ้าบ่าวมีเสรีภาพที่จะเปลี่ยนการตัดสินใจได้ ความรู้สึกกระวนกระวายใจและประหวั่นพรั่นพรึงนี้เปิดเผยให้เราเห็นสิ่งที่ไม่อาจเห็นได้ด้วยวิธีอื่น เสรีภาพเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ความรู้สึกเช่นนี้เป็นสิ่งที่หลีกหนี หรือซ่อนเร้นไม่ได้ ยิ่งรู้สึกกระวนกระวายใจมากขึ้น อันที่จริง การเผชิญกับความรู้สึกนี้ก็เป็นเป็นสิ่งดี เพราะทำให้เรารู้สภาพแท้จริงของตนเอง ดังนั้นจึงสามารถเป็นตัวของตัวเองได้ โดยทั่วไปแล้วเรามักจมตัวลงไปในชีวิตประจำวัน สนใจและเอาใจใส่เรื่องจุกจิกต่าง ๆ ของชีวิต และความรื่นรมย์บันเทิงใจต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้สามารถทำให้เราลืมตัวและสภาพแท้จริงของตนเองได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบ

ซาร์ตร์ได้อธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับเสรีภาพอย่างละเอียดไว้ในหนังสือ Being and Notthingness ว่า "มนุษย์คือเสรีภาพ" หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สภาพความเป็นมนุษย์และเสรีภาพเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ การที่ซาร์ตร์เชื่อเช่นนี้ก็เพราะลักษณะสำคัญที่สุดของมนุษย์คือ ความสามารถที่จะแยกตัวเองออกจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นธรรมชาติ หรือตัวเอง ความสามารถนี้ แสดงให้เห็นในรูปของการตั้งคำถาม เราตั้งคำถามเพื่อที่จะหาความเข้าใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราจะทำเช่นนี้ได้ก็ต่อเมื่อเราแยกตัวเราออกจากตัวเอง ในทำนองเดียวกัน เราตั้งคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติ ก็เพราะเรา และธรรมชาติไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกัน หากไม่เป็นเช่นนั้น เราก็จะไม่เข้าใจธรรมชาติ ความสามารถในการแยกตัวเองออกมาและตั้งคำถามนี้ เป็นสิ่งที่ซาร์ตร์ถือว่าเป็นเสรีภาพพื้นฐานของมนุษย์ โดยเหตุที่ความสามารถเช่นนี้เป็นสิ่งติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ซาร์ตร์จึงกล่าวสรุปว่า มนุษย์คือเสรีภาพ เราไม่อธิบายได้ว่าทำไมมนุษย์จึงมีเสรีภาพมาตั้งแต่เกิด เรารู้ว่าเสรีภาพเป็นรากฐานของการเป็นมนุษย์ก็ต่อเมื่อเราเกิดมาแล้ว ดังนั้น ซาร์ตร์จึงพูดเสมอว่า เสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ต้องคำสาป "We are condemned to freedom" (เดือน คำดี, 2522: 329 - 330)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงเหตุผลของการตั้งคำถามที่เกี่ยวกับตัวเราเอง หากมนุษย์ ตั้งคำถามถึงเรื่องที่ว่า ทำไมมนุษย์ต้องมีเสรีภาพ ซาร์ตร์อธิบายถึงคำตอบว่า หากเราจะตั้งคำถามใดคำถามหนึ่ง คำถามนั้นต้องแยกออกจากตัวเรา แต่หากว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งเดียวกับตัวเราและเราไม่สามารถแยกมันออกจากตัวเราได้ เราก็ไม่ควรที่จะสงสัยหรือตั้งคำถามนั้น

การเลือกก่อให้เกิดการกระทำ แต่การเลือกนั้นจะต้องผ่านการตัดสินใจของตนเองเพื่อให้เกิดการทำขึ้น มนุษย์ไม่สามารถจะพูดได้ว่าเรามีเสรีภาพในการเลือกกระทำการต่าง ๆ ได้ ถ้าหากการกระทำนั้นมิได้เกิดจากการตัดสินใจของตนเอง การตัดสินใจเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์มีความสำนึกในตัวเอง (self-consciousness) การเป็นตัวของตัวเองสามารถสร้างการกระทำขึ้นมาได้ คนที่ทำอะไรโดยไม่ใช้การตัดสินใจของตนเอง ถือว่าไม่ใช่การกระทำ คนที่ทำโดยใช้การตัดสินใจจึงจะชื่อว่าเป็นผู้กระทำ เพราะคนเช่นนี้จะรู้ว่า พวกเขากำลังทำอะไรอยู่ และกระทำเพื่ออะไร โดยที่พวกเขา พยายามทำในสิ่งที่เขาตัดสินใจทำ ด้วยสติสัมปชัญญะให้สำเร็จ เมื่อการกระทำเป็นผลจากการเลือกสถานการณ์ การกระทำจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้โลกเปลี่ยนแปลงไปตามแนวทางแห่งการเลือกนั้น จึงทำให้เห็นว่าการที่โลกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลานั้น เป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นผู้รับผิดชอบต่อโลกอย่างแท้จริง เพราะการกล่าวว่ามนุษย์เป็นผู้เปลี่ยนแปลงโลกตามการเลือกอย่างมีเสรีภาพ เป็นตัวบ่งชี้ว่า มันต้องมาควบคู่กับความรับผิดชอบ มิเช่นนั้นมนุษย์ก็ไม่สามารถแสดงเสรีภาพออกมาทางการกระทำได้ (ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, 2526: 13 - 15)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เนื่องด้วยเสรีภาพแยกไม่ออกจากความรับผิดชอบอันใหญ่หลวง ความกระวนกระวายใจและประหวั่นพรั่นพรึง ดังนั้นคนจำนวนมากจึงยอมละทิ้งเสรีภาพที่มีอยู่ ทำตัวเองให้เป็นวัตถุหนึ่งวัตถุใดในธรรมชาติ หรือยอมให้สิ่งต่าง ๆ ปั้นแต่งชีวิตของตนแทน เราไม่สามารถละทิ้งเสรีภาพได้ เพราะคือเสรีภาพ

ดังนั้นเสรีภาพที่เป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์จึงสามารถทำให้มนุษย์สูงส่งหรือต่ำต้อยก็ได้ เพราะเสรีภาพมีลักษณะทั้งสร้างสรรค์และทำลาย เสรีภาพช่วยเชิดชูมนุษย์ให้สูงขึ้น เพราะเสรีภาพ แยกมนุษย์ออกจากทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติ ทำให้มนุษย์สามารถปรับปรุงตัวเองให้เด่นเหนือสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยการพุ่งตัวเองไปข้างหน้าอยู่ตลอดเวลาไม่ปล่อยให้ตัวเองไหลลอยไปตามกระแสของกาลเวลา ในขณะเดียวกันเสรีภาพก็อาจสามารถดึงมนุษย์ให้ต่ำลงได้ มีฐานะเป็นเพียงวัตถุหนึ่งในธรรมชาติเท่านั้น เสรีภาพสามารถทำให้มนุษย์ละทิ้งเสรีภาพที่มีอยู่ได้ด้วยการไม่สนใจเอาใจใส่เสรีภาพที่มีอยู่ และด้วยการไม่ใช้เสรีภาพนั้นสร้างความหมายให้แก่ชีวิต สังคม และโลก การหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเสมอ ทั้ง ๆ ที่ในที่สุดแล้วความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ไม่มีใครหลีกหนีได้ เราต้องรับผิดชอบต่อการไม่รับผิดชอบของเรา

การปฏิเสธเสรีภาพและความรับผิดชอบที่ควบคู่อยู่แสดงออกในรูปของความเชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนมีลักษณะหนึ่งลักษณะใดติดตัวอยู่ในตัวและไม่สามารถเปลี่ยนลักษณะหรือสภาวะนั้นได้เช่นเดียวกับโต๊ะที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงลักษณะ หรือสภาวะนั้นได้ หรือนิโกรไม่อาจมีผิวสีขาวได้ ความเชื่อและการกระทำตามความเชื่อเช่นนี้ขัดต่อสภาวะที่แท้จริงของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองได้อยู่เสมอ ไม่จำเป็นต้องผูกตัวเองเข้ากับลักษณะหนึ่งลักษณะใดโดยเฉพาะ ตลอดไป ผู้ที่เชื่อว่าตัวเองเป็นเกย์โดยธรรมชาติ แล้วปฏิเสธที่จะยอมรับความรับผิดชอบด้วยตัวเอง โดยการโยนความรับผิดชอบนั้นไปให้แก่กรรมพันธุ์หรือสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ไม่ยอมรับสภาพแท้จริงของตัวเอง พยายามเป็นสิ่งที่เขาไม่เป็น ในขณะเดียวกันผู้ที่ปฏิเสธที่เขาเป็นเกย์ทั้ง ๆ ที่ยอมรับว่าตนเองเคยมีการกระทำของเกย์มาแล้ว ก็จัดได้ว่าเป็นคนขาดความจริงเช่นกัน เพราะเขาปฏิเสธการกระทำของตนเองในอดีต ไม่ยอมรับว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำของตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของตนเองที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้แล้ว อดีตเป็นสิ่งที่เขาต้องยอมรับ เพราะเป็นเรื่องที่เกิดและสิ้นสุดลงแล้ว แต่ความหมายของอดีตเป็นเรื่องที่เขาจะต้องเป็นผู้เลือกเอง ดังนั้นสิ่งที่เขาควรทำให้สมกับที่เป็นมนุษย์ก็คือยอมรับความจริงว่าเขาเคยมีพฤติกรรมเช่นเกย์มาแล้ว และการที่เขายังคงเป็นเกย์อยู่ในเวลานี้ เพราะเขาตัดสินใจเป็นเอง และเขาอาจเลิกการตัดสินใจเช่นนี้เมื่อใดก็ได้ เขามีเสรีภาพที่จะยอมรับหรือปฏิเสธสภาพใด ๆ ของตน

สรุปได้ว่าปรัชญาเสรีภาพของซาร์ตร์เน้นความสำคัญของความรับผิดชอบของมนุษย์มาก ไม่ได้เป็นปรัชญาที่สักแต่ว่าจะให้ทำอะไรตามใจชอบเท่านั้น เพียงแต่เขาได้เน้นเรื่อง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เสรีภาพให้เป็นหลักการสำคัญที่ใช้ในการตัดสินใจทุกการกระทำเท่านั้นเอง ซาร์ตร์ไม่ได้ต้องการให้มนุษย์ละทิ้งกฎ ระเบียบหรือขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติบ้านเมือง เพียงแต่ต้องการให้มนุษย์เลือกก่อนว่าจะทำตามคำสั่ง หรือขนบธรรมเนียมของสังคมหรือไม่ ถ้าหากสิ่งเหล่านี้ทำลายเสรีภาพของมนุษย์ เราก็ควรต่อต้านเพื่อให้คนในสังคมมีชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพเท่านั้นเอง

จริยธรรมของซาร์ตร์

จริยธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญต่อมนุษย์ เพื่อใช้สำหรับการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม กฎหมายบ้านเมืองคือกฎระเบียบที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้ร่วมกันในสังคม แต่จริยธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในจิดใจของทุกคนอยู่แล้ว หากปุถุชนคนใดไม่มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต การดำเนินชีวิตก็คงจะหาความสุขไม่ได้ในเรื่องจริยธรรมของซาร์ตร์ พินิจ รัตนกุล (2534: 95) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ ปรัชญาชีวิตของฌ็อง ปอล ซาร์ตร์ ดังนี้

หลักจริยธรรมในปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสต์ของซาร์ตร์ถือว่า เสรีภาพเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด มนุษย์และเสรีภาพแยกออกจากกันไม่ได้ การที่เสรีภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญและดีที่สุดของมนุษย์ ทำให้เสรีภาพมีความสำคัญเหนือคุณธรรม เสรีภาพเป็นพื้นฐานของคุณธรรมและความดีทั้งปวง คุณธรรมไม่มีความหมายอะไรถ้าหากปราศจากเสรีภาพ เช่น ถ้าเราถูกบังคับให้เป็นคนดี เราก็ไม่ได้เป็นคนดีในความหมายที่แท้จริง ความดีต้องมาจากใจของเราเอง โดยเหตุที่เสรีภาพมีความสำคัญมากเพียงนี้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เสรีภาพและจริยธรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรมเป็นการกระทำที่ไม่ได้เกิดจากการบังคับ แต่เกิดจากความสมัครใจของผู้กระทำเอง คุณค่าทางจริยธรรมนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งเดียวกันกับประโยชน์เสมอไป การกระทำหนึ่งอาจมีประโยชน์ แต่ไม่มีคุณค่าจริยธรรมเลยก็ได้ เพราะไม่ได้เป็นผลมาจากการใช้เสรีภาพในการตัดสินใจของเรา

ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีผู้มาขอให้เราให้ทุนการศึกษาแก่เด็กยากไร้ เราก็ยินยอมบริจาคเงินให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนั้น เนื่องจากว่าถ้าเราไม่ให้เงินทุนการศึกษานี้ก็จะเป็นการเสียหน้าและผู้ที่มาขออาจจะเกิดความละอาย เราจึงจำเป็นต้องให้เงินไป เพราะไม่ได้มีความเดือนร้อนทางด้านการเงิน การกระทำเช่นนี้ถือว่าไม่ได้มีคุณค่าทางจริยธรรม เพราะเราไม่ได้ตัดสินใจเลือกที่จะบริจาคเงินนั้นด้วยตัวเอง เราแค่กลัวผู้ที่มาขอรับการบริจาคเงินเสียหน้า และกลัวเด็กไม่มีทุนการศึกษาเรียนหนังสือ แต่เราไม่ได้ตัดสินใจที่จะไปบริจาคเงินด้วยตัวของเราเอง

เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมของซาร์ตร์นั้น เขาให้ความสำคัญกับการตัดสินใจด้วยตัวเอง ไม่ใช่ปล่อยให้กฎเกณฑ์ทางสังคมมาตัดสินใจแทน เขาให้ความเห็นว่าเกณฑ์การตัดสิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทางจริยธรรมของสังคมนั้นหากนำมาใช้ในสถานการณ์จริง ๆ มิอาจใช้ได้ในทุกสถานการณ์ เรามิอาจใช้กฎเกณฑ์เดียวในหลาย ๆ สังคมได้ เขายกตัวอย่างว่า มีลูกศิษย์คนหนึ่งไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าตนสมควรที่จะไปดูแลแม่ที่แก่ชราในปารีส หรือไปรบในสงครามเพื่อประเทศชาติ หลักจริยธรรมหนึ่งคือ ความกตัญญูต่อบิดามารดา และหลักจริยธรรมอีกอย่างหนึ่งคือ เน้นให้คำความสุขแก่คนจำนวนมาก คือการไปรบเพื่อชาติ ถ้าหากเขาอยู่เลี้ยงดูมารดาที่ปารีสก็แสดงว่าเขาเลือกกตัญญูต่อมารดา แต่หากเขาเลือกไปรบนั่นแสดงว่าเขาเลือกที่จะทำเพื่อชาติ และประโยชน์สุขของคนหมู่มาก เมื่อลูกศิษย์ของซาร์ตร์คนนี้มาขอความเห็นประกอบการตัดสินใจของเขา ซาร์ตร์ตอบว่า ให้เขาเลือกตามเสรีภาพของตนเอง เพราะไม่มีหลักจริยธรรมใดที่เป็นกฎเกณฑ์ตายตัวเป็นเกณฑ์ให้เขาเลือกตัดสินใจได้ ซาร์ตร์เชื่อว่า หากเราสร้างกฎเกณฑ์จริยธรรมขึ้นมาใหม่ในนามของเสรีภาพแล้ว หลักจริยธรรมนั้นย่อมดี ซึ่งหลักการนั้นไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับกฎเกณฑ์และจริยธรรมของสังคม

แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องการสร้างจริยธรรมขึ้นมาใหม่บนพื้นฐานของคำว่าเสรีภาพนั้น ก็ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบด้วย เพราะเสรีภาพและความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า คุณค่าทางจริยธรรมในทัศนะของซาร์ตร์ต้องเกิดจาก การกระทำที่เกิดจากการตัดสินใจของตัวเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การยอมให้เจตนาเป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรมของการกระทำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 3

แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

การสื่อสารในปัจจุบันมีความก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดด ด้วยเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายช่องทางการสื่อสารและรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับอย่างหลากหลายและรวดเร็วนั้นไม่ได้หมายความว่า ประชาชนจะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นข้อมูลที่เป็นความจริง เพราะข้อมูลที่ประชาชนได้รับอาจถูกบิดเบือนไปซึ่งขึ้นอยู่กับอำนาจ และอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม และตัวบทกฎหมาย ดังนั้นประชาชนควรที่จะมีความรู้เรื่องระบบการสื่อสารมวลชน เพื่อประโยชน์ของตัวประชาชนเองในการรู้เท่าทันสื่อ และเพื่อคัดกรองข้อมูลที่จะรับเข้ามาใส่ตนเองอย่างถูกต้อง เสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในระบบการสื่อสารมวลชนที่จะแสดงให้เห็นถึงอานุภาพของสื่อมวลชนว่าสื่อมวลชนนั้นมีความสำคัญ และมีอำนาจต่อการรับรู้ของประชาชนมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้เสรีภาพของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศ ยังสะท้อนถึงประชาธิปไตยของประชาชนด้วยว่า หากสื่อมวลชนมีเสรีภาพมาก ประชาชนก็มีเสรีภาพมากเช่นกัน เพราะ “เสรีภาพของสื่อมวลชนคือเสรีภาพประชาชน”

เสรีภาพของสื่อมวลชน

เสรีภาพของสื่อมวลชน เป็นสิ่งที่นักสื่อสารมวลชนของไทยได้ ต่อสู้มาโดยตลอดเพื่อให้ได้มาซึ่งเสรีภาพในการแสดงความเห็น ตั้งแต่ที่ประเทศไทยเริ่มมีการสื่อสารกันเกิดขึ้น หรือการมีหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของไทยนั่นเอง คือสมัยรัชกาลที่ 3 และเสรีภาพสื่อมวลชนก็รุ่งเรืองที่สุดในสมันรัชกาลที่ 6 เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าในในความหมายและประโยชน์ของการแสดงเสรีภาพทางความคิดของมวลชน ท่านจึงเปิดพระทัยยอมรับให้มีเสรีภาพสื่อมวลชนกันอย่างเต็มที่ แต่เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 7 เสรีภาพสื่อมวลชนก็ได้ลดบทบาทลง เพราะการปกครองของประเทศเปลี่ยนแปลงไป แต่อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนยังคงต่อสู้กับกฎหมายที่เข้ามามีบทบาทต่อเสรีภาพของสื่อมวลชนมากขึ้น เพื่อเรียกร้องให้ตนเองมีเสรีภาพต่อการแสดงความคิดเห็น หรือข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ประชาชนรับรู้ เพราะเสรีภาพสื่อมวลชน คือเสรีภาพมวลชน อีกทั้งนักสื่อสารมวลชนก็เป็นประชาชนคนหนึ่งของประเทศเช่นกัน ดังนั้น การเรียกร้องให้มีเสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นย่อมเกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แก่มวลชนมากกว่าทำลายแน่นอน หากแต่เสรีภาพของสื่อมวลชนต้องมาควบคู่กับความรับผิดชอบด้วย ดังนั้นเราจำเป็นต้องไปศึกษาความหมาย ประเภท ลักษณะ ของเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน เพื่อหาสาเหตุแห่งการถูกลิดรอนเสรีภาพของสื่อมวลชน และนำไปหาความสัมพันธ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ระหว่าง เสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง – ปอล ซาร์ตร์ กับเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

ความหมายของเสรีภาพ

เสรีภาพในความหมายของสื่อมวลชนนั้นมีความสัมพันธ์กับคำว่าสิทธิ คือ สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน เพราะเสรีภาพของสื่อมวลชนคือเสรีภาพที่อยู่ภายใต้กฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงอธิบายความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ควบคู่ไปกับคำว่า “สิทธิ” คือสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน ดังต่อไปนี้

สิทธิ (right) หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ (วิษณุ เครืองาม, 2530: 640)

เสรีภาพ (Liberty) หมายถึง “ความมีอิสระที่จะกระทำการหรืองดเว้น” (วิษณุ เครืองาม, 2530: 640) หรือ “สภาพการณ์ที่บุคคลมีอิสระในการจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตน” (บุญนำ โสภาอุทก, 2548: 11) หรือ “อิสระที่บุคคลสามารถกระทำการใด โดยถือเอากรอบขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นขอบเขต หรือเสรีภาพคือการใช้อิสรภาพภายในขอบเขต” (วรวิทย์ ฤทธิทิศ, 2538: 17)

วนิดา แสงสารพันธ์ (2551: 12 – 13) ได้อธิบายความหมายของคำว่า**เสรีภาพ**ไว้ว่า เสรีภาพ หมายถึง อำนาจของมนุษย์ในอันที่จะกำหนดตนเอง (Self – Determination) และภายใต้อำนาจนี้บุคคลย่อมสามารถที่จะเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ตามใจปรารถนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเสรีภาพนั้นก็คือสภาพการณ์ที่บุคคลมีอิสระในการจะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามความประสงค์ของตน ดังนั้น บุคคลย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่ไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่ไม่ประสงค์จะกระทำ และไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางมิให้กระทำในสิ่งที่ไม่ประสงค์จะกระทำ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าการที่กฎหมายกำหนดรับรองเสรีภาพอย่างหนึ่งอย่างใดให้แก่บุคคล เสรีภาพนั้นเองก็ย่อมมีผลก่อให้เกิดหน้าที่แก่ผู้อื่นด้วยเช่นกัน เพียงแต่หน้าที่ที่บุคคลอื่นนั้นจะเคารพเสรีภาพดังกล่าวเท่านั้น โดยผู้ทรงเสรีภาพสามารถที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นละเว้นจากกระบวนการรบกวนขัดขวางการใช้เสรีภาพของตน แต่ผู้ทรงเสรีภาพมิได้มีอำนาจตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นการส่งเสริมการใช้เสรีภาพของตนให้สะดวกขึ้นแต่อย่างใด

สื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง สื่อกลางที่นำข่าวสารและเนื้อหาสาระทุกประเภทไปสู่มวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วรวิทย์ ฤทธิทิศ (2538: 17) ได้สรุปความหมายของสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไว้ว่า “สิทธิเสรีภาพของประชาชนในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนในวงกว้าง โดยมุ่งถึงประโยชน์แห่งการได้รับรอง และคุ้มครองจากตัวบทกฎหมาย และสามารถกระทำการนั้นได้โดยอิสระ ปราศจากการแทรกแซงของรัฐ”

วนิดา แสงสารพันธ์ (2556: 22) ได้ให้ความหมายของคำว่า**เสรีภาพของสื่อมวลชน** ไว้ว่า เสรีภาพของสื่อมวลชน คือเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หมายถึง เสรีภาพของบุคคลในการแสดงความคิดเห็นของตนอย่างเสรีไม่ว่าจะแสดงออกในรูปแบบใดก็ตาม ซึ่งความหมายนี้สอดรับกับปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศส ค.ศ.1789 ที่กำหนดให้ “การติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับแนวคิด หรือความคิดเห็นโดยไม่มีขอบเขตจำกัดไว้นั้น เป็นสิทธิแห่งมนุษยชนอันล้ำค่ายิ่งอย่างหนึ่ง พลเมืองทุกคนอาจพูด เขียน พิมพ์ และโฆษณาได้โดยเสรีแต่ต้องรับผิดชอบต่อการใช้เสรีภาพโดยมิชอบตามกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้” เพราะฉะนั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น จึงเป็นเสรีภาพของมนุษยชนอันล้ำค่าซึ่งให้ความคุ้มครองกับมนุษย์ทุกคนให้สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นของตนได้โดยเสรี และไม่มีขอบเขตจำกัด อย่างไรก็ตาม การใช้เสรีภาพนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบที่กฎหมายกำหนดไว้อีกด้วย

เสรีภาพในการพูดและสิ่งพิมพ์ (Freedom of Speech and Press) ในสารานุกรม (New Standard Encyclepedia, 1971: 340) ได้อธิบายเสรีภาพในการพูดและสิ่งพิมพ์ไว้ว่า สิทธิในการแสดงความคิดเห็น แม้จะเป็นการวิจารณ์รัฐบาล รัฐธรรมนูญสหรัฐ ข้อที่ 1 กล่าวว่า สภาจะไม่ห้ามบุคคลแสดงความคิดเห็น ไม่ว่าจะในทางการพูดหรือทางสื่อพิมพ์ ทั้งนี้รวมทั้งภาพถ่าย ภาพยนตร์ ทีวี วิทยุ ยังมีบางแห่งในโลกนี้ที่การพูดยังไม่มีเสรีภาพ เรื่องเสรีภาพในการพูดยังเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ ก่อนหน้ายุคกลาง (Middle age) นั้น การวิจารณ์ชนชั้นปกครอง หรือผู้นำศาสนาจะได้รับโทษหนัก อาจถึงแก่ชีวิต ต่อมาความคิดเรื่องที่ว่ามนุษย์ควรมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นก็ค่อย ๆ มีความสำคัญมากขึ้น แม้จะเป็นความคิดเห็นที่ตรงข้ามกับฝ่ายผู้มีอำนาจ ความคิดนี้เริ่มจากประเทศอังกฤษและประเทศในเครือจักรภพในอเมริกาเหนือ คนสำคัญ 2 คนในอังกฤษ ชื่อ John Milton กับ John Wilkes ในอเมริกาเหนือ ปี 1641 มีการออกกฎหมายที่ให้เสรีภาพในการพูดและสิ่งพิมพ์ แต่ในเวลาต่อมาผู้พิมพ์หนังสือหลายรายถูกข้อกล่าวหาในการหมิ่นประมาท เพราะกฎหมายครอบคลุมความหมายกว้าง ต่อมาในสหรัฐ บางครั้งมีการเซนเซอร์พวกสิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ การแสดง และการกระจายเสียง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความหมายของ **เสรีภาพของสื่อมวลชน** หมายถึง อิสระของสื่อมวลชนที่สามารถแสดงความคิดเห็น หรือเปิดเผยออกมาเพื่อให้มวลชนรับรู้ แต่ยังคงอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยปราศจากข้อบังคับจากรัฐบาล แต่ความหมายที่ได้อธิบายไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้างต้นนี้เป็นความหมายที่ใช้ในประเทศเสรีนิยม อย่างเช่นประเทศไทยเป็นต้น แต่หากเป็นประเทศสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ เสรีภาพของสื่อมวลชนจะมีความหมายแตกต่างไปจากนี้ คือ “เสรีภาพของสื่อมวลชน หมายถึง การปลอดจากการแทรกแซงโดยชนชั้นนายทุน และสิทธิ หมายถึง การที่บุคคลเลือกกระทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้นเพื่อประโยชน์ของชนชั้นกรรมาชีพ” (บุญนำ โอภาอุทก, 2548: 13) ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายถึงรายละเอียดต่อไปในหัวข้อทฤษฎีการสื่อสารมวลชน ต่อไปเราจะไปศึกษาเรื่อง ประเภทของเสรีภาพของสื่อมวลชน เพื่อความเข้าใจในเสรีภาพของสื่อมวลชนมากขึ้น

ประเภทของเสรีภาพ

ประเภทของเสรีภาพของสื่อมวลชนมีความเกี่ยวข้องกับคำว่า “สิทธิ” เพราะการที่มนุษย์จะใช้เสรีภาพของตนได้ มนุษย์จะต้องมีสิทธิที่จะใช้เสรีภาพด้วย ดังนั้นจึงต้องอธิบายเรื่อง “สิทธิ” ให้พอเข้าใจก่อน

สิทธิ หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์ หรือบุคคลอื่น (วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2543: 21)

เมื่อรู้จักความหมายของคำว่า “สิทธิ” แล้ว จึงนำคำว่าสิทธิมาพิจารณาพร้อมกับเสรีภาพ เป็น “สิทธิและเสรีภาพ” จึงสามารถแบ่งประเภทของสิทธิและเสรีภาพได้ 2 ประเภท คือ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) และสิทธิพลเมือง (Citizen Rights) (วนิดา แสงสารพันธ์, 2551: 14-15)

1. สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึงบรรดาสิทธิและเสรีภาพที่ถือกันว่าติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่กำเนิด เป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์แต่ละคน และเป็นสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติที่เป็นของมนุษย์ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์และด้วยเหตุผลเพียงอย่างเดียวว่าเขาเกิดมาเป็นมนุษย์ และมนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพนี้อยู่ก่อนแล้วตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดมีรัฐ (State) ขึ้น สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญมุ่งให้ความคุ้มครองแก่คนทุก ๆ คนเท่า ๆ กัน โดยมิได้แบ่งแยกว่าบุคคลคนนั้นจะเป็นคนของชาติใด เชื้อชาติใด ศาสนาใด หากบุคคลนั้นเข้ามาอยู่ในขอบเขตอำนาจรัฐที่ใช้รัฐธรรมนูญของประเทศนั้น บุคคลนั้นย่อมได้รับความคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญนั้นด้วย

2. สิทธิพลเมือง (Citizen Rights) หมายถึง สิทธิเสรีภาพที่บุคคลซึ่งเป็นพลเมืองซึ่งเป็นพลเมืองของรัฐนั้น ๆ เท่านั้นจึงจะเป็นผู้ทรงสิทธิ สิทธิเสรีภาพประเภทนี้มักจะเป็นสิทธิในการที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หรือมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐ เช่น สิทธิ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ สิทธิในการสมัครเข้ารับราชการ เสรีภาพในการรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมือง เป็นต้น และเนื่องจากสิทธิพลเมืองนี้เป็นสิทธิในทางการเมืองอันเป็นพื้นฐานของระบบประชาธิปไตย สิทธิดังกล่าวจึงเป็นสิทธิของประชาชนของรัฐเท่านั้น ดังนั้น ภายใต้เหตุผลดังกล่าว สิทธิพลเมืองจึงจะมีได้ก็เฉพาะแต่ภายหลังเวลาที่สังคมการเมืองเรียกว่า “รัฐ” ได้อุบัติขึ้นแล้วเท่านั้น

จากการศึกษาเรื่องการแบ่งประเภทของเสรีภาพของสื่อมวลชนแล้ว ต่อไปผู้วิจัยจะอธิบายถึงลักษณะของเสรีภาพของสื่อมวลชน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนในสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศไทย เพื่อนำความรู้ไปวิเคราะห์ลักษณะของความรับผิดชอบของสื่อมวลชนต่อไป

ลักษณะเสรีภาพของสื่อมวลชน

ลักษณะของเสรีภาพของสื่อมวลชนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนโดยทั่วไป 2. สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนตามกฎหมาย โดยจะอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะการใช้สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนดังต่อไปนี้

1. สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนโดยทั่วไป

ในการทำงานของนักสื่อสารมวลชนนั้น สื่อมวลชนจำเป็นที่จะต้องตระหนักรู้ถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเองว่า ตัวเองมีสิทธิที่จะนำเสนอข่าวสารหรือเผยแพร่ข้อมูลได้แค่ไหนและสื่อมวลชนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิดการแทรกแซงจากทางภาครัฐหรือผู้มีอำนาจอื่น ๆ ดังจะขอเทียบกับสิทธิเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดของ James Russell Wiggins ว่าเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ควรประกอบไปด้วย 4 ประการ ดังนี้ (วรฤทธิ์ ฤทธิทิศ, 2538: 19-24)

1.1 เสรีภาพในข่าวสาร (Freedom of Information) ประชนมีสิทธิที่จะได้รับรู้ข่าวสาร และความเป็นไปในสังคม เรียกว่า สิทธิที่จะรับรู้ (Right to know) ดังนั้น สื่อมวลชนก็มีหน้าที่รายงานข่าวสาร และสถานการณ์การต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนทราบ ดังนั้นเสรีภาพในการแสวงหาข่าวสารจึงมีความสำคัญต่อการทำหน้าที่สื่อมวลชน

ดังนั้น สื่อมวลชนจึงมีสิทธิเสรีภาพที่จะรับรู้ข่าวสารของรัฐบาลเพราะสิทธิในการรับรู้ข่าวสาร เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และสื่อมวลชนก็เป็นหนึ่งในประชาชนที่มี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สิทธิในการรับรู้เช่นเดียวกัน สื่อมวลชนจึงเป็นสื่อกลางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และรายงานการปฏิบัติงานของรัฐบาลให้ประชาชนได้รับทราบ

1.2 เสรีภาพในการพิมพ์ (Freedom of Printing) การผลิตสื่อไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อโทรทัศน์ สื่อมวลชนมีสิทธิที่จะผลิตสื่อออกมาก่อนได้โดยไม่ต้องผ่านการตรวจสอบก่อน (Censorship) เช่นเดียวกับการผลิตสื่ออื่น ๆ ที่ไม่ต้องผ่านการตรวจสอบจากรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจก่อน ดังนั้นนักสื่อสารมวลชนจึงมีเสรีภาพที่จะผลิตสื่อออกมาสู่สาธารณะชนได้ หากแต่การผลิตสื่อนั้นได้ละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล หรือผิดกฎหมาย ผู้เสียหายก็สามารถฟ้องร้องและดำเนินคดีต่อสื่อมวลชนในภายหลังได้ ยกเว้นสถานการณ์พิเศษบางประการ เช่น ในระหว่างสงคราม รัฐบาลมีอำนาจกระทำการเพื่อรักษาความลับของทางราชการโดยการขอตรวจข่าวก่อนนำการเสนอต่อประชาชนได้

เมื่อเสรีภาพนี้เป็นของสื่อมวลชน ความรับผิดชอบก็เป็นของสื่อมวลชนด้วย หากแต่เกิดสถานการณ์พิเศษ เช่น ศึกสงคราม รัฐมีอำนาจในการขอตรวจข่าวก่อนเผยแพร่ออกสู่สายตาประชาชน และความรับผิดชอบนี้ก็จะตกอยู่กับรัฐบาลที่ต้องตรวจสอบข่าวก่อนด้วยเหตุผลตาม “หลักความความมั่นคงของรัฐ”

1.3 เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ (Freedom of Criticize) สื่อมวลชน นอกจากมีหน้าที่แสวงหาข่าวสารต่าง ๆ มารายงานประชาชนแล้ว ยังสามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล หรือผู้ที่มีบทบาทในการบริหารประเทศ ได้อีกด้วย เพราะประชาชนจะได้รับรู้การปฏิบัติงานของรัฐบาลและข้าราชการที่ปฏิบัติงานเพื่อประชาชนว่ามีความเป็นไปอย่างไร ถึงแม้ว่าการวิพากษ์วิจารณ์ในบางครั้งจะรุนแรงไปบ้าง แต่หากว่ายังอยู่ในขอบเขตของข่าวสารที่ประชาชนควรที่จะรับรู้ มิได้ไปละเมิดในเรื่องส่วนบุคคล ก็สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างเสรี

เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์นี้ เป็นสิทธิที่สื่อมวลชนสามารถ สามารถทำได้ เพราะสื่อมวลชนก็เป็นประชาชนคนหนึ่งที่มีสิทธิที่จะรับรู้การปฏิบัติงานของรัฐบาล และเป็นสื่อกลางในการนำเสนอข่าวสารและรายงานให้ประชาชนทราบ สุดท้ายแล้วประชาชนจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็จะเป็นวิจารณญาณในการตัดสินใจของประชาชนเอง

1.4 เสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจก (Freedom of dissemination) ในเสรีภาพที่กล่าวมา ทั้ง 3 ประการข้างต้นนั้น สุดท้ายแล้วจะต้องประกอบไปด้วยเสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจกทั้งหมด เพราะหากการมีเสรีภาพในข่าวต่าง ๆ นั้นไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลออกไป เสรีภาพในข่าวที่ประชาชนจะได้รับรู้ก็หมดความหมาย เพราะประชาชนไม่ได้รับรู้ ดังนั้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สื่อมวลชนจึงมีเสรีภาพในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐบาลและผู้มีอำนาจอื่นๆ

เสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจก หมายถึง สิทธิของสื่อมวลชนที่มีเสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจกข่าว โดยปราศจากการควบคุมของรัฐ ดังเช่นศาลสูงในสหรัฐเคยวางแนวทางไว้ว่า “เสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจก เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการมีเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ มากเท่ากับการมีเสรีภาพในการตีพิมพ์ หรือโฆษณา หากมีเสรีภาพในการตีพิมพ์หรือโฆษณาโดยปราศจากเสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจกแล้ว เสรีภาพในการพิมพ์ก็ปราศจากความหมาย”

สรุปว่าสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน 4 ประการดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น เป็นข้อชี้แจงให้เห็นว่าสื่อมวลชนในปัจจุบันได้มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร หากแต่มีข้อยกเว้นในยามศึกสงครามเท่านั้น ซึ่งสภาวะในศึกสงครามก็เป็นสิ่งที่สื่อมวลชน ควรตระหนักและกระทำตามคำสั่งของรัฐบาล เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนทุกคน มิใช่เพื่อรัฐบาล หรือเพื่อสื่อมวลชนเอง

2. สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนตามกฎหมาย

ตามราชกิจจานุเบกษา ได้ประกาศรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในเรื่องสิทธิ เสรีภาพของการสื่อสารมวลชนไว้หลายมาตรา ดังนี้

มาตรา 45

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูดการเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้จะกระทำมิได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การห้ามหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเสนอข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นทั้งหมดหรือบางส่วน หรือการแทรกแซงด้วยวิธีการใด ๆ เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามวรรคสอง

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่น จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย

การให้เงินหรือทรัพย์สินอื่นเพื่ออุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้”

จากข้อความข้างต้นตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ สื่อมวลชนของสื่อมวลชนนั้นมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ได้ แต่อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนก็ต้องระวังไม่ให้ไปกระทบถึงสิทธิ และ**เสรีภาพของบุคคลอื่น**หรือองค์กรใด เพราะมิฉะนั้นสื่อมวลชนจะต้องรับผิดชอบตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ เพราะว่าการใช้เสรีภาพนั้นต้องควบคู่ไปกับความรับผิดชอบเสมอ ซึ่งก็คือการ**รับผิดตามกฎหมาย**

จากวรรคสอง “การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นๆ เพื่อริดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้” กฎหมายข้อนี้เป็นกฎหมายที่ถูกยกเลิกเพื่อเปิดโอกาสให้โรงพิมพ์เอกชน มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการนำเสนอข่าวสาร อีกทั้งยังมีความมั่นคงต่อการปฏิบัติวิชาชีพของสื่อมวลชนว่า การปฏิบัติหน้าที่อย่างมีเสรีภาพเต็มที่ จะทำให้ไม่ต้องกังวลถึงการถูกสั่งปิดโรงพิมพ์จากผู้มีอำนาจต่าง ๆ

ในวรรคสาม “ห้ามแทรกแซงด้วยวิธีการใดๆ เพื่อลิดรอนเสรีภาพหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเสนอข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นทั้งหมดหรือบางส่วน หรือการแทรกแซงด้วยวิธีใดๆ เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามวรรคสอง” กฎหมายข้อนี้ เป็นกฎหมายที่สนับสนุนสื่อมวลชนให้มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ อีกทั้งยังป้องกันสื่อมวลชนให้ปลอดภัยจากรัฐบาล หรือผู้มีอำนาจต่าง ๆ

จากวรรคห้า “การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่น จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้ จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามวรรคสอง” จากรัฐธรรมนูญในข้อนี้ ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะใช้อำนาจได้ต่อเมื่อประเทศไทยมีการประกาศสงครามด้วยความเห็นชอบของรัฐสภาเสียก่อน หากเกิดสถานการณ์ที่มีศึกสงครามจริง การควบคุมสื่อมวลชนก็มีส่วนที่อาจจะทำให้สงครามสงบลงหรือไม่ประทุขึ้นไปมากกว่าเดิม

วรรคหก “เจ้าของกิจการหรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย” เนื่องจากสื่อมวลชนมีอำนาจต่อการรับรู้ของประชาชนหากจำกัดให้เพียงแต่บุคคลสัญชาติไทยเท่านั้นในการประกอบกิจการนี้ ก็อาจทำให้ แนวทางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนไทยเท่านั้น ซึ่งก็เป็นสิ่งดีที่สื่อมวลชนควรปฏิบัติ

วรรคสุดท้าย “การให้เงินหรือทรัพย์อย่างอื่นเพื่ออุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้” การกระทำนี้ก็ไม่ต่างอะไรกับการติดสินบนเจ้าหน้าที่ หากรัฐให้เงินอุดหนุนสื่อมวลชน แน่นอนว่าสื่อมวลชนก็ต้องนำเสนอข่าวที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อุดหนุน ดังนั้นจึงห้ามให้มีการอุหนุนสื่อมวลชน เพื่อให้สื่อมวลชนมีเสรีภาพในการนำเสนอข่าวได้อย่างเต็มที่

สรุปว่ากฎหมายตามรัฐธรรมนูญมาตรา 45 เป็นบทบัญญัติที่รับรองและคุ้มครองเสรีภาพให้แก่สื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ หรือการโฆษณา ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองแห่งสหประชาชาติ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่อย่างไรก็ตามสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญมาตรา 45 นั้นยังคงอยู่ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญมาตรา 35 เพื่อคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ดังนี้

มาตรา 35

“สิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครองสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณชน อันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวจะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์โดยมิชอบจากข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดังนั้นถึงแม้ว่าสื่อมวลชนจะได้รับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแล้ว แต่ยังคงต้องอยู่ภายใต้กรอบของการไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เพื่อความสงบสุขของประชาชน

มาตรา 46

“พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนอื่น ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจริยธรรมแห่งการประกอบวิชาชีพ และมีสิทธิจัดตั้งองค์กรเพื่อปกป้องสิทธิ เสรีภาพและความเป็นธรรม รวมทั้งมีกลไกควบคุมกันเองขององค์กรวิชาชีพ

ข้าราชการพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจในกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนอื่นย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง

การกระทำใด ๆ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเจ้าของกิจการ อันเป็นการขัดขวางหรือแทรกแซงการเสนอข่าวหรือแสดงความคิดเห็นในประเด็นสาธารณะ ของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือตามวรรคสอง ให้ถือว่าเป็นการจงใจใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ และไม่มีผลใช้บังคับ เว้นแต่เป็นการกระทำเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย หรือจริยธรรมแห่งการประกอบวิชาชีพ”

เพื่อเป็นการให้หลักประกันเสรีภาพแก่สื่อมวลชนจะได้ทำหน้าที่ตามหลักจริยธรรมโดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าของกิจการ ผู้ใดจะกระทำการใดอันเป็นการกระทบต่อเสรีภาพของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนไม่อาจกระทำได้

มาตรา 47

“คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระองค์กรหนึ่งทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่งและกำกับการ ประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ ประโยชน์สาธารณะอื่น และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม รวมทั้งต้องจัดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการสื่อมวลชนสาธารณะ

การกำกับการประกอบกิจการตามวรรคสองต้องมีมาตรการป้องกันมิให้มีการควบรวม การครองสิทธิข้ามสื่อ หรือการครอบงำ ระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเองหรือโดยบุคคลอื่นใด ซึ่งจะมีผลเป็นการขัดขวางเสรีภาพในการรับรู้ ข้อมูลข่าวสารหรือปิดกั้นการได้รับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายของประชาชน”

การดำเนินการตามวรรคหนึ่งต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณอื่นและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรมรวมทั้งต้องจัดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการสื่อมวลชนสาธารณะ

มาตรา 48

“ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคมมิได้ ไม่ว่าในนามของตนเองหรือให้ผู้อื่นเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นแทน หรือจะดำเนินการโดยวิธีการอื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมที่สามารถบริหารกิจการดังกล่าวได้ในทำนองเดียวกับ การเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการดังกล่าว”

เพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลดังกล่าวเอาเปรียบคู่แข่งขันทางการเมือง หรือใช้สื่อมวลชนเพื่อแสวงหาประโยชน์อื่นใด

มาตรา 56

“บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผย

ข้อมูลหรือข่าวสารนั้น จะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประชาชนมีสิทธิได้รับทราบมีสิทธิ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ เพื่อให้ประชาชน (รวมถึงสื่อมวลชน) มีสิทธิได้รับทราบนโยบายและเข้าถึงข้อมูลสาธารณะของหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ทั้งนี้ประชาชนและสื่อมวลชนจะได้ทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ทุกระดับเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ

จากข้อความข้างต้นตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติสูงสุดในประเทศไทยได้กำหนดให้สื่อมวลชนนั้นมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ แต่อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนก็ต้องระวังไม่ให้ไปกระทบถึงสิทธิ และ**เสรีภาพของบุคคลอื่น**หรือองค์กรใด เพราะมิฉะนั้นสื่อมวลชนจะต้อง**รับผิดชอบ**ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ เพราะว่าการใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นต้องควบคู่ไปกับความรับผิดชอบเสมอ ซึ่งก็คือ**การรับผิดตามกฎหมาย**

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่คุ้มครองการใช้สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนโดยร่างไว้ในพระราชบัญญัติอย่างชัดเจน โดยมีเหตุผลที่ร่างพระราชบัญญัตินี้ขึ้นจากมาตรา 46 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชน ข้าราชการพนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ที่ดำเนินกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนอื่นย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจริยธรรมแห่งการประกอบวิชาชีพ และมีสิทธิจัดตั้งองค์กรเพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพและความเป็นธรรม เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีองค์กรที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลเป็นร่างฯ ที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 1) ในวันพฤหัสบดีที่ 16 กุมภาพันธ์ 2555 ดังนี้

ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 43 และมาตรา 46 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบท บัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน พ.ศ. ....”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“สื่อมวลชน” หมายความว่า สื่อหรือช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารมวลชนเพื่อประโยชน์สาธารณะ

“ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน” หมายความว่า บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพเป็นปกติธุระในสาขาที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชน และเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน หรือได้รับสิทธิคุ้มครองโดยตรงจากคณะกรรมการ

“จริยธรรมสื่อมวลชน” หมายความว่า การประพฤติปฏิบัติทางวิชาชีพสื่อมวลชนที่สังคมยอมรับ ตามที่องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนตามพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดไว้

“องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน” หมายความว่า คณะบุคคลไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ตาม ที่มีวัตถุประสงค์และมีการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมวิชาชีพและมาตรฐานทางจริยธรรมสื่อมวลชนซึ่งได้รับการรับรองจากคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชน

“ประเด็นสาธารณะ” หมายความว่า ข้อเท็จจริงหรือสาระสำคัญที่ประชาชนมีความชอบธรรมที่จะแสดงความคิดเห็นหรือสาธารณชนสมควรรับรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ

“ประโยชน์สาธารณะ” หมายความว่า สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณต่อสาธารณชน

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

“กรรมการ” หมายความว่า กรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชน

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งผู้อำนวยการแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชน

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชน

มาตรา 4 ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้นเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1: การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

มาตรา 5 ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการสื่อมวลชน และมีหน้าที่ต้องประพฤติและปฏิบัติตามจริยธรรมสื่อมวลชน

มาตรา 6 การกระทำใดๆ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเจ้าของกิจการสื่อมวลชน อันเป็นการขัดขวางหรือแทรกแซงการเสนอข่าวหรือแสดงความคิดเห็นในประเด็น สาธารณะของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ให้ถือว่าเป็นการจงใจใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบและไม่มีผลใช้บังคับ เว้นแต่เป็นการกระทำเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายหรือจริยธรรมสื่อมวลชน

มาตรา 7 ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานในหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ จะอ้างเอากฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง หรือระเบียบการปฏิบัติใน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หน่วยงาน หรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ในรัฐวิสาหกิจมาเป็นเหตุแห่งการจำกัด เสรีภาพของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนมิได้

มาตรา 8 เจ้าของกิจการสื่อมวลชนจะอ้างเอาความสัมพันธ์ทางด้านแรงงงานตามกฎหมายว่า ด้วยแรงงานสัมพันธ์มาเป็นเหตุแห่งการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนมิได้

หมวด 2: จริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

มาตรา 9 ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนจะใช้สิทธิคุ้มครองตาม พระราชบัญญัตินี้ได้ต่อเมื่อได้เสนอข่าวหรือแสดงความคิดเห็นภายใต้กรอบข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมสื่อมวลชนที่องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนซึ่งตนเป็นสมาชิกอยู่จัดทำขึ้น

องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนต้องจัดทำข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมสื่อมวลชน ซึ่งอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ รวมทั้งมีมาตรการที่จะดำเนินการในกรณีที่ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนที่เป็นสมาชิกได้เสนอข่าวหรือแสดงความคิดเห็นที่ฝ่าฝืนข้อบังคับดังกล่าว

(1) การเสนอข่าวเพื่อประโยชน์สาธารณะ
(2) การเสนอความจริงด้วยความถูกต้องและครบถ้วนรอบด้าน
(3) การให้ความเป็นธรรมต่อผู้ตกเป็นข่าว
(4) การเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ที่เกี่ยวข้องในข่าว
(5) การซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพสื่อมวลชนและไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน

หมวด 3: คณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

มาตรา 10 ให้มีคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ประกอบด้วยประธานกรรมการคนหนึ่งและกรรมการอื่นอีกสิบคน ซึ่งสรรหาและแต่งตั้งตามมาตรา 11 จากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ ประสบการณ์ และเป็นผู้ที่มีผลงานหรือเคยปฏิบัติงานที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้มีความ รู้หรือความเชี่ยวชาญ ดังต่อไปนี้

(1) ตัวแทนเจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์ ตัวแทนบรรณาธิการ และตัวแทนผู้ปฏิบัติงานด้านบรรณาธิการเป็นกรรมการ ประเภทละหนึ่งคน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(2) ตัวแทนเจ้าของกิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการวิทยุโทรทัศน์ ประเภทละหนึ่งคน ตัวแทนบรรณาธิการข่าววิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ และตัวแทนผู้ปฏิบัติงานข่าววิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ประเภทละหนึ่งคน

(3) ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านวิชาการสื่อมวลชน และด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านละหนึ่งคน ซึ่งเสนอชื่อโดยมติเสียงส่วนใหญ่ของกรรมการตาม (1) และ (2) ให้ผู้อำนวยการเป็นเลขานุการของคณะกรรมการ

มาตรา 11 ให้มีคณะกรรมการสรรหาคณะหนึ่งจำนวนเจ็ดคน ทำหน้าที่คัดเลือกบุคคลที่สมควรได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ประกอบด้วย

(1) กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามมติของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(2) ผู้ตรวจการแผ่นดินตามมติของคณะกรรมการผู้ตรวจการแผ่นดิน

(3) กรรมการองค์กรอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคตามมติของคณะกรรมการองค์กรอิสระเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

(4) นายกสภาทนายความ

(5) ประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน

(6) ประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ

(7) ประธานสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งตาม (4) (5) (6) หรือ (7) ไม่สามารถเข้าประชุมได้ ผู้ที่เข้าประชุมแทนต้องเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายจากที่ประชุมของสภาคณะกรรมการขององค์กรนั้นให้เข้าประชุมแทน

ในกรณีที่ไม่มีกรรมการสรรหาครบตามที่กำหนดตามวรรคหนึ่ง หรือมีแต่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ภายในเวลาสามสิบวันนับแต่เมื่อมีเหตุให้ทำการสรรหา ให้คณะกรรมการสรรหาประกอบด้วยกรรมการสรรหาที่เหลืออยู่ แต่ต้องไม่น้อยกว่าห้าคน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรรมการสรรหาไม่มีสิทธิได้รับการเสนอชื่อเป็นกรรมการ

ให้คณะกรรมการสรรหาเลือกกรรมการสรรหาคนหนึ่งเป็นประธานกรรมการสรรหา และเลือกกรรมการสรรหาอีกคนหนึ่งเป็นเลขานุการกรรมการสรรหา

หลักเกณฑ์และวิธีการสรรหา ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการสรรหากำหนด ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความโปร่งใสและความเป็นธรรมในการสรรหา

ให้สำนักงานทำหน้าที่เป็นหน่วยงานธุรการในการดำเนินการสรรหา

มาตรา 12 กรรมการต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

ก. คุณสมบัติ

(1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์

ข. ลักษณะต้องห้าม

(1) เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมือง สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

(2) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งของพรรคการเมือง

(3) เป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(4) ติดยาเสพติดให้โทษ

(5) เป็นบุคคลล้มละลาย

(6) เป็นบุคคลที่ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล

(7) เป็นบุคคลที่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป โดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันได้รับการเสนอชื่อ เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

(8) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือจากหน่วยงานของเอกชน เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือเพราะประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

(9) เคยถูกถอดถอนจากตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

(10) เคยถูกถอดถอนจากการเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนตามมาตรา 45 วรรคสอง

กรรมการที่เป็นตัวแทนบรรณาธิการและตัวแทนผู้ปฏิบัติงานตามมาตรา 10 (1) และ (2) จะต้องไม่เป็นเจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือเจ้าของกิจการวิทยุ กระจายเสียงและกิจการวิทยุโทรทัศน์ หรือเป็นผู้บริหารหรือเป็นผู้มีอำนาจในการจัดการของกิจการดังกล่าว

มาตรา 13 การเลือกกรรมการตามมาตรา 10 (1) และ (2) ให้คณะกรรมการสรรหาดำเนินการดังต่อไปนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(1) จัดให้องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนตามมาตรา 14 เสนอชื่อผู้แทนที่จะรับเลือกเป็นกรรมการ

(2) พิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 เป็นกรรมการ

การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาที่คณะกรรมการสรรหาประกาศกำหนด

เมื่อได้คัดเลือกบุคคลเป็นกรรมการครบจำนวนแล้ว ให้ผู้ที่ได้รับเลือกทั้งหมดประชุมร่วมกันเพื่อเลือกกันเองให้คนหนึ่งเป็นประธานกรรมการ

ให้คณะกรรมการสรรหาแจ้งรายชื่อประธานกรรมการและกรรมการพร้อมหลักฐานแสดง คุณสมบัติและการไม่มีลักษณะต้องห้าม ตลอดจนความยินยอมของบุคคลดังกล่าวต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อแต่งตั้งเป็นกรรมการ

ให้นายกรัฐมนตรีประกาศรายชื่อกรรมการในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 14 องค์กรที่มีสิทธิเสนอชื่อบุคคลเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นคณะกรรมการมาตรา 13 ต้องเป็นองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนที่จดทะเบียนเป็นสมาคมตามกฎหมายที่เกี่ยว ข้องมาไม่น้อยกว่าห้าปี มีผลงานในด้านการส่งเสริมวิชาชีพและมาตรฐานทางจริยธรรมสื่อมวลชนอย่างต่อ เนื่องจนเป็นที่ประจักษ์ และได้รับการรับรองจากคณะกรรมการ

มาตรา 15 กรรมการมีวาระอยู่ในตำแหน่งสี่ปีนับแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ให้กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระ อยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป จนกว่าจะมี**การ**แต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่

ในกรณีมีกรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระไม่น้อยกว่าหกสิบวัน ให้มีการสรรหากรรมการคนใหม่มาปฏิบัติหน้าที่แทน โดยกรรมการคนดังกล่าวมีวาระการดำรงตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของ กรรมการที่ตนแทน

มาตรา 16 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(1) ตาย

(2) มีอายุครบเจ็ดสิบปีบริบูรณ์

(3) ลาออก

(4) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12

มาตรา 17 การประชุมคณะกรรมการ ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุม

ให้ประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าไม่มีประธานกรรมการหรือประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติ หน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

วิธีการประชุม การลงมติ และการปฏิบัติงานของคณะกรรมการหรือกรรมการให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

ในการประชุม ถ้ามีการพิจารณาเรื่องที่กรรมการผู้ใดมีส่วนได้เสีย กรรมการผู้นั้นไม่มีสิทธิเข้าประชุม

ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการอาจมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้รับผิดชอบในกิจการด้านต่างๆ ตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

มาตรา 18 คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน หรือมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามที่ได้รับมอบหมายได้ ทั้งนี้ วิธีการปฏิบัติหน้าที่ของคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 19 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงาน มี อำนาจสั่งหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลใดมีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริง มาให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้

มาตรา 20 ให้กรรมการ อนุกรรมการ และคณะทำงานตามมาตรา 18 ได้รับค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายอื่นในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

มาตรา 21 คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(1) พิจารณาเรื่องร้องเรียนของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ภายในกรอบจริยธรรมสื่อมวลชนหรือไม่

(2) สั่งให้มีการแก้ไขหรือเยียวยาแก่ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนที่ถูกละเมิด สิทธิเสรีภาพตามที่เห็นสมควร รวมทั้งให้ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนสามารถประกอบวิชาชีพในตำแหน่งหน้าที่เดิมได้ต่อไป หรือดำเนินการให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในเรื่องดังกล่าว

(3) มีคำวินิจฉัยในกรณีที่มีการฝ่าฝืนหรือละเมิดบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งระบุให้ต้องรับโทษทางปกครอง และส่งให้สำนักงานดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

(4) รับรองหรือเพิกถอนการรับรององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

(5) เสนอความเห็นหรือให้คำแนะนำต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับมาตรการในการคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

(6) กำหนดกรอบจริยธรรมสื่อมวลชนขั้นต่ำที่องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนต้องปฏิบัติ

(7) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการมีอำนาจออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือข้อกำหนด

บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือข้อกำหนดใดๆ ที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 22 คณะกรรมการ ผู้อำนวยการ หรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 18 อาจเชิญข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นหรือให้จัดส่งเอกสารหรือข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาได้ตามที่เห็นสมควร

ให้ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลตามวรรคหนึ่งให้ความร่วมมือแก่คณะกรรมการ ผู้อำนวยการ หรือคณะอนุกรรมการดังกล่าว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หมวด 4: สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

มาตรา 23 ให้มีสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบ วิชาชีพสื่อมวลชน เป็นนิติบุคคลและมีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐที่ไม่ใช่ส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินหรือรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณหรือกฎหมายอื่น และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของประธานกรรมการ

มาตรา 24 สำนักงานมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการทั่วไปของคณะกรรมการ และมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย

(1) รับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการ

(2) ศึกษา วิจัย และวิเคราะห์ข้อมูล หรือร่วมมือกับบุคคลอื่นในการวิจัยเกี่ยวกับกับคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่ง เสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ หรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

(3) รับเรื่องร้องเรียนจากผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนที่ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิตามมาตรา 5 หรือมาตรา 6

(4) ติดตามและสอดส่องการกระทำใดๆ อันมีลักษณะเข้าข่ายเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการ

(5) สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนในด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนดังกล่าว ตลอดจนประสานงานการสนับสนุนและการให้การช่วยเหลือดังกล่าวจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

(6) ปฏิบัติการอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

มาตรา 25 ให้มีผู้อำนวยการคนหนึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงานขึ้นตรงต่อประธานกรรมการ และเป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานและลูกจ้างของสำนักงาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในกิจการของสำนักงานที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก ให้ผู้อำนวยการเป็นผู้แทนของสำนักงาน เพื่อการนี้ ผู้อำนวยการจะมอบอำนาจให้พนักงานหรือลูกจ้างของสำนักงานปฏิบัติหน้าที่เฉพาะ เรื่องหนึ่งเรื่องใดแทนก็ได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 26 ให้ประธานกรรมการโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนผู้อำนวยการ

ผู้อำนวยการต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 รวมทั้งคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 27 ผู้อำนวยการมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี นับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง

มาตรา 28 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ผู้อำนวยการพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(1) ตาย

(2) มีอายุครบหกสิบปีบริบูรณ์

(3) ลาออก

(4) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 26 วรรคสอง

(5) คณะกรรมการมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด ให้ออกเพราะมีความประพฤติเสื่อมเสียอย่างร้ายแรง หรือบกพร่องในหน้าที่อย่างร้ายแรง หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา 29 สำนักงานมีรายได้และทรัพย์สิน ดังต่อไปนี้

(1) ทุนประเดิมที่รัฐบาลจ่ายให้เป็นการอุดหนุนซึ่งเพียงพอต่อการดำเนินงานเพื่อให้มีการจัดตั้ง สำนักงาน

(2) เงินอุดหนุนทั่วไปที่รัฐบาลจัดสรรให้โดยตรงเป็นรายปีจากงบประมาณแผ่นดินประจำปี โดยรัฐบาลพึงจัดสรรให้เป็นจำนวนที่เพียงพอสำหรับการบริหารงานของคณะกรรมการและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินงานของสำนักงาน

(3) รายได้และผลประโยชน์อันได้มาจากการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการและสำนักงาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(4) รายได้และดอกผลจากทรัพย์สินของสำนักงาน

(5) เงินและทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้แก่สำนักงาน

รายได้ของสำนักงานไม่ต้องนำส่งคลังตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลัง และกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ

มาตรา 30 เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปตามมาตรา 29 (2) ให้สำนักงานเสนองบประมาณรายจ่ายตามมติของคณะกรรมการต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปของสำนักงานไว้ในร่างพระราช บัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่ม เติม แล้วแต่กรณี และในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีหรือร่างพระราช บัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาอาจขอให้ผู้อำนวยการเข้าชี้แจงเพื่อประกอบการ พิจารณาได้

มาตรา 31 เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานของสำนักงาน คณะกรรมการอาจขอให้ผู้บังคับบัญชาของข้าราชการหรือพนักงานของส่วนราชการหรือ หน่วยงานอื่นของรัฐสั่งให้ข้าราชการหรือพนักงานดังกล่าวไปช่วยปฏิบัติ หน้าที่ในสำนักงานได้เมื่อข้าราชการหรือพนักงานผู้นั้นยินยอม โดยจะให้ไปช่วยปฏิบัติหน้าที่เต็มเวลา บางเวลา หรือนอกเวลาก็ได้ ในกรณีเช่นนั้นให้ถือว่าข้าราชการหรือพนักงานผู้นั้นไปปฏิบัติหน้าที่ตามคำ สั่งของผู้บังคับบัญชา และให้ถือว่าเป็นพนักงานหรือลูกจ้างของสำนักงานคณะกรรมการอาจกำหนดค่าตอบแทนให้แก่ผู้ไปช่วยปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา 32 การบัญชีของสำนักงานให้จัดทำตามมาตรฐานการบัญชีตามแบบและหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนด และต้องจัดให้มีการตรวจสอบภายใน เกี่ยวกับการเงิน การบัญชี และการพัสดุของสำนักงาน ตลอดจนรายงานผลการตรวจสอบให้คณะกรรมการทราบอย่างน้อยปีละครั้ง ในการตรวจสอบภายใน ให้มีผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบภายในโดยเฉพาะ และให้รับผิดชอบขึ้นตรงต่อคณะกรรมการตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 33 ให้สำนักงานจัดทำงบดุล งบการเงิน และบัญชีทำการส่งผู้สอบบัญชีภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันสิ้นปีงบประมาณ ในทุกรอบปีงบประมาณ ให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินหรือผู้สอบบัญชีอิสระที่คณะกรรมการแต่งตั้ง โดยได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้สอบบัญชีและประเมินผลการใช้จ่ายเงินและทรัพย์สินของสำนักงาน โดย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ให้แสดงความคิดเห็นเป็นข้อวิเคราะห์ว่า การใช้จ่ายดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ประหยัด และได้ผลตามเป้าหมายเพียงใด แล้วทำบันทึกรายงานผลเสนอต่อคณะกรรมการ คณะรัฐมนตรี และรัฐสภาให้สำนักงานเป็นหน่วยรับตรวจตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน

หมวด 5: การวินิจฉัยเรื่องร้องเรียน

มาตรา 34 ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนที่ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิตามมาตรา 5 และมาตรา 6 ให้แจ้งเป็นหนังสือพร้อมด้วยพยานหลักฐานต่อคณะกรรมการภายในกำหนดระยะเวลา เก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับความเสียหาย

การยื่นเรื่องร้องเรียนให้ทำตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 35 เรื่องที่คณะกรรมการจะพิจารณาดำเนินการ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) เรื่องที่ได้รับคำร้องเรียนจากผู้เสียหายตามมาตรา 34

(2) เรื่องที่คณะกรรมการเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ หรือมีเหตุอันควรสงสัยเกี่ยวกับการกระทำที่มีลักษณะละเมิดสิทธิในการเสนอ ข่าวและแสดงความคิดเห็นของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

มาตรา 36 เมื่อคณะกรรมการมีมติให้พิจารณาเรื่องตามมาตรา 35 ในการพิจารณาตรวจสอบและดำเนินการในเรื่องดังกล่าว หากคณะกรรมการไม่ดำเนินการเอง อาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเฉพาะเรื่องให้ดำเนินการได้

การพิจารณาเรื่องร้องเรียนต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาหกสิบวันนับแต่วันที่คณะกรรมการมีมติให้รับเรื่องไว้ หากพิจารณาไม่เสร็จ มีสิทธิขอขยายระยะเวลาได้ครั้งละสามสิบวัน แต่จะขอขยายระยะเวลาได้ไม่เกินสองครั้ง

มาตรา 37 ในระหว่างการพิจารณา คณะกรรมการอาจสั่งให้ใช้มาตรการคุ้มครองผู้ถูกละเมิดสิทธิเป็นการชั่วคราว เพื่อบรรเทาความเสียหายก็ได้ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 38 เมื่อคณะกรรมการได้มีคำวินิจฉัยแล้ว ให้สำนักงานแจ้งคำวินิจฉัยให้คู่กรณีทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีคำวินิจฉัย

คำวินิจฉัยของคณะกรรมการให้เป็นที่สุด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มาตรา 39 ในกรณีที่คณะกรรมการได้มีคำวินิจฉัยแล้ว หากมีการอุทธรณ์ คำวินิจฉัยนั้นต่อศาลปกครองเพื่อมีคำสั่งยกเลิกหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำ สั่งของคณะกรรมการ หรือได้มีการนำมูลเหตุของเรื่องที่คณะกรรมการได้มีคำวินิจฉัยไปฟ้องเป็นคดี ต่อศาลแรงงานแล้ว ศาลปกครองและศาลแรงงานอาจใช้สำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการประกอบการพิจารณาก็ได้

หมวด 6 :มาตรการส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

มาตรา 40 ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนรายใดที่ต้องการได้รับความคุ้มครองตามพระราช บัญญัติฉบับนี้ ต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนที่จัดทำหรือสนับสนุนการ จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมสื่อมวลชน ซึ่งได้รับการรับรองจากคณะกรรมการ

การสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนตามวรรคหนึ่ง สามารถกระทำได้ต่อเมื่อผู้สมัครได้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนมาแล้วไม่น้อยกว่า หนึ่งร้อยแปดสิบวันนับจากวันที่เริ่มประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

ในกรณีที่องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนปฏิเสธการรับเข้าเป็นสมาชิก ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนอาจยื่นเรื่องการถูกละเมิดสิทธิตามมาตรา 5 หรือมาตรา 6 ต่อคณะกรรมการได้

มาตรา 41 ผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการเสนอข่าวหรือการแสดงความคิดเห็นของผู้ ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน อันเป็นเท็จหรือละเมิดสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัว หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอาจร้องเรียนต่อคณะกรรมการได้

ให้คณะกรรมการส่งเรื่องพร้อมความเห็นของคณะกรรมการให้องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนที่ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนผู้นั้นเป็นสมาชิกอยู่ รวมทั้งสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย หรือองค์กรควบคุมการประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ดำเนินการสอบสวนหรือเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายตามหลักเกณฑ์และวิธี ปฏิบัติขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนหรือองค์กรควบคุมการประกอบวิชาชีพสื่อมวล ชนนั้น

เมื่อองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนหรือองค์กรควบคุมการประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ได้แจ้งผลการดำเนินการให้คณะกรรมการทราบแล้ว ให้สำนักงานแจ้งผู้ร้องเรียนทราบผลการดำเนินการโดยเร็ว

มาตรา 42 ในกรณีที่องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนที่คณะกรรมการได้รับรองแล้ว เพิกเฉยไม่ดำเนินการตามมาตรา 41 โดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือไม่ควบคุมให้ผู้ประกอบวิชาชีพ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สื่อมวลชนที่เป็นสมาชิกของตนเสนอข่าวหรือ แสดงความคิดเห็นอยู่ในข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมสื่อมวลชน คณะกรรมการอาจพิจารณาเพิกถอนการรับรององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนนั้นได้

หมวด 7: โทษทางปกครอง

มาตรา 43 ในกรณีที่ปรากฏว่า องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนใด ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนตามที่คณะ กรรมการได้ให้คำรับรองตามมาตรา 21 (4) หรือผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 5 ให้ผู้อำนวยการโดยมติของคณะกรรมการสั่งให้องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนหรือผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ มวลชนนั้นปฏิบัติให้ถูกต้องหรือเหมาะสมภายในระยะเวลาที่กำหนดก็ได้

มาตรา 44 ในกรณีที่ผู้ที่ได้รับคำสั่งจากผู้อำนวยการตามมาตรา 43 ไม่พอใจในคำสั่งดังกล่าว ให้มีสิทธิโต้แย้งต่อคณะกรรมการได้ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำ สั่งดังกล่าว คำวินิจฉัยของคณะกรรมการให้เป็นที่สุด

มาตรา 45 ในกรณีที่ผู้ที่ได้รับคำสั่งไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อำนวยการตามมาตรา 43 และพ้นกำหนดระยะเวลาโต้แย้งตามมาตรา 44 หรือคณะกรรมการวินิจฉัยยืนตามคำสั่งผู้อำนวยการ เมื่อผู้อำนวยการได้มีหนังสือเตือนแล้วยังไม่มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ให้ผู้อำนวยการพิจารณากำหนดค่าปรับทางปกครองตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติ ราชการทางปกครอง ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่า 1,000 บาทต่อวัน สำหรับกรณีองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน หรือไม่ต่ำกว่า 100 บาทต่อวัน สำหรับกรณีผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

ในกรณีที่บุคคลดังกล่าวตามวรรคหนึ่งยังเพิกเฉยไม่ปฏิบัติการให้ถูกต้อง ให้คณะกรรมการมีอำนาจเพิกถอนการรับรององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน หรือสั่งให้ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนพ้นจากการเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพสื่อ มวลชน แล้วแต่กรณี

มาตรา 46 ในกรณีที่คณะกรรมการได้มีคำวินิจฉัยตามมาตรา 21 (3) แล้วผู้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยดังกล่าวฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม และไม่ได้อุทธรณ์คำวินิจฉัยต่อศาลปกครอง ให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งลงโทษปรับทางปกครองเป็นจำนวนไม่เกินสามหมื่นบาท และปรับอีกไม่เกินวันละสามพันบาท ตลอดเวลาที่ยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

จากร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และส่งเสริมมาตรฐานผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนนั้น แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนได้รับการคุ้มครองให้มีสิทธิและเสรีภาพพอสมควร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สิ่งที่เข้ามามีบทบาทต่อการริดรอนสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นไม่ใช่กฎหมายหรือพระราชบัญญัติแน่นอน อาจจะเป็นสิ่งอื่นซึ่งต้องวิเคราะห์ปัญหานี้กันต่อไป

ขอบเขตของเสรีภาพของสื่อมวลชน

ขอบเขตของเสรีภาพของสื่อมวลชน คือลักษณะของการใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนอาจมีขอบเขตจำกัด ดังนั้นขอบเขตของเสรีภาพสื่อมวลชนจึง ถูกกำหนดขึ้นจากการจำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน ซึ่งการแบ่งการจำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชน 4 ประการ โดยอธิบายได้ดังนี้

1. การกำจัดโดยหลักความมั่นคงแห่งชาติ

ความมั่นคงของชาติ หมายถึง การธำรง รักษา ป้องกันชาติบ้านเมืองให้ดำรงอยู่อย่างปลอดภัย จากอำนาจต่างๆ และปลอดภัยจากศึกสงคราม ดังนั้นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐบางครั้งอาจต้องเก็บข้อมูลเป็นความลับ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อความมั่นคงของชาติ เช่น ข้อมูลหรือข่าวสารในคดีเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา ข้อมูลหรือข่าวสารที่เกี่ยวกับบันทึกหรือเอกสารเกี่ยวกับการสืบสวน สอบสวนที่มุ่งหมายจะให้ปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อการคุ้มครองการดำเนินงานของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายซึ่งเป็นเอกสารเกี่ยวกับการสอบสวน หรือรายงานที่เกี่ยวกับการตัดสินใจของการปฏิบัติงานของส่วนราชการ ซึ่งข้อมูล หรือข่าวสารต่าง ๆ เหล่านี้เห็นได้ชัดว่า มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความมั่นคงแห่งชาติ และความสงบเรียบร้อยของประเทศ ตลอดจนการดำเนินงานของเจ้าพนักงาน ผู้มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายซึ่งรัฐจำเป็นต้องรักษาข้อมูลข่าวสารดังกล่าวนี้ไว้เป็นความลับ

ดังนั้น การจำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน และประชาชนก็เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ตามสถานการณ์และความจำเป็นที่ต้องรักษาผลประโยชน์และความลับของชาติ สื่อมวลชนจึงต้องใช้ดุลยพินิจ ในการวิเคราะห์ข้อมูลก่อนที่จะนำเสนออะไรออกไป เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

2. การจำกัดโดยหลักความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

ความหมายของ “ความสงบเรียบร้อย” วรวิทย์ ฤทธิทิศ (2538: 65 อ้างถึง อุกฤษ มงคลนาวิน, 2518) หมายถึง ผลประโยชน์โดยทั่วไปของประเทศชาติและสังคม ส่วน “ศีลธรรมอันดี” หมายถึงทัศนะทั่วไปทางจริยธรรมของสังคม แต่โดยเหตุที่ผลประโยชน์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โดยทั่วไปของประเทศชาติและสังคม และทัศนะทั่วไปทางจริยธรรมของสังคมในแต่ละสังคม แต่ละประเทศย่อมจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่สภาวการณ์ของประเทศและสังคมเป็นหลักซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย ดังนั้น การที่จะให้ความหมายของความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชนให้แน่ชัด จึงเป็นเรื่องที่กระทำได้ยาก อย่างไรก็ดี ผลประโยชน์ของส่วนรวมในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนนี้ เป็นสิ่งที่จะต้องนำมาซึ่งน้ำหนักความขัดแย้งกับสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน และสิทธิของสาธารณชนในการเสนอและรับรู้ข่าวสาร ทั้งนี้ เพราะข้อมูล หรือข่าวสารบางประการ อาจจะส่งผลให้เป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนได้ หากยอมให้มีการเผยแพร่ ดังนั้น เพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน การที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน และสิทธิของสาธารณชนในการเสนอและรับรู้ข่าวสารลงบ้างจึงเป็นสิ่งที่กระทำได้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของส่วนรวมที่เหนือกว่า และการที่จะวินิจฉัยว่าการใดหรือข้อมูลข่าวสารเรื่องใดเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนชั้น เป็นเรื่องที่อยู่ในดุลยพินิจของผู้มีอำนาจ หรือศาลที่จะวินิจฉัยโดยพิจารณาทบทวนจากแนวคำพิพากษาศาลสูงในอดีต ประกอบกับการรับฟังความคิดเห็นของนักวิชาการและบุคคลทั่วไป ตลอดจนสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ เป็นแนวทางในการวินิจฉัย ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมแก่สภาวการณ์ของประเทศและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

3. การจำกัดโดยหลักสิทธิของบุคคลอื่น

“สิทธิ” ในการนี้หมายถึงสิทธิในชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัยทรัพย์สิน หรือชื่อเสียงเกียรติยศ หรืออื่น ๆ ของบุคคลในสังคม โดยมุ่งพิจารณาเฉพาะในความหมายที่เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายคือ เป็นสิทธิหรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้ตามแนวคิดของนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง (Positivist)

ในการจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยสิทธิของบุคคลนี้ เป็นข้อจำกัดที่ได้วิวัฒนาการมานานนับศตวรรษแล้ว ดังสุภาษิตกฎหมายโรมันที่ว่า “Neminem Laedere” คือไม่พึงกระทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น (พนัส ทัศนียานนท์, 2518: 66) ดังนั้น เป็นที่ยอมรับกันว่า การใช้เสรีภาพนั้น จะต้องไม่เป็นอันตรายหรือเป็นการทำลายล้าง หรือขัดขวางการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้

ศาลสูงสหรัฐอเมริกาก็เคยอธิบายว่า “มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะพิมพ์เผยแพร่สิ่งใด ๆ ที่ตนเห็นว่าสมควร เว้นแต่การกระทำดังกล่าวจะเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น ความเสียหายใด ๆ ที่บุคคลกระทำขึ้นแก่สาธารณะ หรือบุคคลอื่นย่อมต้องได้รับโทษทัณฑ์ เสรีภาพในการพูด และการพิมพ์ การโฆษณามิได้อนุญาตให้มีการพิมพ์ข้อความหมิ่นประมาท อัปมงคลหรือหยาบคาย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อศีลธรรมอันดี หรือต่อชื่อเสียงส่วนบุคคล” ดังนั้น สื่อมวลชนจึงจำเป็นจะต้องระมัดระวังในการเขียนข่าวหรือเสนอข่าว เพื่อมิให้ข่าวที่แพร่ออกไปนั้นกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น อันจะส่งผลสะท้อนมาสู่ตน หรือบรรณาธิการอาจจะต้องรับผิดชอบทั้งในทางแพ่งและอาญาก็ได้

4. หลักการคุ้มครองสุขภาพอนามัยของประชาชน

การกำหนดให้ความคุ้มครองแก่สุขภาพอนามัยของประชาชนนั้น เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อป้องกันมิให้การใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลภายใต้เสรีภาพดังกล่าวไปกระทบกระเทือน หรือก่อให้เกิดความเสื่อมทรามทางจิตใจแก่บุคคลอื่น และโดยที่ ความเสื่อมทรามทางจิตใจนั้น หมายถึงการทำให้ความรู้สึกเหมือนมโนธรรมตกต่ำ เช่น การตีพิมพ์ภาพลามกอนาจาร การเขียนข้อความที่มีลักษณะยั่วยุกามารมณ์ส่วนคำว่า “สุขภาพ” หมายถึงความสุขที่ปราศจากโรค ความสบาย การเสนอข่าวลือคำแนะนำให้ประชาชนบริโภคยา หรืออาหาร หรือสมุนไพร หรือสารอื่นใด ซึ่งไม่มีการรับรองจากส่วนราชการโดยตรง ไม่มีหลักประกันความปลอดภัยอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นการจำกัดการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจ หรือสุขภาพของประชาชนอื่นนั้น จึงเป็นการจำกัดในเชิงของการป้องปราม หรือป้องกันมิให้เกิดผลร้ายจากการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวโดยต้องคำนึงถึงคุณค่าและผลประโยชน์ในสังคมซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรม และกาลเทศะ

ขอบเขตของการใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนทั้ง 4 ประการนั้น เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อให้สื่อมวลชนมีกรอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ เพื่อความสงบสุขของคนในชาติ และเพื่อไม่ให้การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไปละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นนั่นเอง

ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนพยายามต่อสู้กับกฎหมายเพื่อเรียกร้องให้เสรีภาพให้แก่ตนเอง แต่ประชาชนมักเรียกร้องความรับผิดชอบของสื่อมวลชนจากองค์กรสื่อมวลชน เนื่องจากว่า สื่อมวลชนถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีเสรีภาพอย่างเต็มเปี่ยม แต่สื่อมวลชนก็ยังพอมีเสรีภาพอยู่บ้างเพียงแต่เป็นเสรีภาพภายใต้กฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว สื่อมวลชนได้ใช้เสรีภาพกันอย่างเสรีจนบางครั้งก็เกินขอบเขตของสื่อมวลชน ดังนั้นประชาชนจึงเรียกร้องขอให้สื่อมีความรับผิดชอบ ต่อการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เราจำเป็นที่จะต้องรู้จักบทบาท หน้าที่ของสื่อมวลชนก่อนว่า สื่อมวลชนมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมอย่างไร เพื่อนำความรู้ไปวิเคราะห์เรื่องความรับผิดชอบของสื่อมวลชนต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทบาทของสื่อมวลชน

1. บทบาทในฐานะผู้แจ้งข่าวสาร (Messenger) เป็นบทบาทในการรายงานข่าวให้มวลชน หรือประชาชนผู้รับข่าวสารทราบว่ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น และเนื่องจากสังคมในยุคปัจจุบันเป็นสังคมเปิด ประกอบกับพัฒนาการของเทคโนโลยีในการสื่อสารที่มีความทันสมัยมากขึ้น ส่งผลให้การรายงานข่าวของสื่อมวลชนเป็นการรายงานข่าวอย่างกว้างขวางและทั่วถึงทั้งในสังคมนั้นและสังคมอื่น ๆ ด้วย

การรายงานข่าวของสื่อมวลชน ก็ต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง สื่อมวลชนจึงต้องนำเสนอข่าวสารที่เป็นความจริง ไม่แต่งแต้มสีสัน เพื่อก่อให้เกิดความบันเทิง หรือเพื่อขายข่าวในเชิงธุรกิจ เพราะก็ถือว่าผิดจรรยาบรรณสื่อมวลชน

2. บทบาทของสุนัขเฝ้าบ้าน (Watchdog) เป็นบทบาทในการสอบสวนและรายงานถึงสิ่งเป็นอันตรายทั้งทางร่างกาย เศรษฐกิจ หรือการเมืองต่อประชาชนผู้รับสาร และหมายความรวมถึงการนำเสนอความก้าวหน้าทางสังคมในด้านต่าง ๆ อีกด้วย

บทบาทของสุนัขเฝ้าบ้านของสื่อมวลชนนี้เป็นบทบาทที่ประชาชนพูดถึงกันมาก เพราะนักสื่อสารมวลชน มีส่วนช่วยได้มาก ในการติดตามข่าวสารของรัฐบาลที่นำเงินภาษีของประชาชนไปพัฒนาประเทศ แล้วก็ต้องมีการติดตามข่าวสารถึงความบริสุทธิ์ของเงินที่นำไปใช้ว่ามีความโปร่งใสเพียงใด ขอยกตัวอย่างข่าวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันซึ่งกำลังเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างหนัก คือ ข่าวการจำนำข้าวของชาวนา สรุปได้ดังนี้ จากการที่รัฐบาลประกาศจะให้ราคา 15,000 บาท ต่อ ตัน ซึ่งไปๆมาๆ ก็ขอลดราคาเหลือ 12,000 บาทต่อตัน นั้น เนื่องจากเงินไม่พอ ดังนั้นก็เท่ากับว่ารัฐบาลไม่สามารถทำตามที่พูดไว้ตามนโยบายที่ใช้หาเสียงตอนเลือกตั้ง ซึ่งประชาชนที่เป็นชาวนาก็เลือกรัฐบาลชุดนี้เข้ามาทำงาน เพราะหวังพึ่งพิงนโยบายการจำนำข้าวข้อนี้ แต่เมื่อรัฐบาลได้เข้ามาทำหน้าที่แล้ว กลับไม่ทำตามสัญญาที่ให้ไว้ สื่อมวลชน ก็มีหน้าที่เข้าไปตรวจสอบข้อมูลความจริง ซึ่งบางทีชาวนาก็ไม่สามารถเข้าถึงการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐได้ สื่อก็เป็นตัวกลางในการรายงานข้อมูล ตัวเลขที่เกิดขึ้นได้ ว่าเกิดอะไรขึ้นกับรัฐบาล

3. บทบาทการเป็นตัวกลาง (Intermediary) บทบาทการเป็นตัวกลางในที่นี้มีอยู่สองลักษณะคือ การเป็นตัวกลางระหว่างแหล่งข่าว (News Source) กับผู้รับข่าวสาร (News Audience) และการเป็นตัวกลางระหว่างแหล่งข่าว (News Source) กับแหล่งข่าว (News Source) ด้วยกันเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. บทบาทการเป็นตัวเชื่อม (Relay) เป็นขั้นตอนของการถ่ายทอดข่าวสารจากแหล่งข่าวไปสู่ผู้รับสารโดยการเชื่อมโยงทวีปเข้ากับทวีป หรือเชื่อมโยงอดีตเข้ากับอนาคต อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมของกันและกันระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่ห่างไกลกัน หรืออาจเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมจากยุคสมัยหนึ่งไปสู่อีกยุคสมัยหนึ่ง

5. บทบาทของการเป็นผู้เฝ้าประตู (Gatekeeper) เนื่องจากสื่อมวลชนจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รับข่าวสาร และเป็นตัวกลางจึงมีหน้าที่ที่จะวินิจฉัยว่าควรจะส่งข่าวสารใดไปยังผู้รับข่าวไม่ว่าจะเป็นผู้อ่าน ผู้ฟัง หรือผู้รับชม อันเป็นแนวทางในการเลือกที่จะเสนอหรือปฏิเสธที่จะไม่นำเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยพิจารณาจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวทางเหล่านั้น อาทิ เช่น พิจารณาจากคุณค่าของข่าว (News Source) หรือพิจารณาจากเนื้อที่หรือเวลาในการนำเสนอของสื่อมวลชน เป็นต้น

บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนดังกล่าว จะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อ สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ของตนไปบนพื้นฐานของเสรีภาพและควบคู่ไปกับความรับผิดชอบที่สื่อมวลชนพึงมี

ความหมายของความรับผิดชอบ

ในหัวข้อที่แล้วผู้วิจัยได้อธิบายถึงเสรีภาพของสื่อมวลชนใน 2 ประเภท คือ สิทธิเสรีภาพโดยทั่วไปและสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย แต่เสรีภาพของสื่อมวลชน ยังคงมีขอบเขตจำกัดมากมายตามที่ได้อธิบายไว้ ซึ่งหนึ่งในการกำหนดขอบเขตของเสรีภาพของสื่อมวลชนคือ “ความรับผิดชอบ” ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาความหมายของความรับผิดชอบว่ามีความหมาย และลักษณะอย่างไร ดังต่อไปนี้

ความรับผิดชอบ (Responsibility) ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ยอมตามผลที่ดีหรือไม่ดีในกิจการที่ได้กระทำไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2526: 944)

พิศิษฐ์ ชวาลาธวัช (2545: 180) ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบไว้ในหนังสือการสื่อสารมวลชนไว้ว่า “ความรับผิดชอบคือสภาพ หรือลักษณะนิสัยของการยอมรับในผลที่ดีหรือไม่ดีในเหตุการณ์ หรือกิจการที่ได้กระทำ กำลังกระทำหรือจะกระทำ”

พิศิษฐ์ ชวาลาธวัช (2545: 196) ยังได้อธิบายถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในหนังสือการสื่อสารมวลชนไว้ว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคมคือสภาพ หรือลักษณะนิสัยของการยอมรับหรือยอมตามในผลที่ดี หรือไม่ดีในเหตุการณ์ หรือกิจการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้กระทำ กำลังกระทำ หรือจะกระทำต่อสังคม”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสังคม คือเมื่อสื่อมวลชนมีหน้าที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน สื่อมวลชน เน้นความรับผิดชอบในการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน เพราะสื่อมวลชนมีอำนาจต่อการรับรู้ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาล ข่าวบันเทิง ข่าวอาชญากรรม ข่าวต่าง ๆ ที่นำเสนอออกไป สื่อมวลชนจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้รับสารเป็นที่สุด และหลีกเลี่ยงเรื่องที่เป็นพิษภัยร้ายแรงต่อสาธารณชนโดยส่วนรวม

ประเภทของความรับผิดชอบ

การศึกษาเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน จำเป็นต้องรู้จักประเภทของความรับผิดชอบของสื่อมวลชนด้วย เพื่อนำความรู้ไปวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาความรับผิชอบของสื่อมวลชน โดยผู้วิจัยได้แบ่งไว้ 2 ประเภทคือ 1. ความรับผิดชอบทางกฎหมาย 2. ความรับผิดชอบทางจริยธรรม และ โดยจะอธิบายถึงรายละเอียดของแต่ละประเภทดังต่อไปนี้

1. สื่อมวลชนกับความรับผิดชอบทางกฎหมาย

ความรับผิดทางกฎหมาย เป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบของสื่อมวลชน เพราะสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน บางครั้งอาจไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ผู้ที่ดูแลสังคม อย่างรัฐบาลจึงมีหน้าที่กำหนดตัวบทกฎหมายขึ้นมาเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข กฎหมายที่เป็นตัวกำหนดความรับผิด และกำหนดโทษของสื่อมวลชนในประเทศไทย วนิดาแสงสารพันธ์ ได้อธิบาย ถึงความรับผิดทางกฎหมาย ไว้ในหนังสือ หลักกฎหมายสื่อมวลชน สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 สื่อมวลชนกับความผิดทางกฎหมายในคดีละเมิด ในประเทศระบอบประชาธิปไตยนั้น สื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพในการแสวงหาข่าวสารและการแสดงวามคิดเห็นอย่างเสรีภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งจัดเป็น “สิทธิขั้นพื้นฐาน” ที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามภายใต้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวสื่อมวลชนย่อมจะต้องใช้สิทธิโดยเคารพต่อสิทธิความเป็นอยู่ส่วนบุคคลของบุคคลอื่น และเคารพต่อความมั่นคงของชาติ ซึ่งในต่างประเทศได้ให้ความคุ้มครองต่อสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนบุคคล และมีบทลงโทษการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากปฏิญญาสิทธิมนุษยชน และพลเมืองของสหประชาชาติที่กำหนดไว้ว่า “บุคคลจะถูกสอดแทรกในชีวิตส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน การสื่อสาร และจะถูกลบหลู่เกียรติยศ ชื่อเสียงโดยพลการมิได้ คนทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจากการสอดแทรกหรือลบหลู่นั้น”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในคดีละเมิดดังกล่าวจะมีลักษณะของการดเนินคดีของสองแบบคือ 1. การประนีประนอมยอมความ 2. การดำเนินการโดยการฟ้องคดีต่อศาล

1.1.1 หลักเกณฑ์ของการกระทำอันเป็น “ละเมิด” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

มาตรา 420 “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ทานว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในมาตรา 420 แล้วสามารถจะแยกหลักเกณฑ์ความรับผิดทางละเมิดได้เป็น 3 ข้อคือ 1. ความเสียหาย (Damage) 2. การกระทำที่ผิด (Fault) 3. ความสัมพันธ์ระหว่างความผิดกับความเสียหาย (Causation)

สิทธิและเสรีภาพของสื่อมลชน มีความสำคัญต่อการสนองตอบสิทธิของประชาชนที่รับรู้ข่าวสาร แต่บางครั้งสิทธิเสรีภาพนี้ก็อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น หรือกระทบต่อรัฐบาล ดังนั้นสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนก็มีขอบเขตในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน โดยขอบเขตนั้น ถูกกำหนดขึ้นโดยตัวบทกฎหมาย เพื่อให้สื่อมวลชนรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น และการใช้เสรีภาพให้อยู่ภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย

“การจำกัดสิทธิเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงแห่งรัฐ หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ เกียรติยศชื่อเสียง สิทธิในครอบครัว หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน ” มาตรา 45 วรรค 2 (ราชกิจจานุเบกษา, 2550: 13)

1.1.2 ละเมิดต่อชื่อเสียง

หลักเกณฑ์การละเมิดต่อชื่อเสียงนั้นบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 423 ความว่า

“ผู้ใดกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริงเป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดีหรือเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้หรือทางเจริญของ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เขาโดยประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขาเพื่อความเสียหายอย่างใดๆ อันเกิดแต่การนั้นแม้ทั้งเมื่อตนมิได้รู้ว่าข้อความนั้นไม่จริงแต่หากควรจะรู้ได้

ผู้ใดส่งข่าวสารอันตนมิได้รู้ว่าเป็นความไม่จริง หากว่าตนเองหรือผู้รับข่าวสารนั้นมีทางได้เสียโดยชอบในการนั้นด้วยแล้ว ท่านว่าเพียงที่ส่งข่าวสารเช่นนั้นหาทำให้ผู้นั้นต้องรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่"

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติดังกล่าว พบว่า เป็นกรณีที่กฎหมายได้กำหนดคุ้มครองความเสียหายต่อชื่อเสียงเอาไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งหมายความว่าในกรณีที่เป็นการละเมิดแล้วความเสียหายต่อชื่อเสียง ผู้กระทำก็จะมีความรับผิดทางละเมิดตามมาตรา 420 แต่หากการกระทำที่เป็นละเมิดนั้นก่อให้เกิดความเสียหายอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ความเสียหายต่อชื่อเสียงแล้ว ผู้กระทำก็ต้องรับผิดทางละเมิดต่อชื่อเสียงนั้นจะต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์ต่อไปนี้ 1. การกล่าวหรือไขข่าว 2. ข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง 3. การกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น อันเป็นความเสียหายต่อชื่อเสียง เกียรติคุณ ทางทำมาหาได้ หรือทางเจริญ

1.1.3 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 420 แล้วจะพบว่ากฎหมายกำหนดว่า "ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ทานว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้อง **ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน**เพื่อการนั้น" ประกอบกับมาตรา 423 "ผู้ใดกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริงเป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดีหรือเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้หรือทางเจริญของเขาโดยประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขาเพื่อความเสียหายอย่างใดๆ อันเกิดแต่การนั้นแม้ทั้งเมื่อตนมิได้รู้ว่าข้อความนั้นไม่จริงแต่หากควรจะรู้ได้..." นั้นกฎหมายกำหนดให้จะต้องมีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนั้นในกรณีที่มีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นแล้ว จึงจำเป็นต้องมีการกระทำบางประการเพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอื่น ๆ เท่านั้น ส่วนความเสียหายที่เกิดต่อชื่อเสียงอันเนื่องมาจากการกล่าว หรือการไขข่าวข้อความที่ฝ่าฝืนต่อความจริงเท่านั้น เพราะฉะนั้น การพิจารณาความเสียหายนั้นจึงต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์สามประการคือ ต้องเป็นความเสียหายที่แน่นอน (Certain) ต้องเป็นความเสียหายโดยเฉพาะ (Personal) และต้องเป็นความเสียหายโดยตรง (Direct) ซึ่งการจะกำหนดค่าเสียหายที่ผู้กระทำจะต้องชดใช้นั้นจะต้องกำหนดตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กฎหมายเรื่อง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ละเมิดแล้วพบว่า กรณีของค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดนั้นกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ในมาตรา 438 ความว่า

“ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้นให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้นได้แก่การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิดหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้นรวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใดๆ อันได้ก่อขึ้นนั้นด้วย”

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติพบว่า การทำให้ผู้เสียหายได้รับความพอใจในสิ่งอื่นแทนความเสียหายที่เกิดขึ้น หรือเป็นการทดแทนความเสียหายนั้น ค่าสินไหมทดแทนนั้นได้แก่ การคืนทรัพย์สิน การใช้ราคาทรัพย์สิน และรวมทั้งค่าเสียหายที่กำหนดขึ้นเพื่อชดเชยความเสียหายโดยค่าสินไหมทดแทนประเภทใด และจำนวนเท่าใดนั้น เป็นหน้าที่ของศาลที่จะเป็นผู้กำหนดภายใต้เงื่อนไขของกฎหมาย

1.1.4 อายุความในการฟ้องร้องคดีละเมิด

เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามระยะเวลาที่กำหนด กฎหมายได้กำหนดเงื่อนเวลาสามารถใช้สิทธิฟ้องร้องคดีตามกฎหมายไว้ ตามมาตรา 448 ความว่า

“สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือเมื่อพ้นสิบปีนับ แต่วันทำละเมิด

แต่ถ้าเรียกร้องค่าเสียหายในมูลอันเป็นความผิด มีโทษตามกฎหมายลักษณะอาญาและมีกำหนดอายุความทางอาญายาวกว่าที่กล่าวมา นั้นไซร้ ท่านให้เอาอายุความที่ยาวกว่านั้นมาบังคับ”

การใช้สิทธิทางศาลเพื่อฟ้องร้องคดีนั้น จะต้องใช้ในกำหนดระยะเวลาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น เพื่อเป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคลไปพร้อม ๆ กัน หากพ้นกำหนดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้แล้ว คดีนั้นก็จะไม่สามารถฟ้องร้องได้อีกต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. สื่อมวลชนกับความรับผิดทางอาญา

สื่อมวลชนมีสิทธิเสรีภาพในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่ความรับรู้ของประชาชน ดังนั้น บทบาทของสื่อมวลชนจึงมีความสำคัญต่อทุกคนในชาติ และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนจึงมีมากพอ ๆ กับเสรีภาพของสื่อมวลชน ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนได้แก่ความรับผิดทางกฎหมาย ซึ่งการรับผิดทางกฎหมายอาญาเป็นความรับผิดที่มีโทษหนักที่สุด โดยมีฐานความผิดที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ 1. ความรับผิดฐานหมิ่นประมาท 2. ความรับผิดฐานดูหมิ่น 3. ความรับผิดฐานบุกรุก 4. ความรับผิดฐานก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ โดยอธิบายดังต่อไปนี้

2.1 ความรับผิดฐานหมิ่นประมาท (Defamation)

ความผิดฐานหมิ่นประมาทเป็นความรับผิดอันเกิดต่อความเสียหายต่อชื่อเสียง ซึ่งเป็นความรับผิดที่สื่อมวลชนถูกฟ้องร้องดำเนินคดีมากที่สุดฐานหนึ่ง และเป็นความผิดที่มีการกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำเอาไว้สูง การพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องพิจารณาองค์ประกอบตามที่กฎหมายกำหนด กฎหมายได้แบ่งลักษณะความผิดฐานหมิ่นประมาทไว้ 3 ลักษณะคือ หมิ่นประมาทผู้อื่น, หมิ่นประมาทผู้ตาย, หมิ่นประมาทโดยการโฆษณา โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ความรับผิดฐานหมิ่นประมาทผู้อื่น

“มาตรา 326 ผู้ใดใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

องค์ประกอบของความผิดข้างต้น สามารถแยกพิจารณาได้ 2 องค์ประกอบคือ 1. องค์ประกอบภายนอก 2. องค์ประกอบภายใน โดยอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. องค์ประกอบภายนอก คือ ใส่ความผู้อื่น หมายถึง แสดงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งที่พาดพิงถึงบุคคลอื่น ข้อเท็จจริงนั้นอาจเป็นความจริงหรือไม่เป็นความจริงก็ได้ ดังนั้นคำว่าใส่ความจึงไม่ได้มีความหมายเฉพาะถึงการหาความคือ เอาความไม่จริงไปพากพิงถึงผู้อื่นเท่านั้น แต่มีความหมายรวมไปถึงการแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นความจริงเกี่ยวกับผู้อื่นเท่านั้น แต่มีความหมายรวมไปถึงการแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นความจริงเกี่ยวกับผู้อื่นด้วยส่วนวิธีการใส่ความนั้นจะต้องเป็นเรื่องในอดีตหรือปัจจุบัน ไม่ใช่คาดการณ์ในอนาคตหรือคำทำนาย เช่นว่าพูดว่าอีกสามปีบริษัทนี้จะต้องล้มละลาย เช่นนี้เป็นการคาดการณ์ในอนาคตไม่ถือว่าเป็นการใส่ความ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

องค์ประกอบภายนอกประการที่สอง คือ “ต่อบุคคลที่สาม” กล่าวคือ การใส่ความตามมาตรานี้ถ้าจะเอาผิดได้จะต้องเป็นการใส่ความต่อบุคคลที่สาม จะกี่คนไม่สำคัญ หรือจะทั้งประเทศก็ได้ เช่น ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง มีคนฟังเป็นล้าน ๆ คน เป็นต้น ความผิดฐานหมิ่นประมาทสำเร็จเมื่อบุคคลที่สามทราบข้อความหรือทราบการใส่ความนั้นแล้ว ส่วนบุคคลที่สามจะเชื่อตามที่ถูกใส่ความหรือไม่นั่นไม่ใช่สาระสำคัญ

องค์ประกอบภายนอกประการที่สาม คือ “โดยประการที่น่าจะให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่นหรือถูกเกลียดชัง” คือการใส่ความต่อบุคคลที่สามนั้นจะต้องน่าจะทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง หรือถูกดูหมิ่นหรือเกลียดชัง เช่นกล่าวว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นพวกลักเพศ วิปริตทางเพศ ล้มละลาย ขี้โกง เป็นโรคติดต่อร้ายแรง โรคพิษสุราเรื้อรัง สับปลับ นักการพนัน เป็นต้น

2. องค์ประกอบภายใน คือ “ผู้กระทำโดยต้องกระทำโดยเจตนา” หมายความว่า ผู้กระทำได้กระทำโดยประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลได้ว่าจะเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงของบุคคลที่ตนใส่ความหรือจะทำให้ผู้ถูกใส่ความถูกดูหมิ่น หรือเกลียดชังจากบุคคลโดยทั่วไปได้

2.1.2 ความผิดฐานหมิ่นประมาทผู้ตาย

“มาตรา 327 ผู้ใดใส่ความผู้ตายต่อบุคคลที่สาม และการใส่ความนั้นน่าจะเป็นเหตุให้บิดา มารดา คู่สมรส หรือบุตรของผู้ตายเสียชื่อเสียงถูกดูหมิ่นหรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องระวางโทษดังบัญญัติไว้ในมาตรา 326 นั้น”

ความผิดฐานหมิ่นประมาทในกรณีนี้ เป็นการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยองค์ประกอบของความผิดเป็นเช่นเดียวกับมาตรา 326 ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

2.1.3 ความผิดฐานหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา

“มาตรา 328 ถ้าความผิดฐานหมิ่นประมาทได้กระทำโดยการโฆษณาด้วยเอกสาร ภาพวาด ภาพระบายสี ภาพยนตร์ ภาพหรือตัวอักษรที่ทำให้ปรากฏไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ แผ่นเสียง หรือสิ่งบันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือบันทึกอักษรกระทำโดยการกระจายเสียง หรือ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การกระจายภาพ หรือโดยกระทำการป่าวประกาศด้วยวิธีอื่น ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท”

องค์ประกอบที่ทำให้ผู้ที่ต้องรับโทษหนักขึ้นตามมาตรา 328 นี้คือ

ก. กระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท

ข. ได้กระทำโดยการโฆษณา ด้วยเอกสาร ภาพวาด ภาพระบายสี ภาพยนตร์ ภาพหรือตัวอักษรที่ทำให้ปรากฏไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ แผ่นเสียงหรือสิ่งบันทึกเสียง บันทึกภาพหรือบันทึกอักษรประการหนึ่ง ประการที่สอง การกระจายเสียงหรือกระจายภาพ ประการที่สาม การป่าวประกาศด้วยวิธีอื่น

2.1.4 เหตุยกเว้นความผิด

“มาตรา 329 ผู้ใดแสดงความคิดเห็นหรือข้อความใดโดยสุจริต

(1) เพื่อความชอบธรรม ป้องกันตนหรือป้องกันส่วนได้เสียเกี่ยวกับตนตามคลองธรรม

(2) ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติการตามหน้าที่

(3) ติชม ด้วยความเป็นธรรม ซึ่งบุคคลหรือสิ่งใดอันเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำ หรือ

(4) ในการแจ้งข่าวด้วยความเป็นธรรม เรื่องการดำเนินการอันเปิดเผยในศาลหรือในการประชุมผู้นั้นไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท”

จากบทบัญญัติข้างต้น พบว่ากฎหมายได้กำหนดการกระทำอันจะเป็นเหตุยกเว้นให้ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดฐานหมิ่นประมาททั้งสามกรณีไว้ เพื่อให้อำนาจแก่บุคคลที่จะกล่าวหรือแสดงความคิดเห็นสุจริต

2.1.5 เหตุยกเว้นโทษ

“มาตรา 330 ในกรณีหมิ่นประมาท ถ้าผู้ถูกหาว่ากระทำความผิด พิสูจน์ได้ว่าข้อที่หาว่าเป็นหมิ่นประมาทนั้นเป็นความจริง ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ
แต่ห้ามไม่ให้พิสูจน์ ถ้าข้อที่หาว่าเป็นหมิ่นประมาทนั้นเป็นการใส่ความในเรื่องส่วนตัว และการพิสูจน์จะไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน”

จากบทบัญญัติข้างต้น เป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองผู้กระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทไม่ให้ต้องรับโทษในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่าข้อที่หาว่าเป็นหมิ่นประมาทนั้นเป็นความจริง ดังนั้น หากผู้ถูกกล่าวหาพิสูจน์ความจริงได้ ย่อมมีผลทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. ความรับผิดฐานดูหมิ่น

“มาตรา 393 ผู้ใดดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าหรือด้วยการโฆษณาต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือ ทั้งจำทั้งปรับ”

จากบทบัญญัติข้างต้น เป็นความผิดฐานดูหมิ่นทั่วไป ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษฐานเบา ทางนิติศาสตร์เรียกว่า ความผิดลหุโทษ ความผิดลักษณะนี้คือแม้ไม่มีเจตนาในการกระทำก็ถือว่าเป็นความผิดแล้ว คำว่า ดูหมิ่น หมายถึง สบประมาทดูถูกเหยียดหยาม หรือทำให้ได้รับความอับอาย ต่ำช้า หรือได้รับความเสียหายต่อชื่อเสียงเกียรติคุณของผู้ถูกดูหมิ่น ซึ่งหน้า หมายถึง การกระทำทั้งต่อหน้าหรือได้ยินหรือมองเห็นการกระทำของผู้ดูหมิ่นด้วย โฆษณา หมายถึง เผยแพร่หนังสือออกไปยังสาธารณชน (วรวิทย์ ฤทธิทิศ, 2538: 148 - 149)

การพิจารณาว่าจะเป็นความผิดฐานดูหมิ่นหรือไม่ต้องพิจารณาถึงเจตนาอันเป็นองค์ประกอบภายในประกอบด้วย กล่าวคือ ผู้ดูหมิ่นจะต้องประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลในการกระทำของตนว่าจะเกิดผลอย่างไรต่อผู้ถูกดูหมิ่น ดังนั้นถ้าปราศจากเจตนาก็ไม่มีความผิด เช่น นั่งบ่นด่าอยู่คนเดียวโดยไม่รู้ว่าผู้ที่ตนกำลังด่าอยู่นั้นข้างห้อง หรือยืนอยู่ข้างหลังเช่นนี้ก็ถือว่าขาดเจตนาย่อมไม่มีความผิด

อนึ่ง การดูหมิ่นต่อพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ผู้กระทำย่อมมีโทษหนักขึ้นทั้งเป็นความผิดต่อแผ่นดิน และไม่ใช่ความผิดลหุโทษ ใน “มาตรา 112 ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จ ราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี” จะเห็นได้ว่า การหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้นมีโทษหนักขึ้นกว่าการหมิ่นประมาทบุคคลโดยทั่วไป เพราะมีโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี และความผิดตามมาตรานี้ เป็นความผิดที่ไม่สามารถยอมความได้ ไม่ถือว่าเป็นความผิดส่วนตัว แต่ถือว่าเป็นความผิดต่อแผ่นดิน

4. ความผิดฐานบุรุก

ความผิดฐานบุกรุกแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ 1. การบุกรุกเพื่อถือเอาหรือเข้าไปรบกวนการครอบครอง 2. การเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในอสังหาริมทรัพย์ 3. การยักย้าย หรือทำลายเครื่องหมายเขต ซึ่งความผิดที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนคือความผิดในประการที่หนึ่งและ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สองเท่านั้น ส่วนความผิดในประการที่สามไม่เกี่ยวข้อจึงของดอธิบาย ดังนั้นความผิดทั้งสองลักษณะนี้สามารถอธิบายได้ดังนี้

4.1 การบุกรุกเพื่อถือเอาหรือเข้าไปรบกวนการครอบครอง ได้ถูกกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 362 ความว่า “มาตรา 362 ผู้ใดเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่นเพื่อถือการ ครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือเข้าไป กระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ ของเขาโดยปกติสุข ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับ ไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

4.2 การเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในอสังหาริมทรัพย์ “มาตรา 364 ผู้ใดโดยไม่มีเหตุอันสมควรเข้าไป หรือซ่อนตัวอยู่ใน เคหสถาน อาคารเก็บรักษาทรัพย์หรือสำนักงานในความครอบครอง ของผู้อื่น หรือไม่ยอมออกไปจากสถานที่เช่นว่านั้น เมื่อผู้มีสิทธิที่จะ ห้ามมิให้เข้าไปได้ไล่ให้ออก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือ ปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

จากบทบัญญัติตามกฎหมายอาญามาตรา 326 นี้ เป็นบทบัญญัติที่ สื่อมวลชนอาจเกิดความผิดจากการเข้าไปหาข้อมูลข่าวสารในอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่นได้ ดังนั้นสื่อมวลชนควรตระหนักถึงกฎหมายมาตรานี้ เพื่อป้องกันตนเองไม่ให้ได้รับความผิดฐานบุกรุกได้

5. ความผิดฐานก่อความเดือดร้อนรำคาญ

“ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 397 ผู้ใดในที่สาธารณสถานหรือต่อหน้าธารกำนัล กระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการรังแกหรือข่มเหงผู้อื่น หรือกระทำให้ผู้อื่นได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

ความผิดในฐานนี้สื่อมวลชนก็มีความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดความผิดในมาตรานี้ได้ เนื่องจากการทำข่าวของสื่อมวลชนนั้น ต้องติดต่อสื่อสารกับคนจำนวนมาก หากการติดตามข่าวนั้นก่อให้เกิดความรำคาญแก่บุคคลใด สื่อมวลชนก็อาจถูกฟ้องร้องในการกระทำนี้ได้

6. สื่อมวลชนกับการละเมิดอำนาจศาล

การละเมิดอำนาจศาลของสื่อมวลชนนั้น วนิดา แสงสารพันธ์ (2556: 34 - 36) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ คู่มือการสอนวิชากฎหมายสื่อมวลชนและวิชาจริยธรรมสื่อมวลชนไว้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ จัดเป็นหนึ่งในเสรีภาพขั้นพื้นฐานของสื่อมวลชน ภายใต้บทบาทของสื่อมวลชนที่เป็นผู้คอยควบคุม และตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐบาลแล้วรายงานข้อมูลเหล่านั้นสู่ความรับรู้ของประชาชนอันเป็นเสมือนเงาสะท้อนให้เห็นให้ถึงการปฏิบัติงานของรัฐบาล และจำเป็นต่อสังคมประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อมวลชนย่อมมิได้เป็นเสรีภาพที่สมบูรณ์ หากแต่การใช้เสรีภาพนั้นต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสิทธิเสรีภาพที่มีกฎหมายรองรับอื่นด้วย ซึ่งกรณีของการวิพากษ์วิจารณ์นั้นกฎหมายทั่วไปที่มีผลบังคับใช้กับความรับผิดกรณีของการวิพากษ์วิจารณ์ที่ก่อความเสียหายแก่บุคคลอื่นที่ใช้บังคับในปัจจุบัน คือ *ความรับผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา* อย่างไรก็ตาม หากผู้ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์คือผู้พิพากษา หรือตุลาการ สื่อมวลชนอาจต้องรับผิดในความผิดฐาน “ละเมิดอำนาจศาล” ได้เช่นกัน

ความรับผิดฐานละเมิดอำนาจศาลนั้น เป็นความรับผิดที่กำหนดขึ้นเพื่อให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ทั้งนี้ เนื่องจากการพิจารณาคดีของศาลนั้นเกี่ยวกับบุคคลหลายฝ่าย และเพื่อให้กระบวนการพิจารณาดำเนินไปตามเที่ยงธรรม และรวดเร็ว กฎหมายจึงได้ให้อำนาจแก่ศาลในการที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยทั้งในและนอกบริเวณพื้นที่ศาลเพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยเรียบร้อย ซึ่งความรับผิดฐานละเมิดอำนาจศาลย่อมเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาความรับผิดฐานละเมิดอำนาจศาลพบว่าในระบบกฎหมายไทยได้กำหนดให้การละเมิดอำนาจศาลเป็นความผิดและมีบทลงโทษไว้ในกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความของศาล อันได้แก่ *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความเพ่งที่ใช้สำหรับศาลยุติธรรม* และศาลอื่นที่ได้อนุโลมนำเอาบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความเพ่งไปใช้โดยอนุโลม เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้น หรือกรณีที่มีการกำหนดไว้ เป็นการเฉพาะในกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาลนั้น ๆ เป็นการเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครอง และวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เป็นต้น

ส่วนการกระทำในลักษณะใดจะเป็นความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลนั้น เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความเพ่งพบว่า ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลจะเป็นการกระทำในลักษณะต่อไปนี้

- ขัดขืนไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาลตามมาตราก่อนอันว่าด้วยการรักษาความเรียบร้อย หรือประพฤติตนไม่เรียบร้อยในบริเวณศาล
- แสดงข้อเท็จจริงหรือเสนอพยานหลักฐานอันเป็นเท็จต่อศาลในการไต่สวนคำร้องขอยกเว้นค่าธรรมเนียม หลีกเลี่ยงที่จะไม่รับคำคู่ความหรือเอกสาร เป็นต้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อย่างไรก็ตาม กรณีของสื่อมวลชนนั้น กฎหมายได้กำหนดลักษณะการกระทำความผิดไว้เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ หากแสดงความคิดเห็นนั้นเป็นการกล่าว หรือแสดงไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ ซึ่งข้อความ หรือความเห็นอันเป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริง หรือพฤติการณ์อื่น ๆ แห่งคดีหรือกระบวนการพิจารณาใด ๆ แห่งคดี ซึ่งเพื่อความเหมาะสม หรือเพื่อคุ้มครองสาธารณประโยชน์ และศาลได้มีคำสั่งห้ามการออกโฆษณาสิ่งเหล่านั้นแล้ว หรือการกล่าวหรือแสดงไม่ว่าโดยวิธีใด ๆ ในระหว่างการพิจารณาแห่งคดีไปจนมีคำพิพากษาเป็นที่สุดซึ่งข้อความหรือความเห็นโดยประสงค์จะให้มีอิทธิพลเหนือความรู้สึกของประชาชน หรือเหนือคู่ความ หรือเหนือพยานแห่งคดีซึ่งพอจะเห็นได้ว่า ทำให้การพิจารณาคดีเสียความยุติธรรมไป อันเป็นการแสดงผิดจากข้อเท็จจริงแห่งคดี หรือเป็นรายงาน หรือย่อเรื่อง หรือวิพากษ์ซึ่งกระบวนพิจารณาแห่งคดีอย่างไม่เป็นกลาง และไม่ถูกต้อง หรือเป็นการวิพากษ์โดยไม่เป็นธรรม ซึ่งดำเนินของคู่ความ หรือคำพยานหลักฐาน หรือนิสัยความประพฤติของคู่ความหรือพยาน รวมทั้งการแถลงข้อความอันเป็นการเสื่อมเสียต่อชื่อเสียงของคู่ความหรือพยาน ถึงแม้ว่าข้อความเหล่านั้นจะเป็นความจริง หรือเป็นการชักจูงให้เกิดมีคำพยานเท็จให้ถือว่าได้กระทำผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามกฎหมายแล้ว

สำหรับกรณีของศาลปกครองนั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 กำหนดให้ “ผู้ใดวิจารณ์การพิจารณา หรือการพิพากษาคดีของศาลปกครองโดยสุจริตด้วยวิธีการทางวิชาการ ผู้นั้นไม่มีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล หรือดูหมิ่นศาล หรือตุลาการ” ประกอบกับ กำหนดให้ “นอกจากที่บัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ให้นำบทบัญญัติที่ถือว่าเป็นการละเมิดอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความเพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม” จากบทบัญญัติดังกล่าวพบว่า ล้วนแล้วแต่กำหนดขึ้นโดยมิได้มีผลเป็นการจำกัดเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์แต่อย่างใด หากแต่บทบัญญัติดังกล่าวกลับสะท้อนให้เห็นว่าการวิพากษ์วิจารณ์สามารถกระทำได้ หากแต่ต้องเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ “โดยสุจริต” เท่านั้น อันเป็นการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นกลาง และไม่ให้มีอิทธิพลเหนือความรู้สึกของประชาชน ศาล หรือคู่กรณี ไม่ว่าจะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์โดยตนเองหรือกระทำผ่านสื่อมวลชนช่องทางใดก็ตามให้เป็นที่ปรากฏต่อประชาชนหรือต่อศาลผู้กระทำย่อมมีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลแล้ว และกรณีที่สื่อมวลชนนำข้อความนั้นไปเผยแพร่ต่อก็ย่อมต้องมีความผิดในลักษณะเดียวกัน

จากการอธิบายข้างต้น สื่อมวลชนจึงมิได้มีเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเต็ม ยังคงอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย เพื่อให้กระบวนการตัดสินของศาลเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเพื่อความน่าเชื่อถือของอำนาจศาลด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. สื่อมวลชนกับความรับผิดชอบทางจริยธรรม

ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นความรับผิดชอบที่ต้องใช้จิตสำนึกของนักสื่อสารมวลชนที่เป็นปัจเจกบุคคลเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน เพื่อใช้ในการพิจารณาไตร่ตรองถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้รับสาร หรือแหล่งข่าว ดังนั้นองค์กรทางวิชาชีพของสื่อมวลชนได้มีการร่างจริยธรรมวิชาชีพของสื่อมวลชนขึ้นมาเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้นักสื่อสารมวลชนใช้เป็นหลักในการทำงานวิชาชีพสื่อมวลชน และเพื่อความน่าเชื่อถือขององค์กรสื่อมวลชน โดยองค์กรที่ได้จัดทำข้อบังคับวิชาชีพสื่อมวลชนมี 2 องค์กรได้แก่ 1. สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติและ 2.สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย โดยจะแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับข้อบังคับทางจริยธรรมวิชาชีพแต่ละแขนงดังนี้

2.1 ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์

หมวด 1: หมวดทั่วไป

ข้อ 1 ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2541”

ข้อ 2 ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3 ในข้อบังคับนี้

“ข่าว” หมายถึง เนื้อข่าว ความนำหรือตัวโปรย พาดหัวข่าว ภาพข่าว และคำบรรยายภาพข่าว

“หนังสือพิมพ์” หมายถึง หนังสือพิมพ์ตามธรรมนูญสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ.2540 ข้อ 3

“ผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์” หมายถึงผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ตามธรรมนูญสภา การหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2540 ข้อ 3

หมวด 2: จริยธรรมของหนังสือพิมพ์

ข้อ 4 หนังสือพิมพ์ต้องยึดถือข้อเท็จจริง ความถูกต้องแม่นยำและความครบถ้วน

ข้อ 5 หนังสือพิมพ์ต้องนำเสนอข่าวเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือ หมู่คณะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อ 6 หนังสือพิมพ์ต้องแสดงความพยายาม ในการให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ข้อ 7 หนังสือพิมพ์ต้องไม่แต่งเติมเนื้อหาสาระของข่าว จนคลาดเคลื่อนหรือเกินจากความเป็นจริง

ข้อ 8 หนังสือพิมพ์ ต้องละเว้นการเสนอข่าวเพราะความลำเอียง หรือมีอคติจนเป็นเหตุให้ข่าวนั้นคลาด เคลื่อนหรือเกินจากความเป็นจริง

ข้อ 9 หนังสือพิมพ์ต้องไม่สอดแทรกความคิดเห็นลงในข่าว

ข้อ 10 เมื่อคัดลอกข้อความใดจากหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ หรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ต้องบอกที่มาของข้อความนั้น

ข้อ 11 การเสนอข่าวที่มีการพาดพิง อันอาจเกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือองค์กรใดๆ ต้องแสดงถึงความ พยายามในการเปิดโอกาสให้ฝ่ายที่ถูกกล่าวหาแสดงข้อเท็จจริงด้วย

ข้อ 12 ในกรณีที่มีการเสนอข่าวผิดพลาด หนังสือพิมพ์ต้องลงพิมพ์แก้ไขข้อผิดพลาด ดังกล่าวโดยไม่ชักช้า

ข้อ 13 หนังสือพิมพ์ต้องไม่เสนอข่าวโดยเลื่อนลอยปราศจากแหล่งที่มา พึงระบุชื่อบุคคลที่ให้สัมภาษณ์หรือให้ข่าวอย่างเปิดเผย เว้นแต่จะมีเหตุอันควรปกปิดเพื่อสวัสดิภาพและความปลอดภัยของแหล่งข่าว และต้องเป็น ประโยชน์ต่อสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของสาธารณชน

ข้อ 14 หนังสือพิมพ์ต้องปกปิดชื่อและฐานะของบุคคลที่ให้ข่าวไว้เป็นความลับ หากได้ให้คำมั่นแก่แหล่ง ข่าวนั้นไว้ หนังสือพิมพ์ต้องปกปิดนามปากกาหรือนามแฝงที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นไว้ เป็นความลับ

ข้อ 15 ในการเสนอข่าวหรือภาพใด ๆ หนังสือพิมพ์ต้องคำนึงมิให้ล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ บุคคลที่ตกเป็นข่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องให้ความคุ้มครองอย่างเคร่งครัดต่อสิทธิมนุษยชนของเด็ก สตรีและผู้ด้อย โอกาส ในการเสนอข่าวตามวรรคแรกต้องไม่เป็นการซ้ำเติมความทุกข์หรือโศกนาฏกรรมอัน เกิดแก่เด็ก สตรีและผู้ ด้อยโอกาสนั้นไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อ 16 การพาดหัวข่าวและความนำของหนังสือพิมพ์ ต้องไม่เกินไปจากข้อเท็จจริงในข่าวและต้องสะท้อน ใจความสำคัญหรือเนื้อหาหลักของข่าว

ข้อ 17 หนังสือพิมพ์จะต้องไม่เสนอภาพข่าวที่อุจาด ลามกอนาจาร หรือน่าหวาดเสียวโดยไม่คำนึงถึงความรู้ สึกของสาธารณชนอย่างถี่ถ้วน

ข้อ 18 ในการแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์ หนังสือพิมพ์ต้องให้ความเที่ยงธรรมแก่ฝ่ายที่ถูก พาดพิงเสมอ

ข้อ 19 ข้อความที่เป็นประกาศโฆษณา ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ ต้องแสดงให้เห็นชัดว่าเป็นประกาศ โฆษณา จะแอบแฝงเป็นการเสนอข่าวหรือความคิดเห็นมิได้

หมวด 3: จริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์

ข้อ 20 ผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ต้องไม่ประพฤติปฏิบัติการใดๆ อันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติ ศักดิ์แห่งวิชาชีพ

ข้อ 21 ผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ต้องไม่อวดอ้างหรืออาศัยตำแหน่งหน้าที่เพื่อเรียกร้องสิทธิหรือผล ประโยชน์ใด ๆ ที่ไม่ชอบธรรม

ข้อ 22 ผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ต้องละเว้นการรับอามิสสินจ้างอันมีค่า หรือผลประโยชน์ใดๆ เพื่อ ให้กระทำการหรือไม่กระทำการใดอันจะขัดต่อการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ประชาชน ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง รอบด้าน

หมวด 4: แนวปฏิบัติของหนังสือพิมพ์และผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์

ข้อ 23 ผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พึงละเว้นการรับอภิสิทธิ์ หรือตำแหน่งเพื่อให้กระทำการ หรือไม่ กระทำการใดอันจะขัดต่อการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูล ข่าวสารอย่างถูกต้องรอบด้าน

ข้อ 24 การเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ พึงตระหนักถึงความสำคัญของข่าวต่อสาธารณชนและไม่เสนอข่าว ในทำนองชวนเชื่อในเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ

ข้อ 25 การได้มาซึ่งข่าวสาร หนังสือพิมพ์พึงใช้วิธีที่สุภาพและซื่อสัตย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อ 26 ในการแสดงความคิดเห็น หนังสือพิมพ์พึงกระทำโดยบริสุทธิ์ใจ และไม่มีพันธะกรณีอื่นใด นอก จากมุ่งปฏิบัติหน้าที่เพื่อสาธารณชน โดยไม่ยอมให้อิทธิพลอื่นใดมาครอบงำความคิดเห็น

ข้อ 27 หนังสือพิมพ์ พึงละเว้นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เว้นแต่กรณีเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ข้อ 28 หนังสือพิมพ์พึงใช้ความระมัดระวังอย่างรอบคอบ ให้ประกาศโฆษณาทั้งหลายอยู่ภายในขอบเขต ของศีลธรรมและวัฒนธรรม หนังสือพิมพ์พึงระมัดระวังที่จะไม่เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประกาศโฆษณา ที่น่า สงสัยว่าจะเป็นภัยแก่สังคมหรือสาธารณชน

ข้อ 29 หนังสือพิมพ์พึงหลีกเลี่ยงการเผยแพร่ประกาศโฆษณาที่มีเหตุให้น่าเชื่อว่าเจ้าของประกาศโฆษณา นั้น เจตนาจะทำให้ผู้อ่านหลงเชื่อในสิ่งที่งมงาย

ข้อ 30 ภาษาที่ใช้ในหนังสือพิมพ์พึงหลีกเลี่ยงคำที่ไม่สุภาพ หรือมีความหมายเหยียดหยาม

2.2 ข้อบังคับสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

ว่าด้วย จริยธรรมแห่งวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ.2553

ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีเจตนารมณ์รับรองสิทธิเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนและผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ได้แก่ สิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารในความครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือส่วนบุคคล เสรีภาพในการนำเสนอ หรือเผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารตามหลักวัตถุวิสัย ภายใต้พื้นฐานความรู้ และความถูกต้องครบถ้วน และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การแสดงข้อความ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากนี้ ผู้ประกอบวิชาชีพข่าววิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ มีสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็น โดยปราศจากการแทรกแซงจากผู้บริหาร เจ้าของกิจการ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเคลื่อนไหวกดดันทางการเมืองหรือสังคม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการจัดทำข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย เพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานในการส่งเสริมการใช้สิทธิและเสรีภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรสมาชิกและสมาชิกที่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ต่อไป

อาศัยความตามข้อ 18 (4) แห่งธรรมนูญสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย พ.ศ. 2552 คณะกรรมการสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ในการประชุมครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 29 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2522 มีมติเห็นชอบให้ตราข้อบังคับฉบับนี้ ดังมีข้อความต่อไปนี้

หมวด 1: หมวดทั่วไป

ข้อ 1 ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย ว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ พ.ศ. 2553”

ข้อ 2 ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3 ในข้อบังคับนี้

“วิทยุ” หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือรายการทางสถานีวิทยุ ทั้งนี้ให้รวมถึงการทำให้ปรากฏเป็นเสียง เพื่อสื่อความหมายด้วยวิธีอื่นใด ที่เป็นการเสนอข่าวโดยทั่วไปและความคิดเห็นโดยสถานีหรือรายนั้นด้วย

“โทรทัศน์” หมายถึง สถานีวิทยุโทรทัศน์ หรือรายการทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งการกระจายสัญญาณวิทยุโทรทัศน์แบบบอกรับเป็นสมาชิกและการกระจายสัญญาณวิทยุโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ทั้งนี้ ให้รวมถึงการทำให้ปรากฏเป็นเสียงและภาพ เพื่อสื่อความหมายด้วยวิธีอื่นใด ที่เป็นการเสนอข่าวโดยทั่วไปและความคิดเห็นโดยสถานีหรือรายการนั้นด้วย

“สมาชิก” หมายถึง องค์กรสมาชิกสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย และผู้ประกอบวิชาชีพข่าวในองค์กรสมาชิกนั้นด้วย

“ผู้ประกอบวิชาชีพข่าว” หมายถึง เจ้าของสถานี ผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการ บรรณาธิการ ผู้อำนวยการหรือหัวหน้าฝ่ายข่าว และให้หมายความรวมถึงผู้ประกอบการด้านข่าววิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แลผู้ปฏิบัติงานด้านข่าววิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อ 4 สมาชิก หรือผู้ประกอบวิชาชีพข่าว ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับนี้ข้อใดข้อหนึ่ง ผู้นั้นประพฤติผิดจริยธรรมแห่งวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์

สมาชิกใดกำหนดจริยธรรมขององค์ตนเองไว้แล้ว และมีหลักเกณฑ์ต่ำกว่าหลักเกณฑ์ที่กำหนดในข้อบังคับนี้ ให้ใช้ข้อบังคับนี้

หมวด 2: จริยธรรมของวิทยุและโทรทัศน์

ข้อ 5 วิทยุและโทรทัศน์ต้องนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามหลักวัตถุวิสัย ภายใต้พื้นฐานความรู้ และความถูกต้องครบถ้วน

ข้อ 6 วิทยุและโทรทัศน์ต้องนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์แห่งสาธารณะ และไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

ข้อ 7 วิทยุและโทรทัศน์มีหน้าที่ปฏิบัติตนตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ ดังนี้

(1) ต้องนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องแก่สาธารณะชนตามหลักวัตถุวิสัย ด้วยความถูกต้องเที่ยงตรง แม่นยำ และครบถ้วน ด้วยความเป็นธรรมโดยปราศจากอคติ 4 ได้แก่ ฉันทาคติ โทษาคติ ภยาคติ และโมหาคติ

(2) หากมีการอ้างอิง หรือคัดลอกข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลอื่น ต้องแจ้งที่มาของข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่นำเสนอหรือเผยแพร่ดังกล่าว

(3) ต้องปกปิดชื่อตัว ชื่อสกุล รูปร่าง ลักษณะ และสถานะของแหล่งข่าว รวมทั้งข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องสำคัญที่แหล่งข่าวประสงค์ให้ปกปิด เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากแหล่งข่าว และเห็นได้อย่างชัดแจ้งว่า การเปิดเผยดังกล่าวไม่เป็นอันตรายต่อแหล่งข่าว

(4) การนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่เกิดความผิดพลาดต้องดำเนินการแก้ไขความผิดพลาดโดยทันที พร้อมทั้งขออภัยในความผิดพลาดดังกล่าว

(5) การนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และไม่เป็นการซ้ำเติมความทุกข์และโศกนาฏกรรมแก่ผู้ที่ตกเป็นข่าว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(6) การนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องต้องตระหนักถึงประโยชน์แห่งสาธารณะ

(7) การแสดงความคิดเห็น หรือการวิจารณ์ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ต้องให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ที่ถูกพาดพิง และต้องแยกแยะให้ชัดเจนว่า เป็นข้อเท็จจริงหรือเป็นการแสดงความคิดเห็น โดยต้องแจ้งให้ทราบว่า เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือการวิจารณ์ของผู้ประกอบวิชาชีพข่าวนั้น การแสดงความคิดเห็นพึงกระทำโดยบริสุทธิ์ใจ และไม่มีพันธะกรณีอื่นใดนอกจากมุ่งปฏิบัติหน้าที่เพื่อสาธารณชน โดยไม่ยอมให้อิทธิพลอื่นใดมาครอบงำความคิดเห็น

(8) ต้องแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

(9) ต้องไม่นำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยมีการประกาศโฆษณาที่แอบแฝงมาพร้อมกับข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องจนทำให้ประชาชนหลงเชื่อในความเป็นข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

(10) ต้องระมัดระวังไม่นำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่ตนเองหรือพวกพ้องมีผลประโยชน์ทับซ้อน หากผู้ประกอบวิชาชีพข่าวมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ต้องแจ้งหรือรายงานพร้อมกับการนำเสนอหรือเผยแพร่ดังกล่าวทันที

(11) ต้องระมัดระวังการนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องภายใต้ขอบเขตแห่งขนบธรรมเนียม ประเพณี ศีลธรรมอันดีงามของประชาชน มิให้ประชาชนหลงเชื่อในสิ่งที่งมงาย และไม่เป็นเครื่องมือในการนำเสนอหรือเผยแพร่สิ่งที่เป็นภัยต่อสังคม หรือกระทบต่อสาธารณะ

หมวด 3: จริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพข่าว

ข้อ 8 ต้องไม่อวดอ้างตำแหน่งหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพข่าว หรือตำแหน่งหน้าที่อื่นเพื่อเรียกร้องประโยชน์ที่ไม่ชอบธรรม

ข้อ 9 ต้องไม่รับอามิส สินจ้าง หรือผลประโยชน์ใด ๆ เพื่อให้กระทำการหรือไม่กระทำการใด อันจะขัดต่อการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ประชาชนได้รับข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องรอบด้าน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข้อ 10 ต้องไม่ประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพ หรือดำเนินธุรกิจ หรือประพฤติตนอันเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี หรือเป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของผู้ประกอบวิชาชีพข่าว

หมวด 4: แนวปฏิบัติของผู้ประกอบวิชาชีพข่าว

ข้อ 11 การได้มา หรือการนำเสนอหรือการเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง พึงใช้วิธีการที่สุภาพ ซื่อสัตย์ หลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ หรือมีความหมายที่ดูถูก เหยียดหยามผู้อื่น

ข้อ 12 พึงไม่รับตำแหน่งหน้าที่ หรือประโยชน์อื่นใด เพื่อกระทำการหรืองดเว้นกระทำการใด ๆ อันขัดต่อการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ประชาชนได้รับข่าวสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่ถูกต้องครบถ้วน หรือเพื่อให้บุคคลใด ๆ ได้รับประโยชน์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

จากข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมของสื่อมวลชนทั้ง 2 องค์กรในสื่อกระแสหลักที่แสดงไปข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นว่า สื่อมวลชนนอกจากจะต้องรับผิดชอบทางกฎหมายแล้ว ยังมีบรรทัดฐานทางจริยธรรมเป็นความรับผิดชอบแห่งวิชาชีพของสื่อมวลชนให้นักสื่อสารมวลชนพึงปฏิบัติเพื่อรักษาเกียรติและหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อมวลชนให้ต้องปฏิบัติอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามการปฏิบัติตามจริยธรรมทางวิชาชีพนี้ก็ขึ้นอยู่กับจิตใต้สำนึกของปัจเจกบุคคลว่าแต่ละคนมีจิตสำนึกภายใต้วิชาชีพของตนเองมากน้อยเพียงใด

ลักษณะของความรับผิดชอบ

ในปัจจุบันบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของสื่อมวลชน คือ สื่อมวลชนควรทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะ (public sphere) นักวิชาการด้านหนังสือพิมพ์ (สุกานดา วรพันธุ์พงศ์ 2554) เสนอให้สื่อมวลชนที่จะทำงานบนพื้นที่สาธารณะจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบจำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ 1. ความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ 2. ความรับผิดชอบต่อการนำเสนอเนื้อหา 3. ความรับผิดชอบต่อบุคคลและสังคม ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ หมายถึงความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนอย่างมีประสิทธิภาพเต็มความสามารถ การนำเสนอข้อเท็จจริงซึ่งจะต้องเป็นอิสระจากรัฐบาล นายทุน บริษัทโฆษณา และอามิสสินจ้างหรือรางวัลต่างๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ความรับผิดชอบต่อการนำเสนอเนื้อหา หมายถึงความรับผิดชอบต่อเนื้อหาที่จะนำเสนอ กล่าวคือ เนื้อหาที่นำเสนอต้องมีความถูกต้อง ตรงไปตรงมา เสมอภาค หรือต้องเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องโต้แย้งนำเสนอเหตุผลได้ในกรณีนี้ นักหนังสือพิมพ์และนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์รุ่นอาวุโส คือ สุภา ศิริมานนท์ (2530) ได้เสนอหลักการเสนอเนื้อหาต้องมี “ความจริงที่แท้จริง” (objectivity) อันประกอบด้วย (1) ความไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (2) การปราศจากข้อขัดแย้งทางผลประโยชน์ (3) การให้โอกาสของการปฏิเสธ (4) การละเว้นจากความลำเอียงต่อผู้ใกล้ชิด และ (5) การละเว้นเสียจากความเคียดแค้นพยาบาท

3. ความรับผิดชอบต่อบุคคลและสังคม หมายถึงเนื้อหาของสื่อมวลชนอาจกระทบต่อบุคคล สื่อมวลชนจึงต้องมีความรับผิดชอบ ทั้งต่อแหล่งข่าว คือ การรักษาผลประโยชน์ต่อแหล่งข่าว ไม่เปิดเผยชื่อแหล่งข่าว การไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เช่น ไม่เสนอข่าวที่สร้างสีสันและตอบความอยากรู้อยากเห็นแต่เพียงด้านเดียว อันทำให้บุคคลในข่าวเสียหายการรักษาความลับราชการ การนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลายโดยเฉพาะการสร้างเสริมวินัยเชิงบวกให้กับสังคม จากความรับผิดชอบทั้ง 3 ด้าน ในที่นี้จะเน้นในหัวข้อที่ 3 “ความรับผิดชอบต่อบุคคลและสังคม” โดยสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเด็น ซึ่งเป็นหัวข้อที่สังคมให้ความสำคัญอย่างสูงในปัจจุบัน ได้แก่ (1) สิทธิของบุคคล (2) ประเทศเพื่อนบ้าน (3) วิกฤติในสังคม และ (4) การโฆษณาโดยเฉพาะการสร้างเสริมวินัยเชิงบวกให้กับสังคมจากความรับผิดชอบทั้ง 3 ด้าน ในที่นี้จะเน้นในหัวข้อที่3 “ความรับผิดชอบต่อบุคคลและสังคม” โดยสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเด็น ซึ่งเป็นหัวข้อที่สังคมให้ความสำคัญอย่างสูงในปัจจุบัน ได้แก่ (1) สิทธิของบุคคล (2) ประเทศเพื่อนบ้าน (3) วิกฤติในสังคม และ (4) การโฆษณา

นอกจากนี้สื่อมวลชนมีบทบาทหน้าที่หลักในการให้บริการข่าวและสารสนเทศแก่สาธารณชน หรือประชาชนจำนวนมาก ดังนั้นการดำเนินงานของสื่อมวลชนไม่ว่าจะทำกิจการใดประสิทธิผลของการงานนั้นย่อมส่งผลต่อประชาชน ไม่แง่ดีก็แง่ร้าย อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้นลักษณะของความรับผิดชอบของสื่อมวลชนนั้น ก็ได้สอดรับกับลักษณะของเสรีภาพของสื่อมวลชน กล่าวคือ เป็นการแสดงความรับผิดชอบของสื่อมวลชนต่อสิทธิเสรีภาพโดยทั่วไปกับสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย ดังนั้นการแสดงความรับผิดชอบของสื่อมวลชนจึงมุ่งเน้นไปที่การรับผิดชอบต่อประชาชน หรือการรับผิดชอบต่อสังคม เพราะสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับสังคม แนวศึกษาเชิงปริบทสังคม (Social Context Approach of Communication Theories) เป็นแนวศึกษาที่อธิบายกระบวนการสื่อสารว่า เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของปัจจัยทางสังคม สถานการณ์ทางสังคม ทุกอย่างที่เกิดขึ้นจะสร้างบรรยากาศที่มีอิทธิพลควบคุมกระแสข่าวและพฤติกรรมระหว่างบุคคล รวมทั้งผลของการสื่อสาร นอกจากนี้การสื่อสารยังก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ทางสังคมอีกด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ สภาพหรือลักษณะนิสัยของการยอมรับ หรือยอมตามในผลที่ดี หรือไม่ดีในเหตุการณ์ หรือกิจการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้กระทำ กำลังกระทำ หรือจะกระทำต่อสังคม โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ การรับผิดชอบต่อผลที่ดี และผลที่ไม่ดีของการกระทำของสื่อมวลชน

ผลที่ดีต่อสังคม

1. การสร้างและรักษาระบบความสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเศรษฐกิจ จิตใจ หรืออื่นใดของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ

2. การก่อให้เกิดระบบกระบวนการ และความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า และความร่วมมือประสานงานสร้างสรรค์

3. การเสริมสร้างสนับสนุนในการจัดระเบียบสังคม และจัดรูปองค์กรเพื่อสร้างมาตรฐานพฤติกรรมสังคม ลดความขัดแย้ง และดำรงรักษาความสัมพันธ์ในทางบวกไว้เสมอ

ผลไม่ดีต่อสังคม

ผลไม่ดีต่อสังคม หมายถึงการทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความเสียเปรียบและความเสียหายของสมาชิก หรือการเปลี่ยนแปลงผันผวนไปสู่ความเสื่อมโทรมหรือการทำลายระเบียบสังคม หรือระบบองค์กรที่มีความสำคัญต่อการดำรงรักษาและพัฒนาสังคม การรับผิดชอบในผลไม่ดีนี้ โดยการยอมรับ หรือแก้ไขปรับปรุงย่อมเป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในสังคมมนุษย์ ปัญหามีอยู่ว่า ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องใด ในระดับใด และด้วยเหตุผลใด จึงขึ้นอยู่กับสังคมว่าได้กำหนดบทบาทหน้าที่ไว้ว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบ หากเป็นสังคมเล็ก ย่อมต้องมีการกำหนดบทบาทที่ชัดเจนเอาไว้อย่างเป็นรูปธรรม แต่หากเป็นสังคมใหญ่ ความรับผิดชอบนี้อาจไม่ได้กำหนดไว้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นผู้รับผิดชอบอาจหมายถึงผู้ปกครอง หรือผู้มีอำนาจสูงสุด นั่นคือ รัฐบาล และกฎหมายรัฐธรรมนูญ ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องไปศึกษาเรื่อขอบเขตของความรับผิดชอบทางสังคมว่า ลักษณะการแสดงความรับผิดชอบเป็นอย่างไร

ในประเทศไทยมีแนวคิดเกี่ยวกับการรับผิดชอบต่อสังคมโดยสื่อมวลชนด้วยกันเอง เรียกว่า การควบคุมกันเอง (self - control) โดยเป็นความคิดริเริ่มขอ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ตั้งแต่ พ.ศ.2506 วิธีการปฏิบัติการควบคุมกันเองคือ จัดตั้งสภาการหนังสือพิมพ์ขึ้นตามแบบอย่างของอังกฤษและประเทศอื่น ๆ หรือจัดให้มีการประมวล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จรรยาบรรณขึ้นและมีระเบียบควบคุมกันเองตามสมควร เพื่อจะได้คลายการควบคุมจากรัฐบาล (มาลี บุญศิริพันธ์, 2551: 215)

สรุปได้ว่าลักษณะความรับผิดชอบของสื่อมวลชนคือ การยอมรับผลลัพธ์ของการกระทำของตน ทั้งด้านที่ดีหรือด้านที่ไม่ดี ก็ต้องยอมรับผลของการกระทำนั้น โดยการแสดงความรับผิดชอบตามกฎหมาย และสึกนึกในจรรยาบรรณวิชาชีพของตนที่องค์กรของตนได้กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตามการแสดงความรับผิดชอบของสื่อมวลชนต่อจรรยาบรรณวิชาชีพ ก็ขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล นักสื่อสารมวลชนแต่ละคนอาจมีสำนึกในการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพได้ไม่เท่าเทียมกัน แต่ก็เป็นการแสดงความรับผิดชอบทางจรรยาบรรณอย่างหนึ่ง เพราะการแสดงความรับผิดชอบในลักษณะนี้ ไม่มีบทลงโทษที่ชัดเจนแต่เป็นการกระทำที่เกิดจากความสมัครใจหรือการตัดสินใจกระทำตามด้วยตนเองซึ่งก็สอดคล้องกับหลักจริยธรรมของซาร์ตร์ที่ว่า เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมคือเสรีภาพ เมื่อนักสื่อสารมวลชน ตัดสินใจกระทำความดี หรือรับผิดชอบต่อผลของการกระทำด้วยตนเองได้นั้น แสดงว่าผู้นั้นเป็นคนมีจริยธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนนั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกันแน่นอนอยู่แล้ว เนื่องจากเสรีภาพต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบเสมอ ที่ใดมีเสรีภาพที่นั้นมีความรับผิดชอบเพื่อแสดงคุณค่าของความเป็นมนุษยชนที่ดีของสังคม ประเภทและลักษณะของเสรีภาพของสื่อมวลชนก็มีความสอดคล้องกับ ประเภทและลักษณะของความรับผิดชอบด้วย กล่าวคือประเภทของเสรีภาพของสื่อมวลชน คือสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง ส่วนลักษณะของเสรีภาพคือ สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนโดยทั่วไป กับสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนตามกฎหมาย

ดังนั้นความรับผิดชอบของสื่อมวลชนจึงสอดรับกับเสรีภาพของสื่อมวลชน กล่าวคือความรับผิดชอบทางกฎหมายและความรับผิดชอบทางจริยธรรม ซึ่งความรับผิดชอบทางจริยธรรมก็มาจากจิตสึกนึกของตัวนักสื่อสารมวลชนเอง เมื่อเทียบกับเสรีภาพโดยทั่วไปของสื่อมวลชนความรับผิดชอบทางจริยธรรมย่อมหมายถึงการแสดงความรับผิดชอบโดยเสรีภาพของของความเป็นมนุษยชนนั่นเอง เพราะเมื่อเสรีภาพของสื่อมวลชนมีความเกี่ยวข้องกับคำว่า “สิทธิ” และสิทธิมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมาย ซึ่งกฎหมายนี้ก็หมายถึง กฎหมายที่ว่าด้วยสิทธิความเป็นมนุษย์ การจำกัดเสรีภาพสื่อมวลชนจึงเท่ากับว่าจำกัดสิทธิเสรีภาพความเป็นมนุษย์ด้วย ซึ่งเสรีภาพนี้ก็ต้องมาพร้อมกับคามรับผิดชอบ ซึ่งความรับผิดชอบของสื่อมวลชนที่ว่าด้วยสื่อกระแสหลักนั้นก็พบว่า เสรีภาพของสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับองค์กรวิชาชีพของสื่อแต่ละแขนง โดยองค์กรเหล่านี้ก็ได้ร่างจรรยาบรรณของสื่อมวลชนเอาไว้ (ตามที่ได้แสดงรายละเอียด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ไปแล้วในหัวข้อความรับผิดชอบทางจริยธรรม) เพื่อที่จะแสดงความรับผิดชอบของสื่อมวลชนต่อบทบาท หน้าที่ ของตนเอง

สรุปได้ว่าเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น เนื่องจากว่าการใช้เสรีภาพในการทำกิจการใดก็ตามย่อมต้องมีความรับผิดชอบต่อการใช้เสรีภาพเข้ามารองรับลักษณะการใช้เสรีภาพนั้นเสมอ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข และไม่ให้ปัจเจกชนใช้เสรีภาพทำร้ายปัจเจกชนด้วยกัน หรือเรียกอีกอย่างว่า การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เพราะบางคนก็ใช้เสรีภาพเกินขอบเขต หรือเกินตัว ทำให้คำว่าเสรีภาพเป็นไปในแง่ลบมากกว่าแง่บวก ความรับผิดชอบจึงเป็นคำตอบสำหรับการใช้เสรีภาพที่เหมาะสมนั่นเอง

จริยธรรมของสื่อมวลชน

จริยธรรมของสื่อมวลชน มีเนื้อหาอยู่ในเรื่องของจรรณยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชน โดย พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์ ได้อธิบายไว้ในหนังสือ คู่มือกฎหมายและจริยธรรมสื่อมวลชน สรุปความได้ดังนี้

จริยปรัชญาการสื่อสารมวลชน หมายถึง “เป็นเรื่องของความประพฤติการกระทำของสื่อมวลชนในเชิงหน้าที่ว่าสิ่งใดที่สื่อมวลชนควรทำ และสิ่งใดที่สื่อมวลชนไม่ควรทำ” ซึ่งจริยธรรมวิชาชีพของสื่อมวลชนนั้นสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้กำหนดจริยธรรมวิชาชีพไว้ 6 ประการดังนี้

จริยธรรมวิชาชีพของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

1. ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพของการเสนอข่าวและความคิดเห็นให้ประชาชนได้ทราบข่าวเฉพาะที่เป็นจริง การเสนอข่าวสารใด ๆ ออกพิมพ์โฆษณาเผยแพร่ ถ้าปรากฏว่าไม่ตรงต่อความเป็นจริง ต้องรีบจัดการแก้ไขให้ถูกต้องโดยเร็ว

2. ในการได้มาซึ่ง ข่าว ภาพ หรือข้อมูลอื่นใด มาเป็นของตน ต้องใช้วิธีการที่สุภาพและซื่อสัตย์เท่านั้น

3. เคารพในความไว้วางใจของผู้ให้ข่าว และรักษาไว้ซึ่งความลับของแหล่งข่าว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. ปฏิบัติหน้าที่ของตน โดยมุ่งหวังต่อสาธารณประโยชน์ ไม่ใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือหมู่คณะโดยไม่ชอบธรรม

5. ไม่กระทำการอันเป็นการบั่นทอนเกียรติคุณของวิชาชีพ หรือความสามัคคีของเพื่อนร่วมวิชาชีพ

จากจริยธรรมวิชาชีพของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ที่กล่าวมาแล้วนั้นทำให้เห็นว่า นักสื่อสารมวลชน ได้นำแนวคิดเรื่องเสรีภาพเข้ามาบรรจุไว้ในหลักของจรรยาบรรณวิชาชีพของสื่อมวลชนด้วย หากมองจากทัศนะซาร์ตร์จรรยาบรรณควรเป็นสิ่งที่สื่อมวลชน เลือกเอง เลือกที่จะตัดสินใจในการกระทำคุณงามความดีด้วยตัวเอง หากจรรยาบรรณได้ถูกกำหนดมาจากผู้ปกครองของสื่อมวลชนแล้วก็ถือได้ว่า นักสื่อสารมวลชนก็ไม่ได้ประพฤติปฏิบัติจรรยาบรรณด้วยตัวของตัวเองเพียงแต่ปฏิบัติตามกฎของสมาคมที่กำหนดขึ้น

จริยธรรมของสื่อมวลชน เป็นความคาดหวังของสังคมที่อยากเห็นสื่อมวลชน นำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นธรรม และอยู่ในจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ดังนั้นความคาดหวังของสังคมในข้อนี้จึงเป็นความรับผิดชอบที่สื่อมวลชนต้องแสดงออกเพื่อให้สังคม เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการทำงานของสื่อมวลชน ให้อยู่บนพื้นฐานของความมีเสรีภาพ และความจริง เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ (2553: 37) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ บทบาทและจริยธรรมสื่อสังคม ถึงความรับผิดชอบที่สื่อมวลชนพึงมีไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบที่มีต่อพันธกิจของสื่อและองค์กรภายในสื่อเอง
2. ความรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งเป็นพันธกรณีต่อมติสาธารณะและต่อสังคมโดยรวม
3. ความรับผิดชอบต่อกฎระเบียบ และกฎเกณฑ์ทางกฎหมายที่จะไม่ล่วงละเมิดสิทธิอันชอบธรรม ดังกฎหมายกำหนดไว้
4. ความรับผิดชอบต่อชุมชนนานาชาติในอันที่จะต้องธำรงไว้ซึ่งความคารพต่อคุณค่าสากลร่วมกัน

จริยธรรมในการสื่อข่าวและการเขียนข่าว

จักร์กฤษ เพิ่มพูล (2556: 250 - 253) ได้กล่าวถึงจริยธรรมในการสื่อข่าวและการเขียนข่าวไว้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในการสื่อข่าวและการเขียนข่าว ภาระหน้าที่ของนักข่าวในฐานะผู้แจ้งข่าวสาร คือการนำข้อเท็จจริงสู่สาธารณชน (The duty of journalists is to serve the truth) ดังนั้น นักข่าวควรต้องมีจริยธรรมในการสื่อข่าว และเขียนข่าว ดังนี้

1. ความเที่ยงธรรมและความเป็นภววิสัยในการรายงานข่าว

ตาม หลักการสื่อข่าวได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติข่าวที่ดีไว้ว่า จะต้องมีความเป็นภววิสัย ปราศจากอคติและความรู้สึกส่วนตัวของนักข่าว ข่าวที่นำเสนอจะต้องเสนอเฉพาะข้อเท็จจริง มีความเที่ยงธรรม สมดุล ในกรณีที่เกิดการขัดแย้งเกิดขึ้น ต้องให้โอกาสในการชี้แจงและแสดงข้อเท็จจริงทั้งสองฝ่าย ไม่ว่านักข่าวจะเห็นพ้องกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้เพื่อความเป็นกระจกเงาสะท้อนภาพสังคมที่ชัดเจน เที่ยงตรง ไม่บิดเบี้ยว

2. ความเป็นส่วนบุคคลกับสิทธิในการรับรู้ของผู้บริโภคข่าวสาร

ปัญหา ความเป็นส่วนตัวกับสิทธิในการรับรู้ของผู้รับสาร นักข่าวมักถูกท้วงติงจากสังคมว่า ปฏิบัติหน้าที่ล่วงล้ำความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น หรืออาจจะเป็นความรู้สึกที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในลักษณะมองต่างมุม ระหว่างสังคม กับนักข่าว ซึ่งนักข่าวควรมีวิจารณญาณในการไตร่ตรอง ชั่งน้ำหนักในความเหมาะควรขณะปฏิบัติงานอยู่เสมอว่า การเสนอข่าวและภาพผู้ถูกคุกคามทางเพศ หรือการระบุชื่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์เป็นญาติมิตรทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า ผู้ถูกคุกคามทางเพศเป็นใคร การนำเสนอภาพเปลือยของผู้ตาย

หนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ 2 ฉบับ ฉบับหนึ่งเสนอภาพเปลือยหญิงสาวที่ถูกข่มขืนในที่เกิดเหตุ ภาพเปลือยเดวิด คาราดีน ดาราฮอลลีวู๊ดที่ฆ่าตัวตายในตู้เก็บเสื้อผ้าโรงแรมปาร์คนายเลิศ อีกฉบับหนึ่งเสนอภาพเปลือยหญิงชาวต่างชาติถูกคลื่นสึนามิ พัดพาขึ้นไปค้างอยู่บนกิ่งต้นโกงกางในลักษณะที่อุจาดตา นี่ก็เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถึงแม้ว่าเธอทั้งสอง และเขาจะเสียชีวิตแล้ว

3. การใช้แหล่งข่าวปิด (Unidentified Sources)

บางครั้งนักข่าวอาจต้องใช้แหล่งข่าวปิด กรณีที่เป็นข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน ซึ่งไม่สามารถเปิดเผยคุณลักษณะ (Identification) ของแหล่งข่าวได้ เนื่องเพราะอาจส่งผลต่อความปลอดภัยของแหล่งข่าวและครอบครัว ซึ่งหากนักข่าวละเมิดสิทธิของเขาในการป้องกันตัวเองเท่ากับทำผิดหน้าที่ แต่ในขณะเดียวกัน การใช้แหล่งข่าวปิดมากจนเกินไปอาจถูกตั้งข้อสังเกต

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หรือวิพากษ์วิจารณ์จากคน อ่านได้ ว่าอาจนำไปสู่การบิดเบือน หรือทำให้การนำเสนอข่าวคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ เพราะคนอ่านไม่แน่ใจว่า แหล่งข่าวนั้นมีตัวตนอยู่จริงหรือไม่

ในอีก แง่มุมหนึ่ง แหล่งข่าวอาจมีเจตนาให้ข้อมูลหรือความเห็นที่บิดเบือนเพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือให้ร้ายแก่ผู้อื่น ในกรณีเช่นนี้ อาจมีผลถึงความน่าเชื่อถือได้ เพื่อไม่ให้สูญเสียความเชื่อถือ นักข่าวจึงไม่ควรเสนอข่าวที่เลื่อนลอย ปราศจากที่มา ข่าวลือหรือแผ่นปลิว ควรระบุชื่อบุคคลที่ให้สัมภาษณ์หรือให้ข้อมูลอย่างชัดเจน เว้นแต่จะมีเหตุอันควรปกปิดเพื่อสวัสดิ์ภาพและความปลอดภัยของแหล่งข่าว โดยข่าวสารนั้นเป็นประโยชน์ และสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของสาธารณชนด้วย หรืออาจใช้วิธีอธิบายภูมิหลังของแหล่งข่าว เพื่อให้ผู้อ่าน ผู้ชม และผู้ฟังทราบความสัมพันธ์ หรือบทบาท ทัศนคติ แนวความคิดของแหล่งข่าว ต่อเหตุการณ์หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง

การเปิดเผยชื่อและฐานะของบุคคลที่ให้ข่าว ในบางกรณี อาจมีผลถึงสวัสดิภาพและความปลอดภัยของเขาได้ เช่น เขาเป็นพยานสำคัญในคดี การเปิดเผยชื่อ อาจทำให้จำเลยหรือฝ่ายตรงข้ามถูกปองร้ายได้ หรือในบางกรณี การปกปิดชื่อจะทำให้เขาไม่ต้องเดือดร้อน กรณีที่ข้อมูล คำให้สัมภาษณ์จะเป็นผลต่ออาชีพการงานของเขา

4. การรับของขวัญจากแหล่งข่าว

แม้ว่าการรับของขวัญจากแหล่งข่าว จะเป็นสิ่งที่นักข่าวส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นการกระทำที่ผิดหลักจริยธรรม แต่ก็มีข้อถกเถียงกันว่า ของขวัญมีมูลค่าเท่าใดควรปฏิเสธ องค์กรข่าวบางแห่ง เช่น กลุ่มเนชั่น เขียนชัดเจนในประมวลจริยธรรมว่า ปฏิทิน ดินสอ พวงกุญแจ เป็นของขวัญที่มีค่าทางเงินเล็กน้อย สามารถรับได้ เพราะการปฏิเสธอาจทำให้ผู้ให้รู้สึกกระอักกระอ่วนใจ แต่ถ้าเป็นของขวัญที่มีราคาสูง ควรส่งคืนทันที พร้อมอธิบายถึงหลักปฏิบัติและนโยบายของบริษัทอย่างสุภาพ อย่างไรก็ตาม นักข่าวต้องใช้วิจารณญาณ และสามัญสำนึกของการเป็นสื่อมวลชนที่ต้องทำหน้าที่เพื่อสังคมมากกว่าหวัง ประโยชน์ส่วนตัว

นักข่าวไม่ควรรับของขวัญที่มีมูลค่าสูง หรือเรียกร้องการยกเว้นค่าที่พัก หรือขอราคาพิเศษในการซื้อสินค้า หรือการใช้บริการ หรือร้องขอสิทธิพิเศษอื่นใดที่ประชาชนทั่วไปไม่ได้รับ อย่างไรก็ดีหากเป็นของชำร่วยที่แจกตามงานแถลงข่าวที่มูลค่าไม่สูง เช่น พวงกุญแจ ที่ใส่ดินสอ ปฏิทิน และอื่นๆ อาจจะรับไว้ได้ แต่ต้องใช้วิจารณญาณและสามัญสำนึกของการเป็นสื่อมวลชน ที่ต้องทำหน้าที่เพื่อสังคมมากกว่าหวังประโยชน์ส่วนตน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. การไม่แสดงตัวว่าเป็นนักข่าวขณะปฏิบัติหน้าที่ หรือแสดงตัวเป็นนักข่าวเพื่อใช้อภิสิทธิ์ หลีกเลี่ยงความผิด

แม้ว่าการไม่แสดงตัวว่าเป็นนักข่าว ขณะกำลังทำข่าวจะเป็นข้อยกเว้น ในกรณีที่จะต้องมีการรวบรวมข้อมูล ข่าวสารในการทำข่าวเชิงสืบสอบ สอบสวน เนื่องจากการเปิดเผยตัวต่อแหล่งข่าวอาจทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือ หรืออาจเกิดอันตรายได้ แต่ตามหลักจริยธรรมในการทำข่าวแล้วไม่ว่านักข่าวจะกำลังทำข่าวลักษณะใดก็ตาม นักข่าวต้องแนะนำตัวเองและแจ้งถึงวัตถุประสงค์ ของการสัมภาษณ์ให้แหล่งข่าวทราบ ไม่ควรทำให้แหล่งข่าวประหลาดใจว่า ทำไมคำพูดของเขาจึงไปปรากฏเป็นข่าวได้

ในอีกกรณีหนึ่ง การแสดงตัวเป็นนักข่าว เพื่อใช้อภิสิทธิ์ในการได้รับบริการสาธารณะก่อนบุคคลอื่นๆ หรือการใช้ความเป็นนักข่าวอวดอ้างหรืออาศัยตำแหน่งหน้าที่ เพื่อเรียกร้องสิทธิหรือผลประโยชน์ใดๆ ที่ไม่ชอบธรรม ก็ถือว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับหลักจริยธรรมด้วย

6. การขัดกันในด้านผลประโยชน์ สิทธิพิเศษและผลประโยชน์ทับซ้อน

ปัญหา การทำข่าวโดยมีการแอบแฝงในเรื่องผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือเรียกว่า ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) มักจะถูกท้วงติงจากสังคมเรื่องความเป็นกลางในการนำเสนอข่าวของนักข่าวอยู่ บ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการรับเชิญไปทำข่าวต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ ตามคำเชิญของแหล่งข่าว การได้ข้อเสนอเป็นหุ้นราคาแพงหรือหุ้นราคาถูกเป็นค่าตอบแทน การเขียนคำชมสินค้าหรือบริการ หรือกรณีที่นักข่าวมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลในแวดวงต่างๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ โดยการเป็นสมาชิก กรรมการ หรือผู้ถือหุ้น

แนวทาง ในการปฏิบัติของนักข่าวในเรื่องนี้ คือ ในการรายงานข่าวหรือบทความอันสืบเนื่องจากการที่ได้รับเชิญจากแหล่งข่าว ในการรายงานข่าวควรมีการระบุให้ชัดเจนไว้ท้ายบทความ หรือรายงานชิ้นนั้นว่า ข้อมูลมาจากที่ใด และใครเป็นผู้จัดการในการเดินทางครั้งนั้น หรือกรณีที่ได้รับมอบหมายให้ไปทำข่าวที่นักข่าวมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง ด้วย บรรณาธิการอาจเปลี่ยนให้นักข่าวคนอื่นไปทำข่าวแทน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

7. ความสงสาร หรือเห็นใจในการนำเสนอข่าว

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่กระทบต่อจริยธรรมในการสื่อข่าวและเขียนข่าว คือ ความอึดอัดใจของนักข่าวกับแหล่งข่าวที่สนิทสนมหรือใกล้ชิด และนักข่าวถูกขอร้องให้ปกปิดหรือไม่ให้ระบุชื่อแหล่งข่าว ญาติมิตร หรือเพื่อนพ้องที่ตกเป็นข่าวเนื่องจากตายโดยผิดธรรมชาติ หรือมีการกระทำที่น่าละอายในการเสนอข่าว หรือขอให้ปิดข่าว เพราะกลัวว่าจะทำให้ตนเองเสื่อมเสียชื่อเสียงหรืออับอาย โดยนักข่าวเองก็รู้สึกอึดอัด และเกิดความขัดแย้งต่อภาระหน้าที่ของตน ขณะเดียวกันก็กลัวว่าหากไม่กระทำตามที่แหล่งข่าวขอร้อง ต่อไปอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือในครั้งต่อไปอีก แนวทางแก้ไขคือ นักข่าวควรปรึกษากับบรรณาธิการ เพื่อให้นักข่าวคนอื่นทำข่าวนั้นแทน

8. การนำเสนอข้อมูลที่กระทบกระเทือนความมั่นคงของชาติ เศรษฐกิจ

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พ.ศ.๒๕๔๐ เปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้าตรวจสอบเอกสารราชการได้ แต่ข้อมูลความลับของราชการ หากเปิดเผยอาจมีผลต่อความมั่นคงของชาติได้ หรือการรู้ข้อมูลการลดค่าเงินบาท และนำไปเผยแพร่ก่อนประกาศกระทรวงการคลัง ทำให้มีการใช้ข้อมูลภายในไปเป็นประโยชน์ในการเก็งกำไรอัตราแลกเปลี่ยน

9. การเสนอข่าวที่พาดพิงถึงสถาบันกษัตริย์

สถาบันกษัตริย์สำหรับประเทศไทยเป็นสถาบันสูงสุดที่ผู้คนให้การเคารพเทิดทูน การเสนอข่าวสารเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงเป็นเรื่องที่อ่อนไหวอย่างยิ่ง และส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนในวงกว้าง การเสนอข่าวเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ไม่ระมัดระวังไม่เพียงมีผลให้ต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมายเท่านั้น หากยังนำมาซึ่งความแตกแยกของคนในชาติด้วย

ในสถานการณ์ความขัดแย้งของคนในสังคมปัจจุบัน มักมีการนำเรื่องสถาบัน มาเป็นเครื่องมือโจมตีกันเสมอ สื่อจึงพึงไม่ประมาท และใคร่ครวญก่อนเขียนข่าวว่าข่าวจะกลายเป็นสื่อในการขยายความขัดแย้งมากขึ้นแล้วต้องรับผิดในข้อหาหมิ่นสถาบันหรือไม่ ดังนั้นสื่อมวลชนจึงต้องระมัดระวังในการนำเสนอข่าวมากขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการนำเสนอข่าวต่อประชาชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จริยธรรมในการสื่อข่าวและเขียนข่าวเป็นเรื่องที่นักข่าวต้องใช้วิจารณญาณและสำนึกของตนเอง ชั่งน้ำหนักระหว่างความเหมาะควร กับสิทธิเสรีภาพที่ได้รับ ด้วยเหตุว่า การกระทำผิดทางจริยธรรมจะไม่มีการกำหนดบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน แต่นักข่าวที่ไม่มีจริยธรรมมักจะถูกตำหนิจากสาธารณชน และผู้ร่วมวิชาชีพ ซึ่งการถูกตำหนินี้ถือเป็นการถูกควบคุมการกระทำโดยอ้อม ถึงแม้ว่าจะไม่ถูกลงโทษตามกฎหมาย แต่ผู้กระทำผิดก็มักจะเกิดความละอายต่อการกระทำที่ไม่ดีนั้นเอง และไม่กล้าทำผิดจริยธรรมอีก

นอกจากนี้ สิ่งที่แสดงถึงความรับผิดชอบของสื่อมวลชนคือ **การควบคุมสื่อมวลชน** เนื่องจากการให้เสรีภาพของสื่อมวลชนตามกฎหมายเป็นไปในลักษณะที่ให้เสรีภาพอย่างเต็มที่ แต่เน้นย้ำให้สื่อมวลชนใช้เสรีภาพบนความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย ดังนั้นจึงต้องมีการวางมาตรการควบคุมสื่อมวลชนขึ้น เพื่อให้การใช้เสรีภาพของสื่อมวลชน ไม่ไปกระทบเสรีภาพของปัจเจกชนคนอื่น ๆ ดังจะอธิบายต่อไปนี้

การควบคุมสื่อมวลชน

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร ได้แบ่งมาตรการควบคุมสื่อมวลชนไว้ 4 ประการดังนี้

1. มาตรการควบคุมกันเอง

มาตรการนี้เป็นความรับผิดชอบที่เกิดจากสำนึกและความตระหนักของบุคคลในวงการสื่อสารมวลชนเองถึงบทบาทที่เหมาะสมของสื่อมวลชนต่อสังคมโดยรวม ซึ่งมาตรการควบคุมกันเองนี้ประกอบด้วยมาตรการย่อย 2 มาตรการได้แก่ 1.จรรยาบรรณของสื่อมวลชน 2. สภาวิชาชีพทางด้านวารสารศาสตร์

1.1 จรรยาบรรณของสื่อมวลชน เป็นจริยธรรมที่นักวารสารศาสตร์ หรือนักสื่อสารพึงปฏิบัติในฐานะที่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางด้านนี้ ซึ่งในวงการวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนในประเทศไทยมีการให้สัตยาบรรณเกี่ยวกับจรรยาบรรณด้วย อาทิ จรรยาบรรณของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

1.2 สภาวิชาชีพทางด้านวารสารศาสตร์ ถือเป็นมาตรการหนึ่งซึ่งริเริ่มจากคนในวงการสื่อสารมวลชน เพื่อใช้ควบคุมการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนด้วยกันเอง คือ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติและสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

2. มาตรการควบคุมสาธารณะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การควบคุมโดยสาธารณะเป็นการควบคุมที่เกิดจากสาธารณชนที่อยู่ภายนอกวงการสื่อสารมวลชน สิ่งที่สะท้อนออกมาเป็นรูปธรรมคือปฏิกิริยาตอบสนองของสาธารณชนต่อการทำงานของสื่อมวลชน ซึ่งสาธารณชนเหล่านั้นเป็นผู้ติดตามการทำงานของสื่อมวลชน

การควบคุมโดยสาธารณะในฐานะผู้รับสารเป็นภาพสะท้อนกลไกตามระบอบประชาธิปไตยที่เชื่อว่า เสียงส่วนใหญ่เป็นกระบวนการควบคุมสื่อมวลชนที่สำคัญ เพื่อมิให้สื่อมวลชนดำเนินการโดยปราศจากความรับผิดชอบ แบ่งได้ 5 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การควบคุมโดยปัจเจกชน

การควบคุมโดยปัจเจกชน คือการที่ปัจเจกชนมีปฏิกิริยาต่อสื่อมวลชนนั้นโดยการย้อนกลับสารไปยังสื่อมวลชน เช่น การแสดงความคิดเห็นและเจตนารมณ์ด้วยการเขียนจดหมาย โทรศัพท์ ไปยังบรรณาธิการ หรือการโทรศัพท์ไปหาผู้จัดรายการวิทยุ

2.2 การบริโภคจากประชาชน

ในฐานะผู้บริโภคที่เปิดรับสารจากสื่อมวลชน คือการที่ผู้รับสารรวมตัวกันโดยมิได้นัดหมาย เพื่องดซื้อหรืองดเปิดรับสื่อมวลชนเนื่องจากไม่พอใจการรายงานข่าวสารของสื่อมวลชน เช่น การประท้วงของกลุ่มเครือข่ายสตรีหลายองค์กรต่อสื่อหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ที่นำเสนอภาพดาราผู้หญิงสวมชุดว่ายน้ำมาเป็นจุดขาย เพราะเดความรู้สึกว่าสื่อฉบับนั้นใช้ผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ

2.3 การควบคุมจากกลุ่มผลประโยชน์

ในการควบคุมจากกลุ่มผลประโยชน์นี้ เพราะการรายงานข่าวสารก่อให้เกิดความรู้สึกต่อประชาชน ทำให้ประชาชนรวมกลุ่มกันโดยมิได้นัดหมาย เพื่อแสดงปฏิกิริยาตอบโต้สื่อมวลชน

2.4 การควบคุมจากมติมหาชน

แม้ว่าการควบคุมสื่อมวลชนโดยมติมหาชนมิได้หมายถึงการลงมติชนอย่างเป็นทางการ กระนั้นมหาชนอาจแสดงมติอย่างไม่เป็นทางการได้ เช่นการแจ้งความจำนงลงโฆษณาบริษัทธุรกิจ สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของประชาชนต่อสื่อมวลชนได้ว่า หากสื่อมวลชนใดที่มียอดโฆษณาต่ำ ย่อมแสดงให้เห็นถึงการไม่สนับสนุนของมหาชน อันอาจจะส่งผลต่อกิจการการดำเนินงานของสื่อมวลชนนั้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.5 ระบบการแข่งขันทางธุรกิจ

การแข่งขันระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเองเพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากผู้รับสาร ถือเป็นส่วนสำคัญในการที่สื่อมวลชนต้องปรับปรุงแก้ไขการทำงานของตนอยู่เสมอเพื่อรักษา และเพิ่มจำนวนผู้รับสารของตน

3. มาตรการควบคุมทางกฎหมาย

มาตรการควบคุมทางกฎหมาย หมายถึง การควบคุมสื่อมวลชนตามกฎหมายโดยคำนึงถึงความถูกต้อง และผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องอาทิ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540, พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546, พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.2550, พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551, พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชน และครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

4. มาตรการควบคุมทางการปกครอง

การควบคุมสื่อมวลชนโดยอาศัยมาตรการทางการปกครองในประเทศไทยรัฐยังคงเป็นผู้มีบทบาทค่อนข้างสูงในการควบคุมสื่อมวลชน เช่นกระทรวงมหาดไทยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) คณะกรรมการการอาหารและยา (อย.) เป็นต้น

จากมาตรการการควบคุมสื่อมวลชนทั้ง 4 ประการที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการแสดงความรับผิดชอบของสื่อมวลชนสุดท้ายแล้วก็ขึ้นอยู่กับจิตใต้สำนึกของสื่อมวลชนเองที่จะปฏิบัติตามหลักการขององค์กรทางวิชาชีพได้กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมของสื่อมวลชนนั้นนอกจากจะเป็นจริยธรรมทางวิชาชีพแล้วก็ยังเป็นจริยธรรมของปัจเจกบุคคลด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 4

การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง-ปอล ซาร์ตร์ กับเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน

จากบทที่ 3 และบทที่ 4 ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง-ปอล ซาร์ตร์กับเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนไปแล้ว ส่วนในบทที่ 4 นั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอบทวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง-ปอล ซาร์ตร์กับเสรีภาพ และความรับผิดชอบของสื่อมวลชน เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดที่เกี่ยวกับเสรีภาพของนักปรัชญาอย่างซาร์ตร์ กับแนวคิดของสื่อมวลชนซึ่งเป็นผู้นำทฤษฎีมาปฏิบัตินั้นมีแนวคิดที่มีความสอดคล้อง หรือแตกต่างกันอย่างไร นอกจากนี้ยังศึกษาเพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาการถูกลิดรอนเสรีภาพของสื่อมวลชนซึ่งสามารถวิเคราะห์แยกประเด็นได้ดังต่อไปนี้

วิเคราะห์ความหมายของเสรีภาพและความรับผิดชอบ

ความหมายของเสรีภาพทั้งสองทัศนะนั้นมีความหมายคล้ายคลึงกัน แต่ไม่ได้เหมือนกันเสียทีเดียว ความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ในทัศนะของซาร์ตร์หมายถึง เสรีภาพที่ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Freedom ซึ่งหมายถึง “เสรีภาพในการเลือก หรือเสรีภาพในการตัดสินใจตามเจตจำนงของตนเอง โดยปราศจากอุปสรรคใด ๆ” ส่วนเสรีภาพในทัศนะของสื่อมวลชนหมายถึง “อิสรภาพ” ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Liberty ซึ่งหมายถึง “อิสระของสื่อมวลชนที่สามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารให้มวลชนได้รับรู้ โดยปราศจากข้อบังคับหรือการแทรกแซงจากรัฐบาล” ถึงแม้ว่าคำว่าเสรีภาพจากทั้งสองแนวคิดจะมีความหมายไม่เหมือนกัน แต่ยังคงมีความสอดคล้องกันอยู่ ตามความหมายที่ว่า “ปราศจากอุปสรรคใด ๆ ” และจากความหมายของทั้งสองทัศนะ นั้นได้มีการแบ่งลักษณะของเสรีภาพที่เหมือนกันคือ เสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์ได้แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ความหมายเชิงนิเสธ (Negative side) และความหมายในเชิงปฏิฐาน (Positive side) ซึ่งเสรีภาพในความหมายของสื่อมวลชน ก็ได้แบ่งเป็น เสรีภาพเชิงลบและเสรีภาพเชิงบวก โดยความหมายเชิงนิเสธของซาร์ตร์ หมายถึง “การพ้นจากการขัดขวาง การแทรกแซง การบังคับ หรือการใช้อำนาจทางอ้อม” หากอธิบายโดยง่ายคือ เสรีภาพโดยปราศจากอุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนเสรีภาพเชิงลบของสื่อมวลชนหมายถึง “เสรีภาพจาก (freedom from) และอาจพูดให้แน่นอนลงไปก็คือ “เสรีภาพจากข้อจำกัดภายนอก” (freedom from external restraint)” ซึ่งเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับความหมายเชิงนิเสธ ของซาร์ตร์คือความหมายเดียวกันคือ “ปราศจากสิ่งที่มาจำกัดเสรีภาพของเรา” นั่นก็คืออุปสรรค ส่วน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมายในเชิงปฏิฐาน หมายถึง “กระบวนการของการเลือกอย่างเสรีและการกระทำตามความคิดริเริ่มของตนเอง ทำให้ความตั้งใจ (Intention) ของตนเองปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมและเป็นการกระทำ” ส่วนความหมายเชิงบวกของเสรีภาพสื่อมวลชนก็คือ เป็น **“เสรีภาพเพื่อ”** (freedom for) หมายถึง “การใช้เสรีภาพเพื่อให้มีการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายอันพึงปรารถนา”

ฉะนั้น ลักษณะของการใช้เสรีภาพในความหมายของทั้งสองทัศนะก็ได้มีมุมมองไปในทิศทางที่เดียวกันคือ มีทั้งเสรีภาพในการปราศจากอุปสรรค และเสรีภาพเพื่อเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อสร้างการกระทำให้แก่ตนเอง ความหมายของทั้งสองทัศนะต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ “เสรีภาพที่ปราศจากอุปสรรคมาขัดขวางในการใช้เสรีภาพของตนเอง” และสุดท้ายแล้วทั้งสองทัศนะต่างมีขอบเขตของเสรีภาพเหมือนกันคือเมื่อมีเสรีภาพในการเลือกแล้ว ต้องมีความรับผิดชอบควบคู่มาด้วยเสมอดังนั้น เราจึงต้องไปศึกษาวิเคราะห์ความหมายของคำว่ารับผิดชอบในทั้งสองทัศนะว่ามีความเหมือนและความต่างกันอย่างไร ดังต่อไปนี้

ความหมายของ “ความรับผิดชอบ” ในทัศนะของซาร์ตร์นั้นหมายถึง “การยอมรับว่าตนเอง เป็นผู้กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปและเต็มใจรับผลของการกระทำนั้น” ส่วน “ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน” หมายถึง “ความรับผิดชอบต่อการนำเสนอเนื้อหาที่เผยแพร่ออกไปสู่สายตาประชาชน เนื่องจากว่า สื่อมวลชนเป็นผู้มีอำนาจต่อการรับรู้ของสาธารณชน หากสื่อมวลชนนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร หรือนำเสนอข้อมูลที่เป็นเท็จบิดเบือนความจริง ข้อมูลนั้น ประชาชนก็จะได้รับรู้ข้อมูลที่ผิด ๆ หลังจากนั้น การตัดสินในข่าวที่นำเสนอก็จะผิดไปด้วยอีกทั้งยังเป็นการนำเสนอต่อมวลชน ซึ่งแปลว่า ประชาชนจำนวนมากได้รับรู้ข้อมูลที่ผิด ๆ นั้นไป ประเทศชาติก็จะมีแต่ประชาชนที่ไม่รู้อะไรเลย ข้อมูลที่ได้รับก็เป็นข้อมูลที่ผิด หรือเป็นข้อมูลที่นำไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ ไม่ได้ทำให้ประชาชนมีความรู้ หรือเสริมสร้างสติปัญญาให้แก่ประชาชน ดังนั้น สื่อมวลชนจึงต้องมี ความรับผิดชอบต่อการรับรู้ของประชาชน โดยการตระหนักถึงการนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน แต่อย่างไรก็ตาม ความหมายของคำว่า “ความรับผิดชอบ” ของทั้งสองทัศนะก็หมายถึง ความรับผิดชอบที่เกิดจากเสรีภาพของตนเอง เช่นกัน

วิเคราะห์ประเภทของเสรีภาพและความรับผิดชอบ

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ประเภทของเสรีภาพ**และ**ความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิดเพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน ค้นหาความเหมือนและความแตกต่างเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องของความรับผิดชอบต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประเภทของเสรีภาพในแนวคิดของชาร์ตร์ได้แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ เสรีภาพเชิงนิเสธและเสรีภาพเชิงปฏิฐาน ซึ่งหมายถึงเสรีภาพเชิงบวกและเสรีภาพเชิงลบ ส่วนเสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับคำว่าสิทธิ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภทเช่นกันคือ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) และสิทธิพลเมือง (Citizen Rights) ซึ่งประเภทของเสรีภาพของทั้งสองแนวคิดนี้มีความสัมพันธ์กันในเรื่องของสิทธิของการมีเสรีภาพ เสรีภาพในแนวคิดของชาร์ตร์คือมนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพเชิงบวกหรือเสรีภาพเชิงลบ ส่วนเสรีภาพของสื่อมวลชนคือสื่อมวลชนมีเสรีภาพได้โดยสิทธิความเป็นมนุษย์และสิทธิความเป็นพลเมืองของชาติ ดังนั้นทั้งสองแนวคิดจึงมีความสอดคล้องกันในเรื่องของสิทธิการมีเสรีภาพในฐานะการเป็นมนุษยชน ชาร์ตร์ให้คุณค่าของมนุษย์จากการใช้เสรีภาพ หากมนุษย์ดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพแล้ว ชาร์ตร์เรียกว่า นี่คือมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้ เสรีภาพจะต้องมาควบคู่กับความรับผิดชอบเสมอ เพราะการจะเลือกกระทำอะไรก็ตามหากได้คำนึงความรับผิดชอบแล้ว เสรีภาพนั้นมักจะเป็นสิ่งดีเสมอ

ประเภทของความรับผิดชอบในทัศนะของชาร์ตร์นั้นแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1. ความรับผิดชอบเชิงข้อเท็จจริง (Descriptive Responsibility) 2. ความรับผิดชอบเชิงปทัสถาน (Normative Responsibility) ซึ่งความรับผิดชอบเชิงข้อเท็จจริงนี้หมายถึง ความรับผิดชอบที่ปราศจากการประณามและการสรรเสริญ ส่วนความรับผิดชอบเชิงปทัสถานหมายถึง ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนประเภทของความรับผิดชอบของสื่อมวลชนก็ได้แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ ความรับผิดชอบทางกฎหมายและความรับผิดชอบทางจริยธรรม ซึ่งประเภทของความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิดนี้ก็ได้มีความสัมพันธ์กันในเรื่องของความรับผิดชอบเชิงปทัสถานของชาร์ตร์และความรับผิดชอบทางจริยธรรมของสื่อมวลชน เพราะทั้งสองแนวคิดนี้ก็ได้มุ่งเน้นการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมเช่นเดียวกัน ถุงแม้ว่า ชาร์ตร์มักจะพูดว่าการแสดงความรับผิดชอบของมนุษย์คือต้องเริ่มต้นจากตัวเองก่อน เพราะเมื่อไหร่ก็ตามที่มนุษย์ได้ตัดสินใจกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยตัวเอง มนุษย์ก็ต้องรับผิดชอบด้วยตัวเอง แต่ความจริงแล้วชาร์ตร์ก็ได้หมายถึงการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย เพราะทุกการกระทำของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวเพียงใด การตัดสินใจนั้นก็ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมด้วย ดังนั้นทุกการตัดสินใจของมนุษย์ที่เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลมนุษย์ต้องแสดงความรับผิดชอบต่อมนุษยชาติด้วยเช่นกัน ในส่วนของสื่อมวลชน เนื่องจากสื่อมวลชนได้ปฏิบัติหน้าที่โดยองค์กรและทุกการกระทำของสื่อมวลชน ก็นำผลของการกระทำนั้นไปสู่มวลชน หรือสังคม ดังนั้นการแสดงความรับผิดชอบของสื่อมวลชนจึงต้องมุ่งเน้นไปที่สังคม เนื่องจากทุกการกระทำของนักสื่อสารมวลชนย่อมส่งผลกระทบไปสู่มวลชนโดยตรง แต่การผู้แสดงความรับผิดชอบก็ย่อมที่จะต้องเริ่มต้นจากตัวปัจเจกบุคคลเองก่อน ไม่ว่าสื่อมวลชนนั้นจะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อยู่ในองค์กรใดก็ตามหากตัวนักสื่อสารมวลชนนั้น ไม่มีจิตสำนึกที่จะแสดงความรับผิดชอบ การแสดงความรับผิดชอบขององค์กรนั้นก็เปล่าประโยชน์

วิเคราะห์ลักษณะเสรีภาพและความรับผิดชอบ

ลักษณะเสรีภาพของซาร์ตร์ได้แบ่งเป็น 5 ลักษณะคือ 1. เสรีภาพกับความรับผิดชอบ 2. เสรีภาพกับสถานการณ์ 3. เสรีภาพกับการเมือง 4. เสรีภาพกับขอบเขต 5. เสรีภาพกับพระเจ้า ซึ่งจะวิเคราะห์ลักษณะของเสรีภาพแต่ละลักษณะของเสรีภาพต่อไป เพื่อนำไปหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเสรีภาพในแนวคิดของซาร์ตร์กับลักษณะเสรีภาพในแนวคิดของสื่อมวลชน

ลักษณะของเสรีภาพกับความรับผิดชอบนั้น ซาร์ตร์ให้คุณค่าของมนุษย์จากการใช้เสรีภาพ หากมนุษย์ดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพแล้ว ซาร์ตร์เรียกว่า นี่คือมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้ เสรีภาพจะต้องมาควบคู่กับความรับผิดชอบเสมอ เพราะการจะเลือกกระทำอะไรก็ตามหากได้คำนึงความรับผิดชอบแล้ว เสรีภาพนั้นมักจะเป็นสิ่งดีเสมอ

ส่วนเสรีภาพกับสถานการณ์คือการใช้เสรีภาพในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน แต่ใช้หลักการในการตัดสินใจเพียงแค่หลักการเดียวคือ การใช้เสรีภาพของตนเองในการตัดสินใจกระทำทุกครั้ง มนุษย์ไม่สามารอ้างว่าเสรีภาพของมนุษย์ถูกกำหนดโดยสิ่งแวดล้อม เพราะเมื่อมนุษย์จะเลือกทำอะไรก็ตาม นั่นแสดงว่าเขาได้เลือกตามเจตจำนงของตัวเองแล้ว มิใช่การเลือกตามสถานการณ์ที่สิ่งแวดล้อมบังคับ หากมนุษย์อ้างว่า สิ่งที่เขากระทำลงไป ไม่ได้เกิดจากการเลือกของเขาเลย แต่ช่วยไม่ได้สถานการณ์มันบังคับให้ฉันทำ ในเหตุการณ์แบบนี้ซาร์ตร์จะตอบว่า เขาตอบว่ามนุษย์คนนั้นไม่ซื่อสัตย์ต่อความคิดของตนเอง หรือที่ซาร์ตร์เรียกว่า การหลอกตัวเอง (Bad faith) การที่เขาอ้างว่าสถานการณ์บังคับเขาโดยที่เขาไม่มีโอกาสได้เลือกกระทำอะไรเลย นั่นแสดงว่า เขาได้เลือกแล้ว แต่เขาไม่รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง เขาจึงอ้างว่า เขาไม่ได้ทำเพราะเขาไม่ได้เลือก ซาร์ตร์พูดเสมอว่า มนุษย์มีเสรีภาพตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนตาย เสรีภาพของมนุษย์จะหมดสภาวะก็ต่อเมื่อมนุษย์ได้ตายจากโลกนี้ไปแล้ว เพราะความตายเป็นสิ่งตรงข้ามกับการมีชีวิตอยู่ ดังนั้น เสรีภาพไม่ประโยชน์กับคนตาย เสรีภาพมีประโยชน์ต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์เท่านั้น

ส่วนเสรีภาพกับการเมือง ซาร์ตร์อธิบายว่า เสรีภาพเป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่ในระบบการเมือง เพราะระบบการเมือง ไม่ว่าจะอยู่ในระบบอำนาจนิยม หรือ เสรีประชาธิปไตย ต่างก็มีการจำกัดกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของสังคมซึ่งเป็นการ ลิดรอนเสรีภาพของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม การอยู่ร่วมกันในสังคม หากไม่มีการกำหนดกฎหมู่ในการอยู่ร่วมกันในสังคม โลกก็คงจะยุ่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เหยิงน่าดู แต่ในทัศนะของซาร์ตร์แล้วการกำหนดกฎเกณฑ์ในการปกครองสังคม นั้นถือว่าจำกัดสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ ไม่ทำให้มนุษย์มีการตัดสินใจด้วยตัวเอง จึงไม่ทำให้มนุษย์มีเสรีภาพอย่างเต็มเปี่ยมได้

ส่วนเสรีภาพกับขอบเขตในทัศนะของซาร์ตร์นั้น ไม่ใช่ว่าจะไม่มีขอบเขตจำกัดเลย เพียงแต่ซาร์ตร์มุ่งเน้นที่จะนำเสนอเสรีภาพที่เกิดจากการตัดสินใจจากตัวเองด้วยตัวเอง แต่ในทางปฏิบัติจริงขอบเขตของเสรีภาพก็ต้องมีขึ้น อย่างเช่น ขอบเขตทางร่างกาย ในการดำเนินชีวิต แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่เลือกขอบเขตเสรีภาพให้แก่เราได้นั้นก็คือตัวเราเอง

ลักษณะเสรีภาพสุดท้ายคือ ลักษณะของเสรีภาพกับพระเจ้า เนื่องจากว่าซาร์ตร์ไม่เชื่อในพระเจ้า เพราะการเชื่อในพระเจ้าเป็นสิ่งที่ไร้สาระ ความเชื่อถือ ความศรัทธาเป็นสิ่งที่งมงาย หากตัดเรื่องความเชื่อเรื่องพระเจ้าออกไปทุกอย่างก็เป็นไปได้ เสรีภาพของมนุษย์เกิดขึ้นจากที่มนุษย์สร้างตัวเองขึ้นมาไม่ใช่พระเจ้าเป็นผู้สร้าง ดังนั้นเสรีภาพของมนุษย์จะมีขึ้นก็เมื่อมนุษย์ตัดพระเจ้าออกไปจากใจของมนุษย์เอง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์นั้น ซาร์ตร์เน้นเสรีภาพที่ความเป็นปัจเจกบุคคล (individual) ซึ่งก็คือการตัดสินใจเลือกอย่างเสรีตามเจตจำนงของตัวเอง ด้วยตัวเอง ส่วนลักษณะของเสรีภาพของสื่อมวลชน มีลักษณะเป็นเสรีภาพที่ได้รับตามสิทธิให้มีได้ตามตัวบทกฎหมายที่บ้านเมืองได้กำหนดไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีทัศนะที่เกี่ยวกับลักษณะของการใช้เสรีภาพของทั้งสองทัศนะว่า ส่วนใหญ่แล้วเสรีภาพของสื่อมวลชนจะมีลักษณะเป็น**เสรีภาพจาก** (freedom from) คือเสรีภาพโดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐบาล นายทุน หรือผู้มีอำนาจต่าง ๆ เสรีภาพของซาร์ตร์มีลักษณะเป็น**เสรีภาพเพื่อ** (freedom for) คือมนุษย์เสรีภาพเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง ส่วนเสรีภาพในทัศนะของสื่อมวลชนเป็น เป็น ฉะนั้นเมื่อการกำเนิดเสรีภาพของทั้งสองทัศนะมีที่มาต่างกัน จึงทำให้ความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิดนี้มีแนวทางที่แตกต่างกันไปด้วย เพราะผู้ที่มีเสรีภาพคือผู้ที่มีความรับผิดชอบ ดังนั้นเมื่อสื่อมวลชนได้รับเสรีภาพจากรัฐบาลและตัวบทกฎหมาย ดังนั้นความรับผิดชอบของสื่อมวลชนจึงต้องรับผิดชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกัน หรืออาจสรุปได้ว่า “ผู้ให้เสรีภาพคือผู้ให้ความรับผิดชอบ” สรุปได้ว่าลักษณะของเสรีภาพของซาร์ตร์ยังคงยกย่องเสรีภาพให้เป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจในการเลือกจะทำอะไร ทุกสถานที่ ทุกการกระทำ และทุกเวลา

ส่วนลักษณะของความรับผิดชอบในแนวคิดของซาร์ตร์ ก็ได้แบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ ความรับผิดชอบต่อการเกิด ความรับผิดชอบต่อการดำรงอยู่ และความรับผิดชอบต่อการตาย ซึ่งสรุปได้ว่า ตั้งแต่เกิดจนตายมนุษย์ต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เพราะมนุษย์เมื่อมีเสรีภาพเต็มเปี่ยมมนุษย์ก็ต้องมีความรับผิดชอบเต็มเปี่ยมด้วย ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีความความ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รับผิดชอบตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่บนโลก ส่วนลักษณะความรับผิดชอบของสื่อมวลชนคือความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี สื่อมวลชนก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ดังนั้นเมื่อนำความรู้เรื่องลักษณะของความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิด พบว่า ความสอดคล้องกันของความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิดนี้คือ การยอมรับผลของการกระทำของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือไม่ดี แต่หากเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง อย่างไรแล้ว มนุษย์ก็ต้องยอมรับผลของการกระทำนั้น เพราะเราจะโยนความรับผิดและรับชอบนี้ไปให้ผู้อื่นไม่ได้ ดังนั้นเราจึงต้องรับผิดชอบด้วยตัวเอง อย่างที่ซาร์ตร์กล่าวว่ามนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการเกิดของตัวเอง เพราะถึงแม้ว่าเราจะปฏิเสธการเกิดของตัวเองด้วยการฆ่าตัวตายอย่างไรแล้วการเกิดนั้นก็ยังเป็นการเกิดของเราอยู่ดี สื่อมวลชนก็เช่นกันเมื่อตัวเองได้ใช้เสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารด้วยตัวเอง เมื่อถึงเวลาที่ต้องรับผิดชอบ สื่อมวลชนก็ต้องยอมรับผิดชอบผลของการนำเสนอข่าวสารนั้นด้วยตัวเอง ไม่ว่าผลจะออกมาดีหรือไม่ดี เราก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลของการกระทำตนเองได้ จึงสรุปได้ว่าลักษณะของความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิดได้ไปในทิศทางเดียวกันคือยอมรับผลของการกระทำของตัวเองเหมือนกัน

ส่วน**ลักษณะเสรีภาพของสื่อมวลชน**นั้น มี 2 ประเภท คือ สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนโดยทั่วไป และสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนตามกฎหมาย ซึ่งเสรีภาพโดยทั่วไปหมายถึง เสรีภาพที่ประกอบไปด้วย เสรีภาพในข่าวสาร, เสรีภาพในการพิมพ์, เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ และเสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจก เสรีภาพนี้เป็นเสรีภาพของสื่อมวลชนที่มีสิทธิที่จะนำเสนอข่าวสาร ข้อมูลความรู้ให้แก่ประชาชน โดยไม่มีการแทรกแซงจากทางภาครัฐหรือผู้มีอำนาจต่าง ๆ ในสังคม

ส่วนสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนตามกฎหมาย เป็นสิทธิที่สื่อมวลชน สามารถกระทำได้โดยอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการห้ามรัฐบาลเข้าแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชน และการให้สิทธิเสรีภาพแก่สื่อมวลชนได้อย่างเต็มที่ ประกอบไปด้วยมาตรา 35, 45, 46, 47, 48, 56 ดังที่ได้อธิบายรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 3 นั้น สรุปได้ว่าสื่อมวลชนได้รับสิทธิและเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารตามได้ตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ดังนั้นถึงแม้ว่าสื่อมวลชนจะมีเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนภายในประเทศ แต่สื่อมวลชนยังคงมีเสรีภาพที่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เมื่อนำลักษณะของเสรีภาพทั้งสองแนวคิดมาเปรียบเทียบกันแล้ว ทำให้เห็นถึงความชัดเจนเรื่องความแตกต่างของลักษณะของเสรีภาพของทั้งสองแนวคิดนี้ได้เลยว่า เป็นแนวคิดที่มีความแตกต่างกันมาก ลักษณะเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์มีลักษณะที่มีเสรีภาพอย่างเต็มเปี่ยมทุกการกระทำ และทุกการตัดสินใจมีเสรีภาพอยู่ทุกระยะในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะอยู่ใน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สถานการณ์ใด ก็มีเสรีภาพได้ตลอดเวลา เพราะเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์เป็นเสรีภาพที่เกิดขึ้นจากปัจเจกบุคคล เป็นเสรีภาพที่กำหนดขึ้นมาเองด้วยตัวเอง ได้ในทุกขณะ ซึ่งตรงข้ามกับลักษณะเสรีภาพของสื่อมวลชน คือสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนถูกกำหนดมาอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ซึ่งผู้ที่กำหนดสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนก็คือรัฐบาล ดังนั้นเสรีภาพของสื่อมวลชนยังคงอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ เพียงแต่รัฐได้กำหนดให้สื่อมวลชนมีเสรีภาพได้ตามรัฐธรรมนูญเท่านั้นเอง

ลักษณะของความรับผิดชอบในทัศนะของซาร์ตร์ คือความรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดจากการเลือกของตัวเอง ซาร์ตร์ได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 2 ประเภทคือ ความรับผิดชอบเชิงข้อเท็จจริง และความรับผิดชอบเชิงปทัสถาน ซึ่งความรับผิดชอบเชิงข้อเท็จจริงก็แบ่งได้เป็น 3 ประการคือ ความรับผิดชอบต่อการกระทำ ความรับผิดชอบต่อบุคลิกภาพ และความรับผิดชอบต่อการมีอยู่ของผู้อื่น ส่วนความรับผิดชอบเชิงปทัสถาน ได้แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม จากหัวข้อความรับผิดชอบในทัศนะของซาร์ตร์ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบในทัศนะของซาร์ตร์ เป็นวามรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากตัวเองด้วยตัวเอง เพื่อตัวเอง และสุดท้ายซาร์ตร์ก็รับผิดชอบเพื่อสังคมด้วย เพราะทุกการตัดสินใจต่อทุกการกระทำของตน ย่อมส่งผลกระทบต่อทุกคนบนโลก เช่น การตัดสินใจแต่งงาน เมื่อคนหนึ่งคนตัดสินใจแต่งงาน ก็ต้องมีคนอีกหนึ่งคนมารองรับการตัดใจแต่งงานของเราก็คือคู่รัก ซึ่งการแต่งงานของคนสองคนก็ย่อมส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตคู่ของเราก็ย่อมต้องมีชีวิตอยู่ในสังคม ดังนั้นทุกการตัดสินใจของมนุษย์ ย่อมที่จะต้องมีความรับผิดชอบตามมา เพราะทุกการตัดสินใจของคนหนึ่งคนย่อมส่งผลกระทบต่อคนอีกหลายคน

ส่วนลักษณะของความรับผิดชอบของสื่อมวลชนก็คือ ความรับผิดทางกฎหมาย เพราะสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนถูกกำหนดขึ้นโดยกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้นความรับผิดชอบ จึงต้องรับผิดชอบตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเช่นกัน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้ใดเป็นผู้กำหนดเสรีภาพ ผู้นั้นเป็นผู้กำหนดความรับผิดชอบด้วย

แนวความคิดด้านเสรีภาพ และความรับผิดชอบในปรัชญาของซาร์ตร์ เป็นแนวความคิดที่เน้นเรื่อง “ปัจเจกบุคคล” นั่นคือ “เสรีภาพในการเลือก” มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพในการเลือกทุกอย่างตามที่ใจปรารถนา โดยปราศจากอุปสรรคใด ๆ แม้กระทั่งสิ่งแวดล้อม ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิดดังนี้

สรุปคือลักษณะเสรีภาพของสื่อมวลชนได้แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือเสรีภาพโดยทั่วไปและเสรีภาพตามกฎหมาย เสรีภาพโดยทั่วไปก็แบ่งย่อยออกไปอีก 4 ประการคือ เสรีภาพในข่าวสาร เสรีภาพในการพิมพ์ เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์และเสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจก ส่วน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เสรีภาพตามกฎหมายก็มีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญมาตราต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพของสื่อมวลชนว่ามีเสรีภาพได้มากน้อยเพียงใด จากการศึกษาข้อมูลลักษณะของเสรีภาพของทั้งสองแนวคิดก็พบว่า เสรีภาพในแนวคิดของซาร์ตร์ เป็นเสรีภาพที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมใด ๆ ซาร์ตร์กล่าวว่ามนุษย์มีเสรีภาพอย่างเต็มที่และเต็มเวลาในทุกสถานการณ์ และจากการศึกษาเรื่องเสรีภาพของสื่อมวลชน สิ่งกำหนดเสรีภาพของสื่อมวลชน ก็คือรัฐธรรมนูญซึ่งรัฐธรรมนูญก็ได้ให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนได้อย่างเต็มที่เช่นกัน แม้ว่าเสรีภาพนั้นจะเป็นเสรีภาพตามกฎหมาย แต่เสรีภาพก็ยังมีอยู่อาจจะไม่เต็มเปี่ยมเท่ากับเสรีภาพของซาร์ตร์ก็ถือได้ว่า สื่อมวลชนมีเสรีภาพอย่างเต็มเปี่ยมเมื่อมองในทัศนะของนักปฏิบัตินิยม เพราะกฎหมายและรัฐธรรมนูญนั้นได้ให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนไว้อย่างเต็มที่แล้ว

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบ

ซาร์ตร์ยกตัวอย่างลักษณะของการใช้เสรีภาพของมนุษย์กับสถานการณ์คือ สถานที่, อดีต, สิ่งแวดล้อม, เพื่อนหรือคนใกล้ชิด และก็ความตาย มาเพื่อให้เห็นว่า มนุษย์มีเสรีภาพได้ในทุกสถานการณ์ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า สถานที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการใช้เสรีภาพของมนุษย์ หากมนุษย์ต้องการที่จะไปเที่ยวประเทศฝรั่งเศส แต่ตัวยังอยู่ประเทศไทย มนุษย์อ้างว่าฉันไม่มีเสรีภาพที่จะไปเที่ยวฝรั่งเศสได้ เพราะฉันไม่มีเงินที่จะซื้อตั๋วเครื่องบินไปได้ ซาร์ตร์จะตอบว่าเราไม่สามารถอ้างสถานที่ ๆ จะไปว่าเป็นอุปสรรคได้ เพราะทุกอย่างอยู่ที่การตัดสินใจของเรา ถ้าเราเลือกที่จะไปแล้ว เงิน หรือยานพาหนะก็ไม่สามารถมาเป็นอุปสรรคแก่เราได้ ถ้าเราคิดที่จะไปแล้ว ทำไมเราไม่เดินไป ทำไมเราไม่ว่ายน้ำไป เพื่อที่ให้เสรีภาพของเราสัมฤทธิ์ผล แต่อย่างไรก็ตามซาร์ตร์ไม่ได้เน้นให้มนุษย์สัมฤทธิ์ผลในการใช้เสรีภาพ เพียงแต่ขอให้มนุษย์ได้ตัดสินใจเลือกนั้นด้วยตัวของตัวเองเท่านั้น ดังนั้นการเลือกนั้นต้องจะต้องอยู่ในฐานความจริงที่จะมีความเป็นไปได้ ถ้าหากเราไม่มีเงิน เราก็ไม่ควรเลือกที่จะไปในที่ ๆ นั้น

ส่วนอดีต ที่หลาย ๆ คนมักนำมาเป็นข้ออ้างในการใช้เสรีภาพของตนว่า อดีตมีผลต่อปัจจุบันของเรา แต่ซาร์ตร์กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนเป็นอิสระจากอดีต อดีตไม่สามารถมีผลกระทบต่อชีวิตเราในปัจจุบันได้ ถึงแม้ว่าเราจะไม่สามารถปฏิเสธอดีตของเราได้ แต่เราเลือกที่จะไม่ยอมรับมันได้ เช่น มนุษย์เกิดมาในสังคมที่ยากจน มีชีวิตความเป็นอยู่ในสลัม ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ โตมาเขาจึงเป็นโจรลักขโมย เพื่อเลี้ยงชีพ หากโจรผู้นี้อ้างว่าก็เขาไม่ได้เรียนหนังสือ ไม่มีวิชาความรู้ทำมาหากิน เขาเลยต้องมาเป็นโจรเพื่อหาเงินไปซื้อข้าวกิน นี่เป็นการอ้างเหตุผลที่ผิด ความจริงแล้ว สลัมกับวิชาความรู้ไม่ได้มีผลอะไรที่จะส่งให้เขาเป็นโจรเลย เขาเป็นโจรเพราะเขาเลือกที่จะเป็นโจร ความจริงแล้วเขาจะเลือกเป็นพ่อค้า หรือกรรมกรแบกหาม เพื่อหาเงินมาเลี้ยงชีพก็ได้ แต่เขาไม่เลือกที่จะเป็นคนทำมาหากินที่สุจริตเอง ดังนั้นทุกอย่างอยู่ที่ตัวของเขาเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน จากตัวอย่างที่ยกไปแล้วเรื่องโจรผู้ร้าย หากโจรผู้นี้อ้างว่าเขาอยู่ในสลัมที่ก็มีแต่โจรผู้ร้าย มีแต่คนยากคนจน เพื่อนหรือคนใกล้ชิดก็เป็นโจรกันหมด สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขาทำให้เขาเป็นโจร ก็อ้างไม่ได้เช่นกัน สิ่งแวดล้อมไม่ได้มีผลกระทบต่อตัวเขาเลย นอกเสียจากว่า เขายอมให้สิ่งแวดล้อมมามีอิทธิพลเหนือตัวเขาเอง เขายอมรับที่จะเป็นคนไม่ดี ยอมรับที่จะเป็นโจรมากกว่าเป็นคนดี ดังนั้นถ้าเขาเป็นโจรก็ต้องตอบว่าเขาเลือกที่จะเป็นโจรเอง ไม่ต้องอ้างสิ่งแวดล้อม เพื่อน หรือคนใกล้ชิด

สุดท้าย “ความตาย” ก็เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเลือกได้ คือเลือกที่จะมีชีวิตอยู่ หรือเลือกที่จะตายก็แล้วแต่ตัวเอง แต่อย่างไรก็ตาม ความตายเป็นเป็นการสิ้นสุดของการใช้เสรีภาพของมนุษย์แล้ว เพราะความตายเป็นสิ่งตรงข้ามกับการมีชีวิตอยู่ และมนุษย์จะมีเสรีภาพก็ต่อเมื่อมีชีวิตอยู่ และเพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่บนโลกนี้ให้ได้ เท่านั้นเอง

ในแนวคิดของซาร์ตร์นั้นเสรีภาพและความรับผิดชอบคือ การรับผิดต่อผลของการกระทำที่ตนเองได้เลือกกระทำไปตามเจตจำนงเสรีของตนเอง แต่เสรีภาพของสื่อมวลชน ไม่ได้เกิดจากเจตจำนงเสรีของตนเอง แต่เป็นเสรีภาพที่ถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐบาล และความรับผิดชอบก็เป็นความรับผิดชอบตามกฎหมายตามที่รัฐบาลกำหนดได้ แต่อย่างไรก็ตาม ความรับผิดชอบนี้ก็หมายถึงการรับผิดชอบต่อผลของการกระทำของตนเองเช่นกัน เพียงแต่สื่อมวลชนมิได้มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการตัดสินใจเลือกที่จะนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนนั้น คือสื่อมวลชนมีสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้ตามสิทธิความเป็นมนุษยชน และตามสิทธิทางกฎหมาย เมื่อสื่อมวลชนมีเสรีภาพและเสรีภาพต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบนั้นจึงต้องมีความสัมพันธ์กับเสรีภาพคือ การแสดงความรับผิดชอบในฐานะความเป็นมนุษย์และความรับผิดชอบทางกฎหมาย ความรับผิดชอบในฐานะความเป็นมนุษย์คือความรับผิดชอบทางจริยธรรมเพราะ การแสดงความรับผิดชอบทางจริยธรรมนั้นไม่ได้มีบทลงโทษใด ๆ ที่ชัดเจน สื่อมวลชนจะทำตามจริยธรรมที่องค์กรของสื่อมวลชนได้วางไว้ หรือไม่ทำก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคลของความเป็นสื่อมวลชนเอง ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิดจึงมีความสอดคล้องกันคือเสรีภาพต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบและความรับผิดชอบคือการรับผิดชอบต่อผลของการกระทำของตนเอง เพราะจะใช้เสรีภาพอย่างมีขอบเขตหรือไม่มีขอบเขตอย่างไรก็ตาม **ทุกเสรีภาพของต้องอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบเสมอ**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิเคราะห์แนวคิดทางจริยธรรม

แนวคิดด้านจริยธรรมของทั้งสองทัศนะนี้ ไม่ได้มีความแตกต่างจากเสรีภาพและความรับผิดชอบของทั้งสอบแนวคิดนี้เลย เพราะ เสรีภาพและความรับผิดชอบในทัศนะของซาร์ตร์ต้องเกิดจากเจตจำนงเสรีของตนเอง ส่วนเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐบาลและกฎหมาย ซึ่งจริยธรรมของทั้งสองแนวคิดนี้ก็เช่นเดียวกัน จริยธรรมในทัศนะของซาร์ตร์ต้องเกิดขึ้นจากเจตจำนงเสรีของตนเอง ส่วนจริยธรรมของสื่อมวลชนถูกกำหนดขึ้นโดยองค์กรทางวิชาชีพของสื่อมวลชน

เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมในแนวคิดของซาร์ตร์ คือการกระทำต้องเกิดจากการตัดสินใจด้วยตนเอง หากการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ดี แต่ไม่ได้เกิดจากการตัดสินใจด้วยตนเอง การกระทำนั้นไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่มีจริยธรรม เช่น หากนักข่าวได้รับมอบหมายงานให้ไปทำข่าวที่เกี่ยวกับเด็กกตัญญูช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน เรียนหนังสือไปด้วยทำงานไปด้วย เมื่อมีผู้ชมได้รับรู้ข่าวนี้แล้วนำเงินมาบริจาคให้แก่เด็กคนนี้จำนวนมาก เด็กคนนี้มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีเงินซื้อข้าวกิน มีเงินเรียนหนังสือ ถามว่านักข่าวคนนี้เป็นคนที่มีจริยธรรมหรือไม่ ซาร์ตร์จะตอบว่าไม่มี เพราะการที่นักข่าวทำไปนี้เป็นเพราะว่านักข่าวคนนี้ได้รับมอบหมายให้ไปทำสิ่งนี้ ไม่ใช่ว่านักข่าวตัดสินใจเข้าไปช่วยเหลือเด็กด้วยตนเอง แต่ในทางกลับกันหากการนำเสนอข่าวเป็นการเสนอข่าวที่ผิดพลาด นักข่าวต้องแสดงความรับผิดชอบต่อข่าวที่ตนเองนำเสนอการแสดงความรับผิดชอบทางจริยธรรมนั้นต้องขึ้นอยู่กับตัวปัจเจกบุคคลของนักข่าวเอง เพราะบางครั้งจริยธรรมหรือข้อบังคับทางวิชาชีพของสื่อมวลชน ไม่ได้กำหนดบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน ซึ่งนักข่าวนั้นจะรับผิดชอบหรือไม่รับผิดชอบก็ได้

จริยธรรมไม่ได้เป็นเรื่องที่ใครจะสอนใครได้ แต่ต้องเป็นเรื่องที่เกิดจากจิตสำนึกของตัวเอง สื่อมวลชนเป็นสื่อสาธารณะที่สังคมคาดหวังต่อการแสดงจริยธรรมของสื่อมวลชนไว้อย่างมาก เพราะทุกการกระทำของสื่อมวลชนมีผลกระทบต่อประชาชนเสมอ ดังนั้นจึงต้องมีความรับผิดชอบทางวิชาชีพเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความรับผิดชอบทางสังคม ความรับผิดชอบในวิชาชีพ ซึ่งความรับผิดชอบทั้งสองลักษณะต่างมีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ทางสังคม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบฌ็อง – ปอล ซาร์ตร์กับเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน นั้น พบว่าเสรีภาพและความรับผิดชอบของทั้งสองแนวคิดมีความสัมพันธ์กันอย่างมาก แม้ว่าบ่อเกิดของเสรีภาพของทั้งสองแนวคิดจะมีที่มาต่างกันแต่สุดท้ายแล้วทั้งสองแนวคิดก็ต้องอยู่ภายใต้ของความรับผิดชอบเช่นเดียวกัน

แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของฌ็อง - ปอล ซาร์ตร์ นั้นเป็นแนวคิดที่มุ่งความสำคัญไปที่ความสามารถในการตัดสินใจด้วยตัวของตัวเอง เสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์จึงเน้นไปที่ความเป็นปัจเจกบุคคลมากกว่าสังคม ดังนั้นเสรีภาพที่ต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบจึงต้องเป็นความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง แต่ถึงแม้ว่าซาร์ตร์จะมุ่งเน้นความสำคัญไปที่ความรับผิดชอบต่อตนเองก่อน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาปฏิเสธความรับผิดชอบต่อสังคม แต่เขาอธิบายว่า ทุกการตัดสินใจของมนุษย์ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวแค่ไหนก็ต้องส่งผลกระทบต่อสังคมอยู่ดี ดังนั้นการที่มนุษย์แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง นั่นก็แปลว่าเขาได้รับผิดชอบต่อสังคมด้วย เช่น การตัดสินใจแต่งงาน ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวเพียงใด แต่ผลกระทบก็ย่อมไปตกอยู่ที่คู่ครองและครอบครัวของคู่ครองด้วย ดังนั้น เขาต้องรับผิดชอบที่จะแต่งงานแล้วอยู่กินกับคู่ครองในระบบสามีเดียว ภรรยาเดียวตลอดไป เพื่อรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองที่เป็นผู้ตัดสินใจแต่งงาน และรับผิดชอบต่อคู่ครองและครอบครัวของคู่ครองด้วย หากมีคำถามว่าการแต่งงานต้องมีสามีเดียว ภรรยาเดียว ตามขนบธรรมเนียมของสังคม อย่างนี้ก็ถือว่า ไม่ได้มีเสรีภาพในการตัดสินใจหรือเปล่า เพราะชาวอัติภาวะนิยม มักเป็นพวกชอบทวนกระแสสังคม และไม่ชอบปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีใด ๆ หากนำคำถามนี้ไปถามซาร์ตร์ ซาร์ตร์ก็จะตอบว่า การตัดสินใจแต่งงานนี้ เป็นการตัดสินใจที่เกิดจากความรัก หากเป็นการตัดสินใจด้วยตัวเอง และความคิดที่ว่าจะต้องอยู่กินกันแบบสามีเดียว ภรรยาเดียวนี้ เป็นความคิดที่ทำเพราะรักคู่ครองมาก ไม่อยากทำให้คู่ครองเสียใจ เพราะถ้าคู่ครองเสียใจตัวเองก็จะไม่มีความสุข เป็นความคิดที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ได้ทำตามกระแสสังคม อย่างนี้ก็ถือว่าเป็นการตัดสินใจอย่างมีเสรีภาพ หากเขาได้ตัดสินใจตามสิ่งที่ตนปรารถนาด้วยตัวของตัวเอง ดังนั้นเขาจึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตัวเองด้วยตัวเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากตัวอย่างที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่า เสรีภาพต้องเกิดขึ้นจากการตัดสินใจด้วยตัวของตัวเอง และรับผิดชอบด้วยตัวของตัวเองเช่นกัน และความรับผิดชอบนี้ก็ถือว่าเป็นการรับผิดชอบต่อสังคมเช่นกัน เพราะการที่คนเราอยู่กินกันในระบบสามีเดียว ภรรยาเดียว ก็ย่อมทำให้สถาบันครอบครัวมีความสุข ทั้งตัวเอง คู่ครอง ลูก หรือบุคคลรอบข้าง เพราะฉะนั้นก็ถือว่าการรับผิดชอบต่อตนเอง เป็นการรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

ส่วนแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน มีความแตกต่างกันกับแนวคิดของชาร์ตร์ตั้งแต่เรื่องเสรีภาพที่สื่อมวลชนนั้น ได้มาจากสิทธิที่สื่อมวลชนพึงมีตามกฎหมายรวมไปถึงความรับผิดชอบที่สื่อมวลชนก็ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายเช่นกัน เพราะผู้ใดกำหนดเสรีภาพ ผู้นั้นต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เสรีภาพในที่นี้หมายถึง เสรีภาพของสื่อมวลชนที่แสดงความคิดเห็น หรือนำเสนอข้อมูลข่าวสารโดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐบาล ทั้งนี้ส่วนความรับผิดชอบของสื่อมวลชนก็หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสิ่งที่สื่อมวลชนได้แสดงความคิดเห็น หรือนำเสนอข้อมูลให้แก่สาธารณชนได้รับทราบ ทั้งนี้เหตุที่ต้องมีการควบคุมหรือจำกัดสิทธเสรีภาพของสื่อมวลชน เพราะสื่อมวลชนเป็นผู้ที่มีอำนาจต่อการรับรู้ของประชาชน หากสื่อมวลชน นำเสนอแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ก็จะส่งผลกระทบต่อประชาชน และคนในประเทศเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้สื่อมวลชนก็ไม่ใช่ผู้มีอำนาจที่จะบอกถูกผิดต่อสังคม ดังนั้นสื่อมวลชนจึงต้องยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล เพื่อให้รัฐบาลคอยตรวจสอบความถูกผิดของการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนอีกครั้งหนึ่ง และเพื่อรักษาสมดุลทางข่าวสารให้แก่ผู้รับสาร ได้รับสารที่หลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

ส่วนจริยธรรมของสื่อมวลชนที่องค์กรวิชาชีพของสื่อมวลชนแต่ละแขนงกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สื่อมวลชนปฏิบัติตามนั้น ล้วนแต่เป็นข้อกำหนดที่ดีและก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อสังคมและต่อสื่อมวลชนเองด้วยกันทั้งสิ้น หากแต่ถ้าใช้เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมของชาร์ตร์เข้ามาตัดสินจริยธรรมของสื่อมวลชน ก็จะถือว่านี่ไม่ใช่จริยธรรม เพราะจริยธรรมของสื่อมวลชนควรเป็นสิ่งที่นักสื่อสารมวลชน คิดจริยธรรมนั้นขึ้นมาเอง เพราะชาร์ตร์ให้ความสำคัญต่อเสรีภาพในการคิด หากเสรีภาพนั้นไม่ได้เกิดจากการคิดหรือตัดสินใจขึ้นมาเอง ก็ไม่นับว่าเป็นจริยธรรม

ดังนั้น สาเหตุที่ความหมาย ประเภท และลักษณะการใช้เสรีภาพของทั้งสองมีแนวคิดที่แตกต่างกันเนื่องจากมีแนวคิดริเริ่มจากการใช้เสรีภาพที่ต่างกัน แนวคิดเรื่องเสรีภาพในทัศนะของชาร์ตร์เป็นแนวคิดที่ต้องเริ่มที่ตัวปัจเจกบุคคล คือตัวเองเป็นผู้เลือกที่จะมีเสรีภาพเองจากตัวเอง ส่วนเสรีภาพของสื่อมวลชนนั้น มีแนวคิดมาจากรัฐบาลเป็นผู้กำหนดสิทธิและเสรีภาพให้แก่สื่อมวลชน ดังนั้นวิธีการใช้เสรีภาพของทั้งสองทัศนะจึงมีลักษณะแตกต่างกันดังที่นำเสนอไปแล้ว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้วิจัยมีเห็นว่า แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของแนวคิดของซาร์ตร์ ที่หลาย ๆ คนก็ให้ความเห็นว่า เป็นแนวคิดที่มีความสุดโต่งมากเกินไปนั้น ผู้จัยกลับมองว่า เป็นแนวคิดที่ไม่ได้จนสุดโต่งเกินไป เพียงแต่ซาร์ตร์ใช้เสรีภาพในการแก้ปัญหาในทุกสถานการณ์เท่านั้น หากแต่ถ้านำแนวคิดของเรื่องเสรีภาพมาใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ก็ใช้เป็นหลักการช่วยการตัดสินใจในเรื่องสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่ก็ควรที่จะอยู่ในความพอดี ส่วนเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนนั้น ถึงแม้ว่าคำตอบของการวิจัยครั้งนี้ จะพบคำตอบว่า สื่อมวลชนไม่มีเสรีภาพอยู่จริงก็ตาม แต่เป็นเพราะว่าเรานำแนวคิดของสื่อมวลชนมาเปรียบเทียบกับแนวคิดทางปรัชญาอัตถิภาวะนิยม จึงทำให้ได้คำตอบออกมาแบบนี้ แต่หากพิจารณาสื่อมวลชนในสถานการณ์ปัจจุบัน แท้จริงแล้ว สื่อมวลชน ยังคงมีเสรีภาพในการนำเสนอข่าวอยู่พอสมควร ถึงแม้ว่าจะอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย แต่กฎหมายก็ไม่ได้บีบบังคับเสียจนรู้สึกว่าถูกริดรอนเสรีภาพ ส่วนความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ก็เป็นไปตามกฎหมายและจริยธรรมของสื่อมวลชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงควรมีกรอบหรือกฎหมายคอยบังคับกฎเกณฑ์ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข

จุดมุ่งหมายในการมีเสรีภาพในทัศนะของซาร์ตร์นั้นซาร์ตร์เพียงต้องการให้มนุษย์เป็นตัวของตัวเอง จึงคิดทฤษฎีเสรีภาพและความรับผิดชอบขึ้นมา เพื่อให้มนุษย์ได้ใช้เสรีภาพของตนอย่างเต็มที่ เพื่อแสดงความเป็นตัวตนของตัวเอง แต่เสรีภาพที่มนุษย์จะแสดงออกมานั้น ต้องอยู่บนบรรทัดฐานของความรับผิดชอบ และเมื่อมนุษย์คำนึงถึงความรับผิดชอบแล้ว มนุษย์ก็จะเลือกใช้เสรีภาพในการกระทำต่าง ๆ เฉพาะสิ่งดีเท่านั้น เพราะหากมนุษย์เลือกที่จะทำสิ่งไม่ดี มนุษย์ก็ต้องยอมรับผลของการกระทำที่ไม่ดีนั้นเช่นกัน ดังนั้นมนุษย์จึงเลือกใช้เสรีภาพที่ไม่มีผลกระทบต่อผู้อื่น แต่ในทางกลับกัน หากมนุษย์หลีกเลี่ยงที่จะใช้เสรีภาพเพราะกลัวความรับผิดชอบ สิ่งนี้ซาร์ตร์เรียกว่า การหลอกตัวเอง (bad faith) มนุษย์มักหลอกตัวเองว่าตนเองไม่มีเสรีภาพ เขาไม่มีอิสระที่จะเลือกกระทำอะไรเลย เพราะมนุษย์กลัวที่จะต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองทำ ถึงแม้ว่ามนุษย์จะรู้ว่าสิ่งที่ตัวเองทำนั้นเป็นสิ่งที่เลวแต่ในสังคมก็ทำกันอยู่ เราก็ทำตาม โดยให้เหตุผลว่า “ก็ช่วยไม่ได้ ใคร ๆ เขาก็ทำกัน” นั่นแสดงว่ามนุษย์ไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง โดยโทษคนอื่น โทษสังคมว่าเป็นสิ่งกระตุ้นให้เขาต้องทำ แต่เมื่อไหร่ก็ตามที่มนุษย์เลือกกระทำตามเจตจำนงของตัวเอง ซาร์ตร์เรียกว่า การซื่อสัตย์ต่อตนเอง (good faith) เมื่อมนุษย์ซื่อสัตย์ต่อตนเอง มนุษย์จะกระทำแต่ในสิ่งที่ตัวเองต้องการ ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะทวนกระแสสังคม แต่ถ้าเป็นความรถนาของเขา เขาก็จะทำตามใจตัวเองโดยไม่สนใจสิ่งอื่น

สรุปว่าการศึกษาเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบตามแนวคิดของซาร์ตร์เพื่อนำไปวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชนนั้น เป็นการศึกษาที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และตอบโจทย์ในข้อสงสัยแก่ผู้วิจัยว่า ทำไมสื่อมวลชนถึงไม่มีเสรีภาพ และสถานะด้านเสรีภาพของสื่อก็ได้ลดลงทุกปี ๆ สาเหตุที่สื่อมวลชนถูกลิดรอนเสรีภาพ หรือถูก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แทรกแซงจากรัฐบาลก็มีจากหลายสาเหตุคือ สื่อไม่มีความพอดีในการนำเสนอเนื้อหา เพราะสื่อยอมต่ออำนาจของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า และมีอำนาจเหนือกว่าผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า ดังนั้นการนำเสนอเนื้อหาของสื่อมวลชนจึงขึ้นอยู่ต่อผู้มีอำนาจ หากผู้มีอำนาจเป็นสปอนเซอร์หรือผู้สนับสนุนสื่อมวลชนนั้น การนำเสนอข่าวก็ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้มีอำนาจผู้นั้น ในทางกลับกัน หากผู้นั้นมิได้มีอำนาจต่อสื่อมวลชน สื่อก็นำเสนอข่าวอันเป็นการละเมิดสิทธิของผู้นั้นได้ โดยไม่มีใครทักท้วง ทั้งนี้จึงสรุปได้ว่าการรับรู้ข่าวสารของสาธารณชนก็ขึ้นอยู่กับอำนาจของผู้ควบคุมสื่อมวลชนด้วย

ดังนั้นการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จึงต้องมีวิจารณญาณ หรือการไตร่ตรองให้ดีก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อข้อมูลข่าวสารที่ได้ยินได้ฟังมา และต้องทำความเข้าใจกับสื่อมวลชนด้วยว่าสื่อมวลชนก็ต้องอยู่ได้ด้วยเงินทุน หากไม่มีการสนับสนุนจากรัฐบาล สื่อมวลชนก็ต้องมีแหล่งทุนนั่นก็คือเอกชน ซึ่งไม่ว่าสื่อมวลชนจะใช้แหล่งทุนจากรัฐบาลหรือเอกชน สื่อมวลชนก็ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของแหล่งทุนนั้น จึงจำเป็นต้องนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ควบคุมสื่อมวลชนนั้นไปโดยปริยาย

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยนี้ได้ศึกษา แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของ ฌ็อง ปอล ซาร์ตร์ โดยวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ซึ่งมีแนวคิดที่คล้ายคลึงกันคือ เสรีภาพต้องมาควบคู่กับความรับผิดชอบเสมอ เพียงแต่บ่อเกิดของเสรีภาพของทั้งสองทัศนะมีที่มาต่างกันจึงทำให้มีความรับผิดที่แตกต่างกันไป

ประเด็นที่น่าศึกษาเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบ คือ จริยศาสตร์ในทัศนะของซาร์ตร์ และแนวคิดที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของทั้งสองทัศนะ คือ ความรับผิดชอบในแนวคิดของ ฌ็อง ปอล ซาร์ตร์ และเรื่อง ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าหาข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่างานนิพนธ์ที่เกี่ยวกับเสรีภาพนั้นมีอยู่มาก แต่มีผู้ศึกษาเรื่องของความรับผิดชอบทั้งในทัศนะของซาร์ตร์และสื่อมวลชนอยู่น้อย จึงขอเสนอแนะการทำงานวิจัยในครั้งต่อไปในเรื่องดังกล่าวนี้ เพื่อค้นหาคำตอบเรื่องความรับผิดชอบในแนวทางที่เป็นรูปธรรมต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กีรติ บุญเจือ. 2522. **แก่นปรัชญาปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2522. **สารานุกรมปรัชญา.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2522. **ปรัชญาอัตถิภาวะนิยม.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. 2547. **พจนานุกรมปรัชญา อังกฤษ – ไทย.** กรุงเทพมหานคร: โบแดง

เดือน คำดี. 2522. **ปรัชญาตะวันตกจากยุคโบราณจนถึงปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บุญนำ โสภาอุทก. 2548. **เสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช 2540)** . วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พินิจ รัตนกุล. 2515. **ปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมปรัชญา คณะศิลปะศาสตร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. 2517. **ซารทร์และปัญหาเกี่ยวกับเสรีภาพ**. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. 2549. **ปรัชญาชีวิตของฌอง – ปอล ซาร์ตร์.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สามัญชน.

พิศิษฐ์ ชวาลาธวัช. 2553. **กฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชน.** พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: บ้านหนังสือโกสินทร์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มาลี บุญศิริพันธ์. 2548. **เสรีภาพหนังสือพิมพ์ไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถาน. 2552. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552.** กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน

วนิดา แสงสารพันธ์. 2551. **หลักกฎหมายสื่อมวลชน.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

วิทยา เศรษฐวงศ์. 2536. **แนวคิดของซาร์ตร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรวิทย์ ฤทธิทิศ. 2538. **สื่อมวลชนกับความรับผิดชอบทางกฎหมาย.** กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ศูนย์ศึกษากฎหมายและนโยบายสื่อมวลชน. 2556. **คู่มือการสอนวิชากฎหมายสื่อมวลชนและวิชาจริยธรรมสื่อมวลชน**. กรุงเทพมหานคร: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. 2526. **ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์** . พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วลี.

สมควร กวียะ. 2545. **การสื่อสารมวลชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์

Hocking, William Ernest. 1947. **Freedom of the Press: A Framework of Principle**, . Chicago: University of Chicago Press. อ้างใน เกษม ศิริสัมพันธ์. 2551. **ทฤษฎีสื่อสารมวลชน**. กรุงเทพมหานคร: คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

International Encuclopedia of the Social Sciences, 1968 London: Macmillan. อ้างใน พิศิษฐ์ ชวาลาธวัช. 2553. **กฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชน.** พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: บ้านหนังสือโกสินทร์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Flew, A. 1979. **A Dictionary of Pholosophy**. London: Pan Books.

New Standard Encyclepedia. 1971. Chicaco: Standard Educational Corporation.

Sartre, J.P. 1971. **Being and Nothingness**. Trans. Hazel E.Barnes. London: Methuen & Co.Ltd.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ – นามสกุล	นางสาวณัฐชา วอเพ็ชร
วันเดือนปีเกิด	22 พฤษภาคม 2530
ภูมิลำเนา	เลขที่ 810/764 หมู่ 1 ต.สัตหีบ อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี 20180
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต (สารสนเทศศึกษา) มหาวิทยาลัยบูรพา จบการศึกษา 2552
ประวัติการทำงาน	ภาคต้น ปีการศึกษา 2554 เป็นผู้ช่วยสอนรายวิชา 01387348 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพุทธศาสนา และภาคฤดูร้อนปีการศึกษา 2555 รายวิชา 01387121 ตรรกศาสตร์เบื้องต้น ภายใต้การสอนของอาจารย์ดร.ธเนศ ปานหัวไผ่ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	บรรณารักษ์ ห้องสมุดพระพุทธศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ห้องสมุดพระพุทธศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์